

1057

Comptroler

172

Comptroler

Comptroler

Comptroler

Comptroler

1850

0761

294

08-001

2004

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ :

Ասկեց առջի տղոց համար տպած գրգոյկներնուս մէջը խոստացանք՝ անոր ետեէն ուրիշ գերք մըն ալ տպել՝ Գրաւարժութեան և ուրիշ օգտակար հմտութեանց համար : **Ա**հա հիմայ խոստմունքնիս կատարելով աս գերքը հանեցինք, որ տղաք առջի գերքը լըմընցուցածնուն պէս ասիկա կարդալ սկսին : **Ա**սիկա պիտի ծառայէ անոնց Սաղմոսին՝ **Ա**ւետարանին՝ ու Նարեկին տեղը, որոնք որ սովորութիւն եղած էր գրաւարժութեան համար տղոց ձեռքը տալու : **Ա**ս գերքը կարդալով՝ սորվին պիտոր տղաք կարդալու մէջ աղէկ վարժիլ, ու անկէց ՚ի զատ իրենց առաքինի ըլլալնուն ու բարեկրթութեան վերաբերեալ բաները :

Աս գրքին մէջը աշխատեցանք անանկ բաներու վրայ խօսիլ որ՝ պզտիկ տղայ մը անիկա կարդալով իմանայ ճանչնայ թէ՛ ինքը իր մանկութեան ատենը ինչ պիտի ընէ, ինչպէս առաքինի կեանքով ու վարմունքով պիտի մեծնայ, ու մեծնալու չափահաս ըլլալու ատենը ինչպէս գործքերու մէջ պիտի

մտնէ : Աս գրքին մէջը կը կարդայ կը տեսնէ
տղան ամէն կենցաղօգուտ բնական ու բա-
րոյական առաքինութիւններուն համառօտ
բուլանդակութիւնը , ու մարդկային զանա-
զան վիճակաց անձինքներուն կարգը՝ պարտ-
քը՝ ու գործքերը : Հատ պատմութիւններ
ու օրինակներ ալ դրինք , մէյմը որ՝ ըսլած
բանը եղած օրինակով աւելի կը հաստատուի
ու գործադրելի կը լլայ . ու մէյմ՝ ալ որ՝
տղաք այսպիսի զուարճալի պատմութիւններ
կարդալով՝ սորվելէն ու ընթերցանութենէ
չէն ձանձրանալ , հապա աւելի կը յորդորվին :
Այսպէս տղան մէկ գիրք կարդալով , կամ
մէկ գործքով երկու մեծ օգուտ կընէ . նախ՝
աղէկ գրաւարժութիւն կուսենայ , ու երկ-
րորդ՝ շատ օգտակար բաներու ալ հմուտ
կը լլայ : Աւ որովհետեւ ամէն կատարեալ ու
մեծ գործ անկատարէն կը սկսի , ու ամէն
դժուարին ու բարձր ուսումներ պղտիկ ու
դիւրին ուսումներէն ու գիտութիւններէն
կը սկսին , անոր համար տղաք իրենց գրաւար-
ժութեան ատենը այսպէս կանուխկէկ սկսե-
լով պղտիկ ու դիւրին ուսումներու տեղեակ
ըլլալու , կը յուսանք որ մեծ ջանքով օրէ օր
առաջ կերթան , ու դիւրութեամբ կը մտնեն
բարձր գիտութիւններու մէջ :

Կեր բաղձանքը ու ջանքը ան է որ՝
մեր ազնիւ ազգին ամէն մէկ տղան իր պատի-
կութենէ սկսի ուսման ու գիտութիւններուն
անուշ համը առնել , ու անոնց սէրը իր
սրտին մէջը բորբոքել , որով և ազգերնուս
մէջը ուսումնասէր անձինքը շատնան : Ըս
բանս մե՛ք՝ մեր գրքերովը ու մեր դպրա-
տունին մէջը աշխատելով կրկատարենք . իսկ
ուրիշ ուսումնասէր ու ազգասէր վարպետ-
ները՝ ու ամէն տղոց իրենց գովելի ծնողքը
կրնան իրենց ջանքովը անիկա առաջ տանիլ ,
ու ազգը աւելի ուսումնական աւելի գիտուն
ընել : Ի՞նչ որ իւրաքանչիւր ազգասէր ծնողք
աղէկ մտածելու ըլլան նէ՝ յայտնի կրտես-
նեն որ ի՛նչ մեծ օգուտ ու պատիւ կըլլայ
աս բանէս չէ թէ միայն իրենց զաւակացը՝
հապա նաև իրենց ալ :

* Արդեակ՝ եթէ իմաստուն լինիցի սիրտ
քո, ուրախ արասցես և զիմ սիրտ ॥ :

Եւսի. 17. 15.

ՄԸՍՆ ԼՈՒԸՅԻՆ

Վարատուն գացող տղոց գիտնալու հարկաւոր եղած բաներուն վրայ :

ԿԼԲՂ ԾԵՆՈՒՅՈՒՄ

Վարատունի վրայ :

Վարատունը տեղ մի է, որուն մէջը տղաք անանկ բաներ կըսորվին, որոնցմով երջանիկ կամ բախտաւոր մարդ կըլան : Եւ ասոնք անանկ բաներ են, որ մեզ չէ թէ մինակ աս աշխրբիս վրայ, հապա անդիի աշխարքն ալ երջանիկ կընեն : Բայց որովհետեւ տղաք (մանաւանդ թէ շատ մարդիկ ալ) դեռ չեն գիտեր՝ թէ որն է ճշմարիտ երջանկութիւնը կամ բախտաւորութիւնը, անոր համար հոս տեղս ամէն բանէն առաջ երջանկութեան վրայ խօսինք :

ԳԼՈՒԽ ԸՈՒՆԾԻՆ

Երջանիս-լէտն իմ Բախարուսորու-լէտն զայ :

Է : Լմէն մարդ կուզէ երջանիկ ըլլալ : Երջանիկ ըլլալու համար բաւական չէ որ ուրիշները մեզ երջանիկ սեպեն, հապա պէտք է որ, ամէն մարդ գործքով երջանիկ ու բախտաւոր ըլլալու աշխատի, ու ջանայ՝ որ աս երջանկութիւնը չէ թէ քիչ մը ատեն, հապա միշտ ու յաւիտեան ունենայ :

Ը : Լմէն վիճակի՛ (տէրէճէյի) մեջ մարդ կրնայ երջանիկ ըլլալ : Սարդիկ կրկարծեն որ մինակ թագաւորները՝ իշխանները՝ ու մեծամեծ հարուստները երջանիկ են, ու հանդիստ կապրին : Բայց ասիկա սուտ է. ամենաբարին Լստուած ամէն մարդու երջանիկ ըլլալու կարողութիւն տրված է : Հասարակ մարդիկ, քաղաքացիները՝ խանութպանները՝ դեղացիները՝ ծառայները, և ուրիշ ասոնց նման մարդիկ ալ կրնան երջանիկ ըլլալ :

Թ : Ինչպէս ամէն վիճակի մեջ մարդ կրնայ բախտաւոր ըլլալ, նմանապէս ամէն վիճակի մեջ ալ կրնայ դժբախտ կամ անբախտ ու ողորմելի ըլլալ : Պէտք չէ որ մարդ ըսէ թէ՛ աղքատ ու ցած մարդիկ անբախտ են : Շատ հեղ մեծամեծները ու հարուստները աւելի անբախտ են, քան թէ հասարակ ու բան չունեցող մարդիկ :

Թ : Սուրբ Բեռնարդինոս աղքատներուն երջանկութիւնը ու հարուստներուն թշուառութիւնը աղէկ կըցըցընէ մեզի աս օրինակով : Հարուստ մարդուն մէկը մեծ պալատի (սառայի) մը մեջ կըբնակէր. շատ

ընդակներ, ազվոր հագուստներ, ու անթիւ գանձեր ունէր: Մայց շատ հեղ գիշերը քունը չէր տանէր, ու փափուկ անկողնի մէջ մէկ դիէն մէկալ դի կը դառնար. ինչու որ իր տկուած փորը ու ստակը պահելու հոգը ղինքը կը շարժէին: Աս հարուստը իր տունին քովը աղքատ դրացի մը ունէր, որ գիշերները աշխատելու ատենը՝ իր զաւկըներուն հետ՝ ուրախութեամբ կերգէր, կըխաղար, ու կըխնտար. ու ասանկ աշխատելէն ետքը աւնուշ կը քնանար՝ մինչուկ որ առտըվանց ղինքը արթնցընէին: Հարուստը աս աղքատին ցնծութեանը ու երջանկութեանը վրայ նախանձելով, գիշեր մը ելաւ քովն դռնէն՝ որ աղէկ գոցված չէր՝ անոր տունը մտաւ. ու դռան ետեւը տոպրակ մը ոսկի կախելէն ետքը, իր տեղը դարձաւ: Աղքատը առտըվանց ելած ատենը տեսաւ տոպրակով ոսկին, ու առաւ գաղտուկ տեղ մը պահեց անիկա: Անկից ետքը սրտին մէջը վախ մտաւ որ՝ չըլլայ թէ մէկը ոսկին գողնայ տանի, անոր համար առաւ անիկա անկողնին տակը խօթեց, ու ինքն ալ՝ մէջքս կոտրած է՝ ըսելով, անկողինը մտաւ պառկեցաւ: Անչ կընայիս, աս ոսկին պահելու հոգէն դադրեցան երգելու ձայները, ու խաղերը, և ուրախութիւնը տրամութիւնի փոխվեցաւ: Հարուստը որ աղքատին տունին մէջը եղածները միշտ կը դիտէր կոր, երբոր աս փոփոխութիւնը տեսաւ նէ, ելաւ հոն գնաց՝ իբրև թէ դրացի հիւանդը տեսնելու համար: Հարցուց թէ, ինչ է հիւանդութիւնը: մէկը աս, մէկալը ան կըսէր: Մայց ինքը ստոյգը դիտնալով, հիւանդութիւնը անի չէ, ըսաւ, ևս դիտեմ ինչ ըլլալը, ու կընամ շուտով առողջացընել: Անաց ամէնը հիւանդին խուցէն (օտայէն) դուրս հանեց, ու անոր տկանութեն ՚ի վար ըսաւ, շուտով ստակս տուր, հապա թէ չէ՝

քեզ կախել կուտամ : Աղքատը երբոր ասի լսեց, շուտ մը ցաթկեց ու ստակը տրվաւ : Ասանկով ստակը պահելու հոգէն խալըսած ըլլալով, դարձեալ առաջվան պէս սկսաւ աշխատիլ, ու գիշերները երգել, ու տունին ուրախութիւնը իր տեղը դարձաւ : Ահա աս օրինակով յայտնի կերևնայ որ շատ հեղ աղքատութիւնը երջանկութեան՝ ու հարստութիւնը թշուառութեան պատճառ է :

Է : Ստոյգ է, որ վիճակի մը մէջ կրնայ աղէկութիւն մը գտնուիլ, որ ուրիշ վիճակի մէջ չհգտնուի : Իայց աս ալ ստոյգ է, որ ամէն վիճակ ալ իր անկատարութիւնը ու վիշտը ունի : Աստուած անանկ կարգ դրաւ որ, աշխրբիս վրայ ամէն բան աղէկութիւն ու անկատարութիւն մը ունենայ :

Ը : Անոր համար Աստուած մէկ մարդ մը ինչ վիճակի մէջ որ դրած է, կամ թէ ըսենք՝ մէկ մարդ մը ինչ վիճակ որ կրնարէ, ան վիճակին անկատարութիւնները ու նեղութիւնները պիտի յանձն առնու, ու անոնց համբերէ :

Թ : Պէտք չէ մեզի ամենեին ան բանը ուզել, որն որ մեր վիճակէն վեր է, ինչու որ անիկա չենք կրնար ձեռք ձգել : Այնպիսի բաներու բաղձալը՝ որոնք որ չենք կրնար ձեռք ձգել՝ մեր սիրտը կրնեղէ ու անհանգիստ կրնէ : Ի՞նչպէտ և չունենանք ան բաները որոնք որ մեծ վիճակի մէջ ըլլողները ունին, սակայն մեր վիճակին մէջը կրնանք երջանիկ ըլլալ :

Շ : Որոնք որ իրենց սիրտը կրնեղեն այնպիսի բաներու բաղձալով, որ իրենց վիճակէն վեր է, անոնց թշուառութիւնը աղէկ կը յայտնէ աս զուարճալի տեսակը :

Հասարակ քաղաքացի մը՝ որ իր վիճակին բաւական
 եղած ապրուստը ունէր, քանի որ հարուստներուն փառ-
 քը ու պատիւը կըմտածէր, սիրտը կելլէր, ու իր ու-
 նեցածին վրայ գոհ (խանահատ) չըլլալով, Արամազդ
 Հաստուածին (1) կաղաչէր, որ իրեն փառք պատիւ ու
 հարստութիւն պարգևէ: Արամազդ չիկրնալով դիմա-
 նալ, էն ետքը՝ սա մարդուն ձեռքէն խալըսիմ՝ ըսելով,
 մարդու մը ձեռքով իրեն ծիրանիններու և բեհեզներու
 մէջ պլլած փառք պատիւ ու հարստութիւններ խրկեց:
 Բայց տանողին ապսպրեց որ, ան բաները իր ձեռքը տա-

(1) Հիւսնոս Կոմ Կոտայաշի Գարեթի՝ որ ճշմարէտ Աս-
 տուծոյ պաշտօնէն ու երկրպագութենէն հետացած
 էն, ամէն փեսայի բաները՝ յարը, փայտը, Կոմ Կոմ
 Կիւտանիէնէր ալ իրենց աստուածը սեպելով, ա-
 նոնց տալէն Կիւտայի ու երկրպագութենէն իւրեկէն:
 Որտե՞ր ալ երեւելէ մարդ մը Ռանիւլէն Ետը, ա-
 նիլի աստուծոյ փեղ քեղելով իւրեկէն պաշտել:
 Արտանէ մեղէ որ հիւսնայ աստի գարշելէ ու անօրէն
 պաշտամաններէն ազատած էն: Հիւսնայ փեղները
 ամէն հիւսնոս ազգէր իրենց սուր աստուածը ու-
 նեկէն: Աստի աստուածներու զար Կար անան-
 ձեր իւրեկէն, Արամազդ, Արդուն, Արդուրիփե,
 և այլն: Հար սուր աստուածներու անաններ
 ալ հիւսնոս Բանաստեղծները հարած էն, ու
 անոնց վրայ պէտքէն աստուածուր Բաներ շինած էն,
 որոնք սուր Կիւտայի հիւսնայի ալ Կարպայոզնե-
 րուն Բարոյայտն իրարի համար երբեմն իրենց
 գրեթէնուն մըլը իւրեկէն:

լէն առաջ իրեն ըսէ թէ, յառաջ քան առնելը կրնայ
ան ծիրանինները բանալ, ու աղէկ մը նայիլ, չըլլայ որ
շուտով ու առանց մտածելու առնելովը խարսի, ու
գէշ բանը աղէկ կարծէ: Մարդը երբոր տեսաւ ան փա-
ռաւոր պարգէնները, առանց բան մը մտածելու երկու
ձեռքով գրկեց առաւ իր տեղը տարաւ: Բայց երբոր
սկսաւ բանալ, ու մէկիկ մէկիկ նայիլ, ան ոսկիներուն
փառքերուն ու պատիւներուն մէջը անբաւ հոգեր, նե-
ղութիւններ, վախեր, հիւանդութիւններ ու մարմնոյ
և հոգւոյ դժբախտութիւններ գտաւ: Ըսանկ չիքաշվե-
լու բաները տեսնելով ողորմելին, պաղեցաւ մնաց, ին-
չու որ իմացաւ թէ պատիւը փառքը ինտոր բաներ իր
գլուխը բերին: Բայց և ոչ կրցաւ անոնք ետ տալ կամ
ձգել, վասն զի ան հարստութիւնները ու փառքը իր
միտքը բոլորովին յափշտակած էին: Եւ ասանկով իր
վիճակէն վեր բաներու ցանկալով ու ետևէ իյնալով,
ամէն տեսակ անհանգստութիւններու տէր եղաւ:

Ըս առակով կիմացվի թէ, որչափ անխելքութիւն
կրնէ ով որ իր ունեցածովը չիշատանար, ու իր վիճա-
կէն վեր եղած բաներու բաղձալով սիրտը կրնեղէ:

Ը: Իրաւցընէ թէ որ մարդիկ գիտնալու ըլլային
թէ, մարդուս երջանկութիւնը դրսի բաներու վրայ հաս-
տատված չէ, անանկ պարսպ բաղձանքներով իրենք
զիրենք չէին նեղեր: Երջանկութիւնը՝ հարստութիւն,
շատ երկիրներ, աղվոր հագուստներ, մեծ մեծ տներ, ա-
ղէկ ըռզակներ, և ուրիշ ասոնց նման մեր տեսած բա-
ները ունենալուն վրայ չէ: Հարուստները շատ դիւրաւ
ու շուտով ասանկ բաներ կրնան ունենալ, բայց ասոր
համար երջանիկ կամ բախտաւոր չեն ըլլար: Ըհա ասի-

կա կրցրցրնէ որ երջանկութիւնը արտաքին բաներ ունենալու վրայ չէ:

Ժ: Ղշմարիտ երջանկութիւնը մեր ներսի դին է: Թէ որ սրտերնիս բարի է, ու անկարգ ցանկութիւններէն ազատ, ան տտենը երջանիկ ենք: Ուրեմն աս աշխրփիս վրայ ան մարդիկ բախտաւոր ու երջանիկ են, որոնք որ իրենց վիճակին վրայ գոհ (խօշնութ) են, ու քիչ բանով կըշատանան (խանաճաթ կընեն):

Ժմ: Ըրդ՝ ան տտենը մարդ իր վիճակին վրայ կընայ գոհ ըլլալ, երբոր իր խղճմտանքը հանգիստ է, երբոր ինքը բարեպաշտ է, ու երբոր իր ամէն գործքը խոհեմութեամբ ու խելօք կըգործէ (1): Երբոր մարդ ար գոհ ըլլալը, խղճմտանքի հանգստութիւնը, բարեպաշտութիւնը, ու խոհեմութիւնը չունի, թէև ամէնէն աւելի հարուստ ու աղնուական ըլլայ, ամէն աղքատ ու ցած մարդէն աւելի անբախտ ու ողորմելի է:

ԺԷ: Ղիոնէսիոս Սիկիլիոյ բանաւորին պալատականներուն մէջը մարդ մը կար Ղամոնկէս անունով: Ըսիկա որ մը իր տիրոջը ունեցած փառքը՝ տէրութիւնը՝ անթիւ գանձերը՝ ու մեծամեծ պալատները յիշելով, սկսաւ գովել անիկա, ու ըսել թէ, աշխրփիս վրայ իրմէ աւելի երջանիկ մարդ չիկայ: Ղիոնէսիոս ալ դարձաւ ըսաւ

(1) Պարսիկը (աճէճը) աղջուր առաջի յը սանի աս Բանին վրայ: Ալբէ. ,, Ըքըլ տարէմ, Ֆիքիր տարէմ, ,, գէրը նէ տարէմ, խիւտա տարէմ, չի՞ դամ ,, տարէմ “: Ըսել իսպիլ Լէ. Ասել սանիմ, Ջար սանիմ, սրտի չսանիմ, Ըսպրատթ սանիմ. Ինչ հոգ պիտի սանիմս:

անոր, թէ որ աս վիճակս քեզի բաղձալի կերևնայ կոր
 նէ, ըսէ ինձի, կուզես մի դուն ալ անոր համը առնել :
 Արբոր Ղամոկէս կըբաղձամ ըսաւ, ան ատենը հրամայե-
 ց բռնաւորը՝ անիկա ոսկիով ու զանազան հարուստ
 զարդերով զարդարած գահի մը վրայ նստեցընել : Հրա-
 ման տըվաւ կտրիճ պատանիներուն որ անոր չորս դին
 կենան, ու ինչ որ հրամայէ նէ շուտ մը կատարեն : Եւ
 միջապէս բռնաւորին հրամանը կատարեցին : Ատքը սկսան
 անուշ հոտաւէտ բաներ (պուհուրներ) վառել, ու մեծա-
 հաց սեղան պատրաստել : Եւ իսկ Ղամոկէսը ասանկ
 անյուսալի բանի մը հանդըպելով, ինքը զինքը երջանիկ
 կըսեպէր : Հազիւ թէ խեղճը ուրախանալու սկսած էր,
 նայիս բռնաւորը հրաման տըվաւ ծառայներուն որ, առի-
 քէն (Թավանէն) վար շիփ շիտակ Ղամոկէսին գլխուն
 վրայ ձիու մազով սուր մը կախեն : Ղամոկէս երբոր
 ասի տեսաւ նէ, սոսկացաւ, ու մարմինը փուշ փուշ ըլ-
 լալ սկսաւ, ալ աչքին չէին երևնար չորս դին կեցող
 ծառայները, ոսկի ու արծաթ զարդերը, ու ամէն տեսակ
 ցանկալի կերակուրներով լեցւած սեղանը : Եւ անկ կը-
 դողար կոր, որ գլխի թագին սկըգիլ վար իյնիլը չէր ի-
 մանար կոր : Եւ ետքը ալ չիկրնալով դիմանալ, աղա-
 շեց բռնաւորին որ, թող տայ իրեն ան փառաւոր տեղէն
 մէկ գի երթալ, ինչու որ, չեմ ուզեր, ըսաւ, այսպիսի
 երջանկութեան մէջ ըլլալ :

Պէտք է գիտնալ որ՝ Ղիոնէսիոս աս գլխուն վրայ
 բարակ մազով մը կախած սուրով չար խղճմտանքը ի-
 մացուց : Ասան զի ինչպէս որ ան սուրը ամէն ուրախու-
 թիւնը տրտմութիւնի կըդարձընէ, ասանկ ալ չար
 խղճմտանքը մարդուն ամէն երջանկութիւնը և ուրախու-
 թիւնը նեղութիւնի ու տրտմութիւնի կըդարձընէ, ամէն

բանի մէջ անոր չարիքը իր միտքը բերելով, ու անով իր սիրտը տառապեցընելով: Աւ որովհետեւ Ղփոնէսիոս շատ չար ու բռնաւոր մարդ էր, անոր համար միշտ գէշ խղճմտանք ունէր, ու անով այնչափ հարստութիւններու մէջ իր ստորին ծառայներէն աւելի անբախտ ու անհանգիստ էր: Ուստի ասկից յայտնի է որ, աւելի աղէկ է բարի ու հանգիստ խղճմտանք ունենալ, ու հարբստութիւն մեծութիւն չունենալ, քան թէ ամէն տեսակ հարստութիւն ու պատիւ ունենալ, բայց չար ու անհանգիստ խղճմտանքով չարչրկիլ:

ԺԳ: Թէ որ բարեպաշտ ու խելացի մարդ մը իր խղճմտանքը հանգիստ ու բարի ունենալէն ետքը, նաև պատիւ, առողջութիւն, ու իրեն հարկաւոր եղած ասորուստն ալ ունենայ, իրաւցընէ աւելի երջանիկ կըլլայ, քան թէ երբոր անպատիւ, հիւանդ, ու իր հարկաւոր ասորուստը չունեցող ըլլար:

ԺԵ: Եւայց կրնայ ըլլալ որ՝ մէկը պատիւ, առողջութիւն, ու հարստութիւն չունենայ, ու դժբախտ ալ չըլլայ: Են ատենը միայն քիչ երջանիկ կամ քիչ բախտաւոր կըլլայ:

ԺԶ: Ով որ Եստուծոյ պատուիրանները չիբռներ, ով որ խելօք չիվարկիր, ով որ իր վիճակին վրայ տժգոհ է, ու իր սիրտը սաստիկ բաղձանքներով կընեղէ, անիկա է ճշմարիտ անբախտը. մինակ անանկ մարդուն գլուխը ամէն տեսակ խեղճութիւնը կըթափի:

ԳԼ Բ.

Մարդոսն հոգիին վրայ:

Ա: Մարդը մեր տեսած մարմինէն 'ի զատ ուրիշ բան մ'ալ ունի ան մարմինին ներսի դին, որ մեզի չերևնար, ինչպէս փորձով յայտնի է: Մարդ շատ բան կը յիշէ, որն որ շատոնցվընէ տեսած կամ ըսած կամ զգացած կամ կերած ու կամ հոտվըտացած է: Մարդը իր մարմինին վրայ անդամ մը չունի, որ անցած դացած բաները յիշէ: Իրաւցընէ, մարմինին զգայարանքները ներկայ կամ հիմակ եղած բաները կրնան զգալ, բայց ներկայ չըլլողները չեն կրնար: Ուրեմն՝ որովհետեւ մարդ անցած բաները կը յիշէ, պէտք է որ մարմինէն 'ի զատ ուրիշ բան մը ունենայ, որով իր առաջվընէ իմացած կամ զգացած բաները յիշէ: Աս էակը կամ բանը, որով անցած բաները կը յիշենք, Հոգի կըսվի:

Բ: Հոգին կրնայ անցած դացած բաները յիշել, այսինքն՝ հոգին ունի Հիշողութիւն: Խելքը վրան ըլլող մարդը կրնայ շատ բաներ միտքը պահել, ինչու որ աղէկ միտք կը դնէ. կրնայ շատ բաներ տեղն 'ի տեղը յիշել, ինչու որ խելքը վրայ եղած ատենը անոնք տեսաւ կամ ըսեց: Մարդ որչափ որ աւելի ու աղէկ միտք կը դնէ եղած բաներուն, այնչափ յիշողութիւնն ալ կուժովնայ: Ասոր դէմը, որչափ որ մարդ խելքը ու միտքը վրայ չի ժողվեր, այնչափ քիչ բան միտք կառնէ, կամ ամենևին բան մը միտք չառնիր, ու միտք առածն ալ ծղու ու սխալ կը լլայ: Հիշողութիւնը չիրանցնինել ալ

մարդու շատ վնաս կուտայ, ինչու որ ասանկով օրէ օր կը բթանայ կը գուլնայ, ու ան բանը՝ որ առաջ դիւրաւ միտքը կը պահէր նէ, ետքը շատ դիժար կը լլայ պահելը :

Սենեքայ իրեն համար կըսէ որ, պզտիկութեանս ատենը զարմանալի յիշողութիւն մը ունէի . ինչու որ երկու հազար բառ լսած կարգովս կրնայի երկրորդել . ու երկու հարիւր տուն խօսք մէկ անգամ լսելով, կրնայի շիտակ պատմել : Բայց ետքէն քանի որ գնաց նէ յիշողութեանս սրութիւնը՝ շատ ատեն չի բանեցընելու համար՝ կորսընցուցի, անանկ որ՝ ծերութեանս ատենը քառսուն անգամ լսած քանս՝ ինձի նոր բան կուգար :

Է: Եւ ատերը կան, որ թէպէտ աղէկ յիշողութիւն ու խելք ունին, բայց ջանք ու մտադրութիւն չունենալուն համար բան չեն կրնար սորվիլ : Եւսոր դէմը, շատերն ալ կան, որ թէպէտ աղէկ յիշողութիւն ու խելք չունին, բայց մեծ ջանք ունենալուն համար երևելի ու խելացի մարդիկ կը լլան :

Վեմոսթենէս յունաց ճարտասաններուն գլուխը այնչափ բաղձանք ունէր բան սորվելու, մինչև իր ժրանութեամբը (համարաթութեամբը) ու խելք բանեցընելովը իր բնութիւնին պակասութիւններուն յաղթեց : Եւ յնպէս թոթով (բէլթէկ) էր լեզուն, որ շատ բան չէր կրնար շիտակ արտաբերել . բայց ինքը զինքը կրթելով այնպէս շտկեց լեզուն, մինչև կարծես թէ աշխրբիս մէջը չի կար մարդ մը, որ անոր պէս լեցուն ու շիտակ խօսեր : Չայնը չափէ դուրս բարակ ըլլալուն համար լսողներուն շատ անհաճոյ էր, բայց ան պլ կրթութեամբ շտկեց : Իր ատենաբանութիւններուն փորձը ընելու հա-

մար մրրկի (խայի) ատեն կերթար ծովուն ափը, ուր որ
 ալիքները կըզարնէին, հոն քանի մը հեղ բարձր ձայնիւ
 կատենաբանէր, որպէս զի ան ալիքներուն ձայնին վար-
 ժելով, ժողովրդեան մէջը ատենաբանած ատենը՝ անոնց
 ձայնէն չիվախնայ չիշփոթի: Պետնի տակ այր (մաղա-
 րայ) մը շինած էր, ուր երկու իրեք ամիս գոցված իր
 ատենաբանութեան փորձը կընէր: Պլխուն մազերուն
 կէսը սափրած (թրաշ ըրած) էր, որ ամշնալէն ամենեկին
 դուրս չէլլայ ան երկու իրեք ամսըվան մէջ: Այսպէս
 իր բնութեան հետ կուսելով, էն ետքը յաղթեց անոր,
 ու ճարտասաններուն գլուխը եղաւ: Ահա ասանկով
 մարդ կրնայ միտքը շատ բան պահել, շատ բան յիշել,
 ու իմաստուն ըլլալ:

Գ: Անոր ինչ որ այսպիսի ջանքերով իր յիշողու-
 թեանը մէջը կառնէ, ետքը կըսկսի անոնց վրայ մտմտալ,
 ու մէկ մտմտութիւն կամ խորհուրդը ուրիշ մ'ալ վրայ
 կըբերէ: Այս որովհետեւ հոգին իր իմացած բաներուն
 վրայ դատում կամ տրամաբանութիւն կընէ, այսինքն՝
 մէկ բանէն ուրիշ բան կըմակաբերէ կըհանէ, անոր հա-
 մար կըսենք թէ, հոգին իսկէ Սիւր կամ Քանախանու-
 լիւն ունի: Այլ որ բան մը աղէկ միտք կառնէ, թէ որ
 անիկա ետքը աղէկ միտքը բերելու ըլլայ, կրնայ անոր
 վրայ աղէկ դատում ընել:

Այլտրքիս վրայ գրեթէ ամէն բան կրնայ մէկ կող-
 մանէ զին, ու մէկալ կողմանէ շահ մը բերել: Շատ
 անգամ գէշ բանը աղէկ ու հաճոյ կերևնայ, ու աղէկ
 բանը գէշ ու անհաճոյ: Արդ՝ ով որ ամէն բանը աղէկ
 միտք չառնէր, ու ետքը աղէկ միտքը չիբերեր, հապա
 մինակ իրեն ինչ որ հաճոյ կամ անհաճոյ կերևնայ անոր
 կրնայի, կամ թէ ըսենք՝ ինչպէս որ դրսըվանց իր աչ-

քին կերևնայ՝ անանկ կրդատէ, անիկա շատ սխալ ու ծուռ դատումներ կընէ. շատ հեղ աղէկ բանը գէշ կը կարծէ, ու գէշը աղէկ, որով և իրեն ալ շատ զեն կընէ:

Է: Ինչ որ մեղի հաճելի է, ան բանը կուզենք ու կըբաղձանք, ու ձեռքերնէս եկածը կընենք որ մեր բաղձանքին հասնինք: Ահա աս ալ մեր հոգիին մէկ կարողութիւնն է, որ կըսվի Աստ: Սարգուս ցանկութիւնը ու բաղձանքը այնչափ զօրաւոր է, որ մարդ բոլոր իր ուժը, ունեցածը, առողջութիւնը, ու կեանքը կուտայ, որ իր ուզածը ձեռք ձգէ: Զոս ալ յայտնի կերևնայ թէ, որչափ հարկաւոր բան է աղէկ քննել ու տեսնել, թէ արդեօք ան բաները՝ որոնց որ մենք կըբաղձանք՝ իրացընէ աղէկ են թէ գէշ ու մնասակար, որոնք դրսեւանց աղէկ երևնալով մեզ կըխարհն: Թէ որ կուզենք ամէն բանի մէջ ուղիղ ու աղէկ բաղձանք ունենալ, պէտք է որ ան բաները բաղձալու կամ փափազելու նայինք, որոնք չէ թէ մինակ մեր անձին օգտակար, այլև ուրիշներուն առջին ալ ուղիղ ու արդար, և կամ հասարակաց բարւոյն անմնաս ըլլան: Մինակ արդարութիւնն է՝ որ մեր բաղձանքը մեր դատումը շիտակ ու գովելի կընէ, չէ թէ բաղձացած բաներնուս մինակ մեղի օգտակար ըլլալը:

Թէմիստոկղէս աթենացին պարսիկներուն յաղթելէն ետքը, հրապարակաւ ըսաւ աթենացիներուն, ձեզի համար օգտակար խորհուրդ մը ունիմ. բայց հրապարակաւ (էշկեարէ) չըսվիր: Չեր մէջէն մէկը տրվէք ինձի՝ որ իրեն ըսեմ: Աթենացիներն ալ ընտրեցին Արիստոկղէսը, որ խելացի ու շատ արդար մարդ էր: Տէմիստոկղէս ըսաւ անոր, հիմակ առիթ (ֆրսանա) մը ունինք,

կրնանք լակեղեմոնացիներուն նաւերը գաղտուկ երել,
 ու այնպէս աթենացիները բոլոր յունաստանին տէր կամ
 գլուխ կըլլան: (Կնչու որ լակեղեմոնացիներուն ու աթե-
 նացիներուն մէջ մեծ կռիւ կար, մէկ դին կըսէր որ,
 յունաստանին գլուխը մենք ենք, մէկալ դին ալ կըսէր
 թէ, չէ, մենք ենք): Եւրդ Եւրիսոդիտէս աս խորհուրդը
 ըսածին պէս, դարձաւ աթենացիներուն ըսաւ. (Թէմիս-
 տոկղէտին ըսածը շատ օգտակար է, բայց արդար (Տախ)
 բան չէ: Աթենացիները ան բանը՝ որ արդար չէր՝ օգ-
 տակար կամ աղէկ ու հաճոյ չէին սեպեր, ուստի թէև
 որոշակի չիմացան թէ (Թէմիստոկղէտին խորհուրդը ինչ է
 եղեր, բայց մինակ արդար չըլլալ իմանալով, ամէնքը
 մէկ բերան ըսին, ադ բանը չենք ուզեր ընել: Արանի
 թէ ամէն մարդ ալ աս անարքինութիւնը ունենար, ու
 ամէն բանի մէջ ասանկ դատաստան ընէր:

Ը: Եւրդ՝ Յէլլոլ-Լէնը, Սիբու, ու Կամբու որոնց
 վրայ աս գլխուս մէջը խօսեցանք, կըսվին հոգիին Կարո-
 ղու-Լէանէ-Երը, որոնցմով մեր հոգին կըյիշէ, կիմանայ,
 ու կուզէ կամ կըբաղձայ: (Թէ որ մարդ աս հոգիին կա-
 ռողութիւնները բարի բաներով չիկրթեր չիվարժեցը-
 ներ, ամէն բանը ծուռ կիմանայ ու կըսխալի: Չիկրնար
 աղէկ որոշել թէ որն է բարին, ու որն է չարը: Իր
 բաղձանքը կատարելու համար շատ հեղ գէշ բաներու
 ետեւէ կըլլայ, ու ան բաները՝ որ իրեն խեղճութեան
 պատճառ են՝ ինքը երջանկութեան պատճառ կըկարծէ,
 ու անոնց կըբաղձայ:

Գ: Ուրեմն յայտնի է որ, մարդուն մեծ բարերա-
 բութիւն կըլլայ, թէ որ մէկը իրեն սորվեցընէ թէ, որն
 է աղէկ դատում ընելու, ու աղէկ գործելու ճամբան:
 Ահա աս բարերարութիւնը կըգտնեն տղաք դպրատուն

երթալով, ինչու որ հոն պղտիկուց կըսկսին ամէն բանի մէջ շիտակ դատում ընելու եղանակը սորվիլ, աղէկ բաներու բաղձանք ձգել, ու շիտակ ճամբու մէջ մտնել:

Ճ Ե Ռ

Մ Ի Ե Կ

Գ Լ Ե

Աշխարհի բոլոր քրիստոնէի մէջ ինչ իւրաքանչիւր :

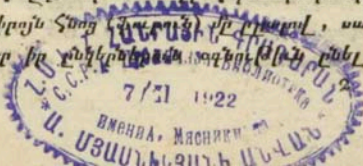
Ճ : Արիք չէ որ տղաք աղէկ դպրատունի մէջ մինակ կարգալ, կամ բերնուց բան սորվին, հասա պէտք է որ սորվին թէ, որ բանը աղէկ է, ու որ բանը գէշ : Ինչ բանը մարդս երջանիկ կընէ, ու ինչ բանը թշուառ. և աս ամէն բաները սորվելէն ետքը, պէտք է որ անոնց պէս ալ ապրին :

Է : Աղէկ դպրատունի մէջ տղաք պզտիկուց կը սորվին ամէն բան աղէկ միտք առնել, ու ետքը անոնց վրայ շիտակ դատում ընել : Ան կըսորվին ուղիղ վարդապետութիւններ կամ խրատներ, որ ետքը իրենց մտմտալու՝ խօսելու՝ և գործելու ատեննին անոնք մտվընին բերեն, ու անոնց համաձայն ապրին : Ան կը սորվին միայն շիտակ ու աղէկ բաներ սիրել, գէշ բաները ատել, ու մէկ գիձգել . իրենց բարի ու աստուածահաճոյ վիճակ ընտրել, ու ան ընտրած բարի վիճակը մեծ սեպել, ու անոր վրայ գոհ ըլլալ :

Ը : Իայց աս ամէն բաներէն առաջ աղէկ դպրատունի մէջ սորվելու երևելի բանն է կրօնը, ու անոր

վերաբերեալ բաները : Արդ՝ կրօնքը կամ հաւատքը մարդուս անանկ բաներ կրտորվեցընէ, որ անկիա իրացընէ երջանիկ կընեն : Մեր սրտին գէշ բաղձանքները կըհանէ, ու մեզ յորդորանք կուտայ որ՝ բարի ու արդար բաներու բաղձանք ձգենք : Գէշ յօժարութիւններու գէմ գնելու ճամբան ու եղանակը մեզի կըցըցընէ : Մեր սրտին մէջը բաղձանք ու կարօտ մը կըբորբորէ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու . Աստուած ամէն բանէն աւելի սիրելու . ամէն բանի մէջ անոր փառքը խնդրելու, ու իր պատուիրանները կատարելու :

Ի՞նչ որչափ սուրբն Իգնատիոս Հիսուսեաններուն (այսինքն՝ Ղիզվիթներուն) կրօնին հիմնադիրը Աստուծոյ սիրովը բորբորած էր, անկից յայտնի է որ՝ մեռնելէն ետքը երբոր իր սիրտը բացին, նայեցան որ իր սիրելոյն այսինքն՝ Հիսուսին անունը ոսկիէ գրերով անոր վրայ գրված էր : Աս անուանի սուրբը երբոր իր կրօնաւորներուն կանոն տրվաւ, առջի կանոնը ան եղաւ որ, ամէն կրօնաւորաց սիրտը մաքուր ըլլայ, ու Աստուծոյ սիրով վառած, որպէս զի աշխրբիս վրայ Աստուծմէ ուրիշ բան չսիրեն : Անանկ կըբաղձար արքայութիւն երթալու, ու Աստուծոյ սիրովը կըշտանալու, որ իր մահը յիշած ատենը, ուրախութենէն չէր կրնար արցունքը բռնել : Որչափ հոգ ու նեղութիւն ունենար, մինակ զԱստուած յիշելով կըմտիթարովէր : Աւ իրաւցընէ, որչափ որ մեկուն սիրտը Աստուծոյ սիրովը աւելի բռնկած ըլլայ, այնչափ ալ եւելօք կըբաղձայ իր ընկերոջը՝ որ թշուառաբար մեղաց մէջ ընկած է՝ ձեռք տալ, ու Աստուծոյ սիրովը վառել : Ինչպէս որ աս սուրբ Իգնատիոսին սիրտը Աստուծոյ սիրոյն հոց (հոգի) վը ըլլաւ, սաստիկ կըփափագէր իր ընկերոջին հոգիները թելել : Ամէն

տեսակ ներդրութիւնը, հալածանքը, ու աշխատութիւնը յանձն կառնէր, միայն թէ Մատուծմէ հետոյցած ու սատանային ձեռքը ինկած հոգի մը՝ դարձեալ աստուածային սիրով բորբոքելու կարող ըլլար : Իր կրօնաւորներուն ապսպրեց որ, մեծ հոգ ունենան պղտիկ տղաքներուն քրիստոնէական վարդապետութիւն սորվեցընելու, հաւատոյ մասունքները աղէկ մեկնելու և բացայայտելու, որ դիւրաւ հասկընան : Դարձեալ ապսպրեց անոնց որ՝ տգէտներուն ու հոգեւորապէս անօթի ըլլողներուն քարոզելով՝ բարի խրատներով՝ ու յորդորանքներով առատ հոգեւոր կերակուր տան : Արջապէս ամէն բանի մէջ կը ջանար որ Մատուծ միառաւորվի, ու անոր կրօնքը պայծառանայ : Մտոր համար ալ իր ամէն գրուածքներուն վերջը աս խօսքս կը գնէր . *Մտոր Կրօնքս* :
Կ : Մտա, ճշմարիտ կրօնը՝ կամ կրօնասիրութիւնը՝ որ տղաք դպրատունի մէջ կը սորովին՝ աստուծ բաները ներկայ կուտայ : Մտիկա, ու վերի ըսված բաներն ալ սորվելէն ետև, տղաք ուրիշ շատ բաներ ալ կը սորովին :

Է : Գիտութիւնի բաղձացողը շատ բան մինակ տեսներով կամ լսելով կրնայ սորվել, բայց շատ բաներ ալ կան, որ մինակ կարգալով կը սորովին : Մտոր համար տղաք դպրատունի մէջը առաջ կարգալ կը սորովին : Մտոր կից ետքը գիր գրել կը սորովին, որ շատ պիտուական բան է : Այսին զի թէ որ մեզմէ հետու ըլլողին մէկը մեզի բան մը իմացընել ուզէ, կամ թէ որ մենք հեռաւորի մը բան մը իմացընել կամ ըսել ուզենք, ան ատենը երկու տող գրով ամէն բան կը ըսայ : Արիշ շատ բաներու ալ օգտակար է գիր գրելը . ինչպէս, թէ որ մէկը շատ բան ունի մտմտալու, կամ միտքը պահելու, ու

կը վախնայ որ գուցէ կը մոռնայ, ան ատենը միտքին մէջի ունեցածը թղթի մը վրայ կը գրէ, ու անկից ետքը ան-
հոգ կը լլայ :

Է: Ասկից 'ի զատ տղաք դպրատունի մէջ կը սոր-
վին իրենց մայրենի կամ գրաբառ լեզուին կանոնները,
կամ թէ ըսենք, Վեբլան-Լե-նը, որ կարօղ ըլլան
կարդացած բաներնին աղէկ հասկընալ, ու առանց սխալի
երկու տող բան գրել, կամ շիտակ բան խօսիլ : Արտոր-
վին Թուրան-Լե-ն (բախամ գիտնալ), որ շատ օգ-
տակար բան է, վասն զի թէ որ մէկը թուաբանութիւն
կը սորովի, շատ բաներ մէկէն շուտով առանց աշխատան-
քի կը համրէ, հաշիւ (հիսապ) կընէ, ու միտքը կը պա-
հէ, որով իրեն մեծ շահ կընէ : Ղարձեալ կը սորովին
Վշարհագրու-Լե-ն, կամ աշխրբիս մէջի զանազան քա-
ղաքներուն, թագաւորութիւններուն ու գեղերուն դիր-
քերը, որպիսութիւնը, ու պատմութիւնը : Արտորվին
բնական բաներուն, կենդանիներուն, քարերուն, բոյսե-
րուն, ու հանքերուն (մատեններուն) բնութիւնը, որ-
պիսութիւնը, ու գործքերը : Ղարձեալ կը սորովին զանա-
զան աղգերու պատմութիւնները, անոնց բարքը (թապիէ-
թը), ու անոնց մէջը անցած գացած բաները, որոնք մար-
դը չէ թէ մինակ գիտուն կընեն, հապա նաև անոր սըր-
տին անմեղ ու օգտակար զուարճութիւն կուտան, որով
կարօղ կը լլայ ուրիշներուն առջին ելած ատենը երկու
բան խօսիլ, ու խօսածը մտիկ ընել տալ : Ահա ասանկ
բաներով մարդ խոհեմ կամ խելացի ու հասարակու-
թեան կամ իր աղգին ու աղգականներուն օգտակար անձ
կը լլայ : Այսպիսին թէ աշխարհականներուն ու թէ ե-
կեղեցականներուն սիրելի ու հաճոյ կը լլայ :

ԳԼ: Բ.

Տղա՛ս Կարապետն է՛նչ էնպէ՛ր պէտէ՛ ուսում սորվէն:

Ա: Գիտութիւնի կամ ուսումի բաղձացօղ տղաք սիրով ու յօժարութիւնով դպրատուն կերթան, ինչու որ հօն շատ օգտակար ու պիտուական բաներ կը սորվին: Ան տղան՝ որ դպրատունը քիչ կերթայ, ու դուրսը շատ ատեն պարապ կանցընէ, իր վարպետին սորվեցուցած հարկաւոր բաներուն ամէնը չիկրնար լսել կամ իմանալ, ու սորված բաներն ալ շուտով կըմոռնայ:

Բ: Տալոսս փիլիսոսիան իր աշկերտները կըխրատէր որ, սիրով դպրատուն երթան, ու համարնին սորվին: Անգամ մըն ալ անոնք աւելի ուսման յորդորելու համար՝ անոնց աս պատմութիւնը պատմեց: Ատեն մը Բթէն քաղաքը մտնելու և կենալու ըլլայնէ, մահապարտ ըլլայ, ու շուտ մը սպաննւի: Ան ատենները Ալկղիստէս անունով մեզարացի մը կար, որ ան օրէնքը չիգրվելէն առաջ Աթէն կըկենար, ու Սոկրատէս ըսված մեծ փիլիսոսիային դպրատունին մէջը գիտութիւններ կը սորվէր: Աս օրէնքը գրվելէն ետքը ալ չիկրնալով յայտնի հօն կենալ, կամ հօն դալ երթալ իմաստութիւն սորվելու համար, ասանկ բան մը դտաւ, որ իր համարէն ու գիտութիւններ սորվելէն ետ չիմնայ: Արհագնէր երկան կանացի հագուստ մը, ու գլուխը քիթը բերանը գոցած, զիշերանց կելէր երկայն ճամբայ քալելով Սեգարա քաղքէն Աթէն կուգար: Հօն քիչ մը ատեն

Սոկրատէսէն համար աննելէն, և ուզած բաները սորվելէն ետեւ, դարձեալ առարկան դէմ իր քաղաքը կը դառնար: Ասանկ շատ ատեն իր կեանքը վտանգի մէջ դնելով իր ուզած ուսումները սորվեցաւ, ու մեծ փիլիսոփայ եղաւ:

Գ: Անտիստէնէս փիլիսոփան իր աշկերտները կը խրատէր որ՝ փութով ու սիրով դիտութեան միտք դնեն, ու իրենց համարնին աղէկ սորվին. բայց քիչերը կը հնազանդէին անոր: Ան ալ խիստ սրդողելով, որ մը բռնեց ամէնքն ալ վրանեց, ու մէյմ'ալ անոնց բան սորվեցընել չուզեց: Ան աշկերտներուն մէջն էր Ղիսոգինէս ըսլած փիլիսոփան ալ: Ասիկա սրտին մէջը գիտութիւն սորվելու և Անտիստէնէսին աշկերտութիւն ընելու մեծ բաղձանք ունենալով, անոր չեսըր ու վրանելը բանի մը տեղ չիսեպեց, ու միշտ անոր քովը կուգար բան սորվելու համար, ու ինչ որ կընէր նէ անկից չէր զատվեր: Օր մը Անտիստէնէս ալ անոր եւելօք սրդողելով, սպառնացաւ (չըխըշ ըբաւ) որ՝ եթէ մէյմ'ալ իր քովը գալու ըլլայ նէ, իր գաւազանովը՝ որ միշտ ձեռքը կը բռնէր՝ անոր գլխուն կը զարնէ: Արբոր ասանկով ալ Ղիսոգինէս անկից չհեռացաւ նէ, ան ատենը Անտիստէնէս ալ իրաւցընէ աղէկ մը ծեծեց անիկա: Բայց և ոչ ասով անկից զատվեցաւ հաւատարիմ աշկերտը, հապա կտրիճութեամբ ասանկ պատասխան տրվաւ անոր. Որչա՛ր որ ի՞նչ է՞ ի՞նչ ծեծէ՛, Բայց գիտցի՛ր որ չէ՛ ի՞նչու որ անտի խիստ գաւազան չը գործէլ, որ ի՞նչ ի՞նչ է՛ զատի: Արբոր Անտիստէնէս աս խօսքը լսեց, ալ ընդունեցաւ անիկա, ու սկսաւ սիրով իմաստութիւն սորվեցընել անոր:

Գ: Ասանկ պիտի ըլլայ ամէն տղայ, որ բան սոր-

վիլ կուզէ . այսպիսի բաղձանքով դպրատունն պիտի երթայ, ու իր բանին գործքին միտք դնէ (մուխայէթ ըլլայ) : Ասոր համար պէտք է ամենայն ջանքով զգոյշ կենալ միտքը ցնդելու պատճառներէն, որոնք են, անտնալը, շարունակ չորս դին նայիլը, ամիեղ ցփեղ խօսիլը, ձեռքով ոտքով խաղալը, ու վերջապէս ինչ որ անմտադրութեան պատճառ կրնայ ըլլալ նէ :

Է : Ով որ բան մը քիչ կրմտմտայ, ան բանը շուտով կրմոռնայ : Ասոր համար ով որ կուզէ դպրատունի մէջը սորվածը չխմոռնալ, պէտք է որ շատ հեղ Վրապաճ՝ ընէ, ու սորվածները միտքը բերէ, թէ և դպրատունէն բոլորովին ազատ եղած ըլլայ : Աւստի քանի որ պարապ ատեն կը գտնելի, պէտք է տղուն՝ գրել, կարդալ, թուաբանութեան փորձ ընել, ու դպրատունի մէջը լսած բարի բարի խրատները միտքը բերել, որ ասանկով իր սխալմունքները շտկելով, թէ խոհեմ ու խելացի ըլլայ, ու թէ երջանիկ կեննք վարէ :

Ղարատունի կանոնները :

Ղարատունի երկուէն առաջ էնչ դէպք է ընէլ :

Թ : Տղայք, տունէն դուրս ելելէն առաջ նայեցէք որ վրանիդ գլուխնիդ մարուր ըլլայ : Արեւնիդ, ձեռքնիդ լվացած, ըղունկներնիդ (թրնախնիդ) կտրած, ու մազերնիդ սանտրած ըլլան :

Ճ : Հիւանդութեան կամ ուրիշ պէտքի համար կրնաք զարատուն չերթալ : Բայց պէտք է որ մարդ խրկէք, ու չերթալնուդ ստոյգ պատճառը վարպետին իմացընէք :

Կ : Տունէն իր ատենին դուրս ելէք, ու ճամբան մի տնտնաք, որ իր ատենին զարատուն հասնիք : Չըլլայ որ անդին ասդին կամ խանութներուն առջևը կենաք, կամ ձեր ճամբէն հեռանաք : Չըլլայ որ մարդկանց մէջէն անցնելու ատեննիդ պողալով մէկ զմէկու հետ խօսիք :

Զ : Ղամբան պարկեշտութեամբ քալեցէք : Արբ որ ճամբուն վրայ մէկ զմէկու կը հանդրպիք, սիրով բարև տրվէք իրարու : Արբոր զարատունին կը մտնենաք նէ, ցեխը (չամուռը), կամ ձիւնը ոտից ամաններնուդ վրայէն մաքրեցէք, նոյնպէս լաթերնիդ ալ թօթփեցէք :

Է : Ղարատունին առջևը կամ ուր որ ըլլայ նէ մի կենաք, հապա շիտակ ձեր տեղը գացէք :

Ը : Ո՛վ որ ուշ զարատուն կուգայ, պէտք է որ ուշանալուն ստոյգ պատճառը վարպետին ըսէ : Այն ա նոր, որ կուզէ սուտ զուրցելով զինքը արդարացընել (փաքը հանել) : Սուտ խօսքը միշտ մեծ պատժով կը պատժըվի :

Վարդապետնին մէջը էնչպէս որտո է Էնտալ :

Է : Տղաք , դպրատուն մտնելու ատեննիդ քաղաքա-
վարութեամբ (իզանով) մը վարպետներնուդ գլուխ ծու-
ցէք : Թէ որ անոր ըսելու բան մը ունիք նէ , խոնարհու-
թեամբ մը ըսէք , ու ետքը մէկալ ընկերներնուդ ալ
բարև տրվէք :

Ը : Ձեր ոտից ամանները ու սէփէթը իրենց որոշ-
ված տեղը դրէք , որ ետքը կարող ըլլաք դիւրաւ առնել :

Թ : Չմեռվան ատենը դրսէն (կամ սօխախէն)
դպրատուն գացածնուդ պէս կրակի քով մի երթաք ,
վասն զի շատ վնասակար է : Վմանապէս ամառվան մէջը
քրտընած , կամ տաղցած ջուրի կամ աղբիւրի քով մի
երթաք , հապա շիտակ գացէք ձեր տեղը նստեցէք :

Ծ : Ձեզմէ վեր նստողներուն վրայ չար նախանձ
մի ունենաք . ինչու որ վերը նստողները իրենց ջանքին
(խայրէթին) ու առաջ երթալնուն համար վեր կանցնին :
Չ ջանացէք որ դուք ալ արժանի ըլլաք առաջ անցնելու :

Ե : Վարդապետնին մէջը կարգալու ատեննիդ լուռ
ու հանդարտ կեցէք , ու համարնիդ աղէկ սորվեցէք :

Զ : Համար առնելէն՝ կամ համարնիդ ըսելէն ա-
ռաջ աղօթք ընելու ատեննիդ ոտքի վրայ ելէք , ձեռվը-
նիդ խաչ բռնեցէք , ու աղօթքնիդ ջերմեռանդութեամբ
ըրէք :

Է : Համար ըսելու կամ առնելու ատեննիդ շիտակ
նստեցէք . Թէ որ գիր կամ թիւ (բախամ) չէք գրերնէ ,
ձեռվընիդ շիտակ դրէք գրասեղանին (եաղըխանային) վրայ :

Ը : Համարին ատենը վարպետին նայեցէք , ու իր
ըսածներուն աղէկ ականջ ու միտք դրէք : Մէն բանը

միշտ ուզելով կամ յօժարութիւնով ու հնազանդութիւնով ըրէք: Հնազանդութիւնը աշկերտին անանկ հարկաւոր բան մի է, որ ամենեին առանց մեծ վնաս մը քաշելու անոր դէմ չիկրնար ընել:

Է: Ի՞նչ որ վարպետը աշկերտներուն մէկուն կը հըրամայէ որ կարգայ կամ պատասխան տայ, պէտք է որ շուտ մը ոտքի վրայ ելլէ, ու ինչպէս որ կը վայլէ, անանկ կենայ պատասխան տալու համար:

Ը: Տեղը նստողը կամ տեղէն ելողը իր քովը նստողները չիչփոթէ:

Թ: Ե՛ւ, մէն բանէն աւելի նայեցէք որ, մէկ զմէկու լաթէն չիքաշէք, մէկ զմէկու հետ չիկույլիք, ու ընկերներնուդ ունեցածին չիդպչիք:

ԺԷ: Ե՛վ, փեղ ցփեղ մի խօսիք. մէկ զմէկ խօսքով մի դրդէք, պարապ ատեն կորսնցընելով չորս դին մի նայիք. ձեռքով ոտքով մի խաղաք, կամ ձայն մի հանէք. գրասեղանին վրայ մի ելէք, ու առանց ձեր վարպետին հրամանին տեղերնիդ մի փոխէք:

ԺԸ: Ուրիշին դուրս ելած ատենը գուք ալ մի ելէք, մինչև դացողը ետք չիդառնայ, բայց եթէ մեծ հարկաւորութիւն մը ըլլայ:

ԺԹ: Ե՛ւ, առնց հրամանի մէկ զմէկու մէջ ամենեին բան մը մի փոխէք, մի դնէք, մի ծախէք. ու ամենէն աւելի չըլլայ որ իրարմէ գաղտուկ բան առնէք:

ԺԽ: Ե՛ւ, ամենին բան մը մի կորսնցնէք, ինչու որ կորսնցնելը մեծ անխելքութիւն է:

ԺԿ: Գրասեղանները, աթոռները, պատուհանները, դուռները, ու պատերը ամենեին մի վնասէք, ու մի աղտոտէք:

ԺԶ: Ի՞նչ թի կտորվանքները, ու չիգործածվելու

գրիչները, և ուրիշ շիւղերը (չէօփերը) դրասեղանին տակը մի նետէք :

ԺԷ : Ս'էկ զմէկու հետ խաղաղութեամբ ու մարդավարութեամբ վարվեցէք . զգոյշ կեցէք ամէն տեսակ անբաղաքավարութենէ : Սաղը (մասխարայ) մի ընէք՝ որոնք որ մօլորած են ուղղափառ հաւատքէն . հապա նայեցէք որ զիրենք սիրով շահիք :

ԺԸ : Լ'ղօթք ընելէն ետքը կարգաւ զոյգ զոյգ (չուխտ չուխտ) կեցէք, ու երբոր վարպետը հրաման կուտայ ազատ ըլլալու, անոր գլուխ ծռեցէք, ու լուծութեամբ կարգով գացէք ինչպէս տունը :

Սամ Էրևանիէն, իսկ Ժամին մէջ Էնչ պէտք է
ընել :

Թ : Ս'էկ տեղ ժամ երթալու ատեննիդ զոյգ զոյգ պարկեշտութեամբ ու լուծութեամբ գացէք, ու ամէն մէկերնիդ ձեր տեղը կեցէք կամ ոտքի վրայ, և կամ ծունկ չորած, ինչպէս որ ձեզի կըհրամայվի նէ : Պարկեշտութեամբ՝ ջերմեռանդութեամբ՝ ու յօժարութեամբ երգեցէք, կամ աղօթք ըրէք : Սամէն դառնալու ատեննիդ ալ նոյն կարգը պահեցէք :

Թ : Արակի օրերը ատենին ժամ գացէք, ու աղօթքնիդ ջերմեռանդութեամբ ըրէք :

Թ : Հրապարակական, կամ մէկ տեղ աղօթք ընելու, կամ երգելու ատեննիդ շատ մի պուարք :

Թ : Սամերուն, սուրբ պատկերներուն, և ուրիշ Լ'ստուծոյ ու սրբոց նըվերած բաներուն միշտ մեծ յարգութիւն ըրէք :

Է: յամուն մէջը չորս դին մի նայիք. մէկ տեղէն
մէկալ տեղ մի երթաք: Էտերնիդ աղօթքի գիրք մը
առէք, ու ինչ աղօթք որ կրնէք նէ, խելքերնիդ վրա-
նիդ ժողված ըրէք:

Ճիղվիժները Սոնտքի ըսված քաղքին մէջը դպրա-
տուն մը ունէին, ուր շատ տղաք կուգային: Անդամ մը
հերեաիկոսին մէկը տեսաւ որ տղաք առջևնին նայելով
զոյգ զոյգ ժամ կերթային կոր, զարմացաւ մնաց անոնց
պարկեշտութեան վրայ. ու սկսաւ ինք իրեն մտածել ու
ըսել. Իբարցընէ մեր հաւատքը սուտ է, ու ասոնց հա-
ւատքը միայն ճշմարիտ է. վասն զի պղտիկ տղաքն ալ՝
որոնց որ խելքը դեռ աղէկ բաց չէ՝ այսպիսի պարկեշ-
տութեամբ կըզարգարէ: Ուրիշ ամէն բանի մէջ տղաք
անհաստատ (հաշարի) կըլլան, ու չեն կրնար իրենք զիրենք
բռնել. ուրեմն աս իրենց ջերմեռանդութիւնը բաւական
կըցրցընէ որ, իրենց հաւատքը ճշմարիտ է և զօրաւոր,
որ նաև պղտիկ տղաքն ալ կըզսպէ կոր: Աս խորհուրդը
մարդուն մտքին մէջը այնչափ տեղ ըրաւ որ, սկսաւ
աղէկ մը քննել ուղղափառներուն դաւանութիւնը. ու
անոնց հաւատքը գովելի, իսկ իր հաւատքը ծուռ ու
սուտ գտաւ. անոր համար դարձաւ, ուղղափառ եղաւ:

Եւ ասին ու գալարաբանէն գալարը ի նշովէս պէտք
է վարվել:

==: Երբոր կիրակի օրերը տունէն ժամ կերթաք,
միշտ պարկեշտութեամբ ու շնորհօք քալեցէք: Այն-
պէս ըրէք ետ դառնալու ատեննիդ ալ:

Է: յամուն առջևը մի կենաք, թէ և ժամը կամ

պատարագը սկսած չըլլայ : յամուն առջևը մի խաղաք . բարձր տեղեր մի ելէք , ու պատերուն ծեփը մի փլցնէք :

Գ : Բար մի նետէք . ու մէկ զմէկու ետևէն մի վազէք :

Դ : Ղամբան մէկ զմէկ մի չեխէք , ու ծաղը մի ընէք . թէև մէկը դպրատունի մէջը վարպետէն չեխի կամ պատժըվի , այսպիսի բաներու համար մէկ զմէկու վրայ մի խնտաք , և ուրիշներուն մի պատմէք : Մէկ զմէկու վրայ սուտ անուն մի դնէք , ու միտքին տկարութեան , կամ մարմինին ազեղութեան համար մէկ զմէկ ծաղը մի ընէք :

Ե : Ղամբուն վրայ մէկու մը ամենևին նեղութիւն մի տաք , տուներուն , շէնքերուն , պարտէզներուն , ծառերուն , սէզներուն (չոյիրներուն) , ցանած արտերուն զեն մի տաք :

Զ : Ամենևին ուրիշէն գաղտուկ բան մի առնէք . օտարին պտուղը մի փրցնէք , օտարին այգին մի մտնէք :

Է : Տունը ձեր առջևը ինչ որ կը դրվի , փութով (խայրէթով) առանց տրտնջելու ըրէք լըմնցուցէք :

Ը : Երբոր ձեզի հրաման կը տրվի խաղալու , այնպէս տեղվանք խաղացէք , որ ամենևին ուրիշը չի նեղացնէք : Խաղալու ստենը կուր մի ընէք , ու անկիրթ տղոց պէս մի պոռաք կանչվուտէք : Առողջութեան վնասակար ըլլօղ , ու ձեր պատուոյն ու անունին չիյնօղ խաղեր մի խաղաք : Աս բաներուս վրայ հարցուցէք ձեր ծնողաց ու վարպետներուն :

Թ : Ձեր վարպետները ձեզի միշտ բարերար սեպեցէք , և քանի որ կապրիք անոնց շնորհակալ եղէք : Ձեր շնորհակալութիւնը անով աւելի կը յայտնէք , երբոր կը ջանաք ամէն քննութեան ու քաղածքի ատեն դպրա-

տունը գտնելիլ, որպէս զի ասով սորվածնիդ չէք մոռնար, ու մոռցածնիդ միտլընիդ կրբերէք:

Ըս կանոնները յօժարութեամբ ու կատարեալ պահեցէք: Արոնք որ ասոնց դէմ կընեն, երբեմն գաղտնի, ու երբեմն հրապարակաւ կը յանդիմանվին. իրենց անունը ժրջաններուն (համարաթիւներուն) տետրակէն կելլէ. իրենց պատուաւոր տեղերը, ու պատուոյ նշանները կը կորսնցնեն. վար ու ցած տեղեր կընստին. իրենց անունը կը գրվի ծուլերուն տետրակին մէջ, ու ամէնուն ձեռքը կը պարտի: Թէ որ ասով ալ ճամբայ չեն իգար, շատ անգամ էշու պէս ծեծ ալ կուտեն: Արոնք որ չեն շտկրվիր, էն ետքը դպրատունէն կը վաճառվին: Ժրջանները ամէնուն սիրելի կըլլան. անոր ներհակը անկիրթները (հովարտայները) ամէնուն աչքէն կելլեն. ինչպէս դպրատունին մէջը յառաջ չեն երթար, մարդ չեն ըլլար, այնպէս կը մնան մինչև 'ի մահ, ողորմելի կապրին, ու ողորմելի կը մեռնին:

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԴ:

Թէ ինչպէս պէտք է մարդուն կատարեալ
ու առաքինի ըլլալ, կամ իր բարբը, գործ-
քերը, ու բոլոր վարմունքները
շտկել:

ԳԼ: Ա.

Առաքինութեան վրայ ընդհանրապէս:

Առաքինութիւնը այնպէս բան մըն է, որ մարդուն
բարբը (Թապիէթը) ու բոլոր վարմունքը կը շտկէ, որով
ամէն առաքինի մարդկան սիրելի կը լլայ:

Ահա աս է վախճանը, նաև շատ հեղ օգուտը
բարոյական ուսումին, և ով որ ասիկա աղէկ կը սորվի,
մտքին մէջը աղէկ կը պահէ, ու ըստ այնմ (անոր կէօրէ)
կը գործէ, այնպիսին՝ կը թրված ու առաքինի մարդ կը ս-
վի: () Բինակն ալ շատ ուժ ունի ՚ի բարին յորդորելու:
Շատ հեղ տղաք ու երիտասարդները այնպէս կը շարժին
օրինակէն, ու կատարելութեան ետեւէ կը լլան, ինչպէս
բարեգործութեան ու քաղաքավարութեան մէջ կը թը-
ված մարդիկը: Շատ հեղ կտրիճները իրենց գործքերը
կընեն հնազանդութեան, կամ իրենց մեծերնուն նմա-
նելու, ու կամ սովորութեան համար:

Սպեւսիպոս Պլատոնին քրոջը տղան, անկիրթ
(հովարտայ) մեծնալուն համար, ինքը զինքը անառակու-

Թեան, և ուրիշ դէշ մոլութիւններու տրվաւ, անոր համար միշտ իր ծնողաց կը յանդիմանվէր չելա կըսէր :
 () ր մը իր հօրը մօրը բարկանալով, ելաւ Պղատոնին տունը գնաց : Պղատոն բան մը չիսօսեցաւ, անիկա ներս առաւ, բայց ինչ մոլութիւն որ կը տեսնէր անոր վրայ, ինքը անոր դէմ առաքինութիւններ կը գործէր : Ըսանկով տղան ինք իրեն եկաւ, սկսաւ ամբնալ, ու իր մօլութիւններէն ետ կենալ, մինչև իր վարքը շտկելէն ետքը, սկսաւ Պղատոնէն փիլիսոփայութիւն սորվել : Պղատոնին երեսը զարկին ոմանք որ, այնպիսի անառակ տղայ մը քովդ առեր ես, ու չես պատժեր կոր : Ըն ալ պատասխան տրվաւ թէ, ես զինքը բաւական պատժեցի, իմ օրինակովս իրեն ցրցընելով որ՝ ինչ տարբերութիւն կայ առաքինութեան ու մոլութեան մէջ :

Ըմէն բան, որն որ մարդը առաքինի կընէ, շատ աղէկ է, ու որչափ որ պղտիկ ըլլայ, մեծ գանձ կարժէ : Ով որ առաքինութեան հիմը (թէմէլը) աղէկ դրած չէ, այլ մինակ սովորութեան կամ բարիներուն նմանելու համար աղէկութիւն կընէ, այնպիսին թէ և կատարեալ առաքինի չէ, բայց կը թըլած մարդ կըսեպվի :

Առաքինի ըլլալու ճամբան մինակ ուղղափառ հաւատքը մեղի կը ցըցընէ, Ըստուծոյ ու եկեղեցիին պատուիրանները մեղի սորվեցընելով : Բայց ասոնցմէ ՚ի զատ ուրիշ բաներ ալ կան, որ առաքինի մարդիկ գրած են, ու մեր ատենին ու քաղքին սովորութիւնը կը պահանջէ : Ըսոնք են մեր բարքը շտկելու հարկաւոր եղած բաները, բոլոր վարմանց բարեկարգութիւնը, մարմինին ու ամէն անգամներուն շնորհօք շարժմունքը, որոնք մարդը ամէնուն սիրելի կընեն : Ըսոնց վրայ կարգով խօսինք :

ԳՎ: Բ.

Ինչ առաքինութիւններ մարդուն բարքը կըշտկեն :

Յօդուած Կ :

Կարարելու-լէ-տն լըայ :

Ով որ ինքը զինքը շտկելու համար միշտ աղէկ կըմտմտայ, ու իր գործքերը սորված բարի բարի բաներուն համաձայնեցընելու կըջանայ, անիկա կըսվի կատարեալ ու առաքինի մարդ : Խելացի մարդը իր գործելու ատենը չինայիր թէ իր բաղձանքը իր բերուամբ ինչ կուզէ, հապա կընայի թէ որն է Աստուծոյ հաճոյականը շիտակը, ու շնորհօքը : Աւստի կատարելութեան առաքինութիւնը բաղձանք մըն է, որ մարդուն ընել կուտայ ինչ որ Աստուծոյ, իրեն վիճակին, ու իր ընկերոջը պարտական էնէ :

Պիտի չիկարծենք որ աշխարքս մինակ մեղի համար ստեղծված է : Ինչպէս որ մենք կուզենք հանգիստ ու երջանիկ բլլալ, նոյնպէս ուր, ներն ալ կուզեն : Իսկ ուրիշ մարդիկ՝ որոնց հետ մենք կապինք՝ միշտ բարի ու խելացի մարդիկ չեն, անոր համար պէտք է որ մենք սորվինք ամէն տեսակ մարդու հետ, թէ աղէկ եղեր են, ու թէ գէշ, խաղաղութեամբ վարվիլ, ու շիտակ ճամբայ մը բռնել : Եւ ասիկա կըլլայ, երբոր մենք կըմտածենք չէ թէ մինակ մեր վիճակին պարտքերը, հապա նաև՝ թէ ինչ պարտական ենք ընել մեր ընկերներուն ալ : Ասանկով մեծ շահ կընենք : Այսն զի ան ատենը չէ թէ մինակ աղէկ մարդիկ մեզ կըսիրեն, հապա ան-

կարգութեան ետեւէ ըլլողներն ալ կամաց կամաց մեր առաքինական վարձանցը նայելով, սիրտերնին կըշարժի բարեգործութիւն ընելու, ու առաքինութեան ետեւէ իյնալու: Իմաստուն մարդիկ ասանկ ըսած են. Առաքինութիւնը անանկ աղվոր ու հաճոյական բան մըն է, որ իր թշնամիներուն առջին ալ յարգելի կըլլայ:

Յօդ. Է:

Պատուասիրութեան վրայ:

Պատուասիրութեան վրայ խօսելէն առաջ, հոս ծանուցանենք որ, ճշմարիտ քրիստոնէն իր ամէն բանին գործքին մէջը էն առաջ ան պիտի նայի՝ որ ամէն փառքը ու պատիւը Աստուծոյ տայ. իսկ թէ որ ինքը մարդկան առջին անարգ չըլլալու համար պատուելի գործք մը կընէ, կամ իր ըրած գործքերովը պատիւ կըստանայ, ան ալ պիտի Աստուծոյ նուիրէ: Ասիկա ծանուցանելէն ետքը, հիմակ խօսինք անմեղ պատուասիրութեան վրայ:

Պատուասիրութիւնը կամ պատիւ սիրելը բաղձանք մի է, որով մարդ ինքը զինքը արժանի պատուոյ կամ պատուելի ընելու կըջանայ: Այս ամէն թէ ըսենք, պատուասիրութիւնը ջանք մի է ան բաները ընելու, որոնցմով ճշմարիտ ու աստուածահաճոյ պատիւ կըստացվի: Ամէն մարդու պէտք է այնպէս իր բանը գործքը տեսնել, որ ուրիշներուն, կամ աղէկ ըսեմ, բարի մարդիկներուն աչքին առջևը հաճոյ ու ընդունելի ըլլայ: Աւրախանալն ալ՝ որ ուրիշները մեզ մեծ կըսեպեն, գովելի բան է: Կինակ՝ պատիւ ընդունելու շատ բաղձանք ունենալը, ու չափէն աւելի արտամիլը՝ երբոր ուրիշները մեր ըրած

բարիքը չեն ճանչնար, գէշ բան է: Պուցէ ուրիշները անանկ նեղութիւնի մէջ են, որ մեր երախտեացը դէմ չեն կրնար հատուցում ընել:

Ամենևին պէտք չէ որ գէշ գործքերով պատիւ ստանալու ետեւէ ըլլանք, կամ պատիւ փնտռելը մեզի բան գործք ընենք. հապա մեր մտամտութիւնը, բանը, գործքը, ու վախճանը՝ ամէն բանը աղէկ՝ ու Աստուծոյ փառացը համար ընելը, ու մեր պարտքը կատարելը պիտի ըլլայ: Իսկ պատիւ ընդունիլը բարեգործութիւն ընողին ձեռքը չէ, հապա պատուողին ձեռքն է, որ պատիւը կուտայ: Բայց ամէն մարդուն տըված պատիւն ալ պատիւ չէ. մինակ խելացի մարդիկ կրնան ինչպէս որ պէտք է նէ պատուել: Անխելք ու անարգ մարդը ձրի կամ առանց բռնութեան (զօռի) բան մը չընեն: Բայց ով որ խելացի ու աղնիւ սիրտ ունեցող է, ու պատիւին յարգը կը ճանչնայ, կը բաղձայ որ իր ըրած բանը խելացի մարդիկ տեսնեն, կամ անիկա իրենց ականջը հասնի. և դարձեալ, ամէն բարի բանը ձրի ու առանց բռնութեան կրնէ:

Թէպէտ անմեղաբար պատիւ սիրելը առաքինութիւն է, ու շատ բարի բաներու ձեռք զարնելու պատճառ. բայց մենք հեթանոսներուն պէս պատիւը ու փառքը մեր գործքերուն վախճան պիտի չդնենք: Մեր ջանքը անիկա պիտի ըլլայ որ՝ բարիք ընենք, ու չարէն փախչինք. իսկ պատիւ սիրելը մեզի ուժ պիտի տայ ան բարի բաները առաջ տանելու: Պատիւը շուքի կրնամանի. թէ որ շուքէն կրփախչիս քու ետեւէդ կուգայ, թէ որ դէպ ՚ի շուքը կը վազես, քեզմէ կրփախչի: Ասանկ ալ, թէ որ բարիք ընելով պատիւէն կրփախչիս, պատիւը քու ետեւէդ կուգայ: Ինչպէս սուրբերը ու Աստուծոյ

ծառայները որչափ որ պատիւէն փախան, այնչափ աւելի պատուեցան թէ Մատուծմէ, ու թէ մարդկանէ :

Սատթէոս անունով մէկը պղտիկուց ինքը զինքը ուսում սորվելու տրվաւ : Իր սուր խելքովը ու մեծ ջանքովը ուսումի մէջ այնչափ առաջ գնաց, մինչև օրէնս գիտութեան վարպետ եղաւ : Մսիկա անգամ մը այնպէս ծանր հիււնդացաւ, որ գրեթէ մահուան դուռը հասաւ : Մսանկ մեծ վտանգի մէջ տեսնելով ինքը զինքը ուխտ ըրաւ Մատուծոյ որ, թէ որ իրեն առողջութիւն տալու ըլլայ, անմիջապէս աշխարքը թող տայ, երթայ կրօնաւոր ըլլայ : Եւսեց Մատուած անոր աղօթքին, ու զինքը առողջացուց, ան ալ ուխտը կատարելու համար Միկիկիա կղզին գնաց, կրօնաւոր եղաւ, ու անունն ալ փոխեց () գոստինոս դրաւ : Թեպէտ քիչ ատենի մէջ ամէն առաքինութիւնները սորվեցաւ, բայց խոնարհութեան մէջ շատ երեւիլի եղաւ : Էնդ մը աշխարհականին մէկը դատաստանով առաւ աս կրօնաւորին վանքին ունեցած գետինը, ուսկից որ ան վանքին անձինքը իրենց ապրուստը կը ճարէին : Մս բանս խեղճ կրօնաւորներուն մեծ տրտմութեան պատճառ եղաւ : () գոստինոս տեսնելով իր վանքին ասանկ դժբախտութիւնը ու կարօտութիւնը, մատակարարին (վէքիլխարճին) աղաչեց որ, իրեն մելան (միւրէքէպ), թուղթ, ու գրիչ տայ, ան ալ սրգողելով մը ըսաւ. դուն ինչ պիտի ընես ան բաները, ո՛չ գրել գիտես, ու ո՛չ կարգալ : Բայց երբոր շատ աղաչեց նէ, հանեց տրվաւ իր ուղածները : () գոստինոս անմիջապէս կարճ թուղթ մը գրեց, ու արբային հրամանովը խրկեց ան վերը ըսված աշխարհականին : Արբոր աշխարհանը առաւ կարգաց անիկա, զարմացաւ գրողին խելացիութեանը վրայ, ու դարձաւ թուղթը բերողին ասանկ

ըսաւ . Աս թուղթը կամ հրեշտակները գրած են , կամ սատանայները , և կամ Սատթէոսը : Թուղթը բերօղը ըսաւ որ , չէ , () գոստինոս անունով տգէտ եղբայր մը գրեց : Չիկրցաւ աշխարականը անոր խօսքին հաւտալ , ելաւ վանք գնաց , որ գրողը տեսնէ : Հոն հասաւ նէ , հարցուց մեծաւորին որ , ադ թուղթը գրողը ինտոր մարդ է , ուր տեղացի է , և այլն . և անոր պատմելէն իմացաւ որ ան խոնարհ եղբայրը իր ըսած Սատթէոսն է եղեր , որ ատենօք իր դասընկերը , ու ետքը համալսարանին (մեծ դպրատունին) մէջը օրէնսգիտութեան վարպետն էր : Անոր համար գնաց անոր խուցը , ու երբոր մէկ զմէկ տեսան նէ , շուտ մը իրար ճանչցան , ու լալով պագնըվեցան : Բայց երանելի կրօնաւորը աղաչեց անոր , որ մէկու մը չիյայտնէ իրեն ով ըլլալը . ապա թէ չէ խաղաղութիւնս կրկորանցընեմ , ըսաւ : Բայց աշխարականը երբոր անկից զատվեցաւ , արբային քովը գնաց նէ , ըսաւ անոր . մեծ գանձ ունիք եղեր վանքերնուդ մէջը պահված , նայեցէք որ աղէկ ճանչնաք ու պատուէք անիկա : Անկից ետքը ալ ամէնքն ալ սկսան () գոստինոսը յարգել . ու անոր սուրբի մը պէս պատիւ տալ : Ասանկով պատիւէն փախչելով , ու անիկա ամենեկին չուզելով , պատուի ցանկացողներէն աւելի պատուեցաւ :

Յօդ . Կ :

Համբերութեան վրայ :

Համբերութիւնը բաղձանք մի , կամ ջանք մի է , որով ամէն դիժար բաները առանց տրտնջելու , ու առանց մեր սիրտը խռովելու կրքաշենք :

Համբերութիւնով մեր կենաց մէջը միշտ հանդրպօղ
 նեղութիւնները ու ցաւերը կը թեթեւցընենք : Արբան խել-
 քէ մտքէ չանցած չարիք մարդուս գլխուն կը հանդրպին .
 պէտք է որ մենք ասոնց ամէնուն համբերենք . վասն զի
 թէ որ անհամբեր ըլլալու ըլլանք , կամ տրտնջենք նէ ,
 ան ատենը չարիքը չէ թէ կը թեթեւնան , հապա աւելի
 անտանելի ու չիքաշվելու կը լլան :

Մասնկ կընէին , ու մինչուկ հիմայ կընեն սուրբ ու
 բարի մարդիկ , որոնք անանկ պատրաստ էին ամէն բանը
 քաշելու , որ մեծամեծ նեղութիւններու կամ դժուա-
 րութիւններու մէջ ալ չէին տրտնջեր :

Մեղովի անունով սուրբ եպիսկոպոս մը պզտիկ
 առուի (ըրմաղի) մը քով կեցեր երեսը ու ձեռվըները
 կը լըվար կոր : Մտոր ծառայները կամ ընտանիքը , որ մէկ
 դի քաշված անոր կընայէին կոր , սկսան իրարու ըսել ,
 ինչպէս երանելի ու երջանիկ է աս սուրբ եպիսկոպոսը ,
 որուն վրայ սրբութիւնը ու մաքրութիւնը կը փայլի : Ա-
 րանի ան մարդուն , որ կընայ աս սուրբին սրտին հան-
 դըստութիւնը , խաղաղութիւնը , ու մեծ համբերութիւնը
 ունենալ : Մս խօսողներուն մէջը գեղացի մ'ալ կար , որ
 անոնց ասանկ խօսիլը ըսելով . ըսաւ , ինչ կը խօսիք կոր ,
 ինչ կը կարծէք ադ եպիսկոպոսը . հիմակ ես ձեզի կը ցը-
 ցընեմ որ , ադ մարդը չէ թէ համբերող , չիբարկացող ,
 ու անխուով սիրտ ունեցող մարդ մըն է , հապա անհամ-
 բեր , կռուասէր , ու բարկացող է : Մս ըսաւ ու գնաց
 սուրբին քովը , ու ինքը զինքը անոր հետ խօսիլ ու զե-
 լու պէս ցըցընելով , ու ժով մը հրեց անիկա , ու ջրին
 մէջը ձգեց : Մս բանիս վրայ սուրբ եպիսկոպոսը ամե-
 նեին չիխուովեցաւ , չայլայլեցաւ , ու չիտրտնջեց , և այն
 աներես գեղացիին անուշութեամբ մը մինակ աս խօսքը

ըսաւ . Ա՛ղօտայր , է՛նչ ըսէր : Պեղացին երբոր տեսաւ սուրբին անանկ սքանչելի համբերութիւնը , ու ջրին մէջէն դուրս ելլելէն ետքն ալ , անոր լաթերուն նայեցաւ տեսաւ որ ամենեկին չէին թրչած , շուտ մը դողալով սուրբ եպիսկոպոսին ոտքը ինկաւ , ու անկից իրեն ըրածին համար թողութիւն խնդրեց : Ա՛ն ալ շուտ մը սիրով թողութիւն տալէն ետքը , խրատեց զինքը որ սկսի իր ամէն մեղքերուն վրայ աղէկ ապաշխարանք ընել , ինչու որ քառսուն օրէն ետքը պիտի մեռնիս , ըսաւ . և իրաւցընէ ատենին կատարեցաւ սուրբին մարգարէական խօսքը : Տես թէ համբերութիւնը ինչ աղէկ բան է , որ չէ թէ մարդուն իր անձին շահ կրնէ , հապա անոր չարիք հասցընողին ալ խելքը գլուխը ժողվելու պատճառ կըլլայ :

Համբերութիւնով՝ կամ առանց խռովութեան սիրտ ունենալով աղէկ ճամբայներ կը գտնենք մեր բանը գործքը դիւրինցընելու , անանկ որ , եթէ շատ դժուարութիւններու մէջ իյնալու ըլլա՞ք , համբերութեամբ կարող կըլլանք ան դժուարութիւնները դիւրին ընելու :

Պէտք է որ շատ հեղ միտքերնիս բերենք աշխրբիս փոփոխականութիւնը , և ունայնութիւնը , ու ճանչնանք որ աս տեղաց ուրախութիւնը երկան չերթար , որպէս զի ասով մեր համբերութիւնը աւելի ուժովցընենք : Համբերող ըլլալու համար պէտք է մտածել թէ , ինչ որ աշխրբիս մէջը կըլլայ նէ , աղէկութիւն մը ունի . ու ամէն բան հասարակաց բարին առաջ տանելու համար օգտակար է : Ա՛ն ատենը մարդս միշտ ուրախ զուարթ կըլլայ , ու ամենեկին նեղութենէ մը սիրտը չիկտորիր : Ա՛ն ետքը ամէն բանը Աստուծոյ կամքին պէտք է յանձնել , ու առանց երկբայութեան մտքին մէջը դնել որ ,

Աստուծոյ իմաստութիւնը ու բարութիւնը, որ չափ չունի, թող չհատար որ աշխարհս վրայ գէշ ու անօգուտ բան ըլլայ :

Յօդ . Կ :

Արժասիրութեան վրայ :

Արժասիրութիւնը, կամ թէ ըսենք կրթութիւն (թէրպիլէ) սիրելը բաղձանք կամ ջանք մի է, որով մարդ կաշխատի հարկաւոր ու պիտուական ուսումներ ու ծանօթութիւններ ստանալու : Արձեալ սէր մըն է բարի բարի խօսքերու, խրատներու, ու օրինակներու յօժարութեամբ ականջ դնելու :

Արժասիրութիւնով կամ կրթութիւնով մարդս քաղաքավար, պիտուական, ու բարի անձ կըլլայ : Ասով մարդս ուրիշներուն սիրելի ու օգտակար կըլլայ, ու մեկու մը առջին ելած ատենը զինքը պատուելի կըցըցընէ : Արնամ ըսել որ, ասով մարդ իր բանական ու մտացի ըլլալը կըցըցընէ, ու յայտնի կընէ թէ, անբան կենդանիներէն ինչ տարբերութիւն ունի եղեր :

(Օր մը մարդուն մէկը Արիստոտէլ մեծ փիլիսոփային եկաւ, և ուզեց իր տղան անոր յանձնել որ կրթէ . բայց հարցուց թէ, որչափ ստակ կուզես անիկա կրթելու համար, ան ալ պատասխան տրվաւ որ, հինգ հարիւր զուրուշ : Ան մարդը ազահ ըլլալուն համար դարձաւ ըսաւ, ես այնչափ ստակով էշ մը կըզնեմ : Արիստոտէլ ալ ըսաւ, գնա՛, գնէ՛, որ տունիդ մէջը երկու էշ ունենաս, (այսինքն, մէյմը ադ գնած էշդ, մէյմ՛ալ քու որդիդ, որ անկիրթ ըլլալուն համար էշէն վար չիմնար) :

Էեղ մըն ալ աս իմաստուն իիլիսոփային հարցուցին ոմանք թէ, ինչ տարբերութիւն կայ կրթըլած ու անկիրթ մարդուն մէջը : Ըն ալ պատասխան տըվաւ, ու ըսաւ. ան տարբերութիւնը կայ, որն որ կրթըլած ու անկիրթ ձիու մէջ կայ նէ : Ընչպէս ձին թէ որ կրթըվելու չըլայ, բոլորովին անպիտան կըլայ, չիգործածվիր, ու շատերուն վնաս կուտայ. ասանկ ալ թէ որ մարդ բարի խօսքերով ու խրատներով չիկրթըվիրնէ, իրեն վընաս կընէ, ու ընկերոջն ալ թող չիտար որ հանգիստըլայ :

Ըս ասանկ ըլլալով, պէտք է որ ամէն մարդ իր վիճակին հարկաւոր եղած բաները սորվի, ու անոնց մէջը աղէկ կրթըվի, բայց ամէնէն աւելի գլխաւոր ու հիմնական բաներուն մէջը ինքը զինքը կրթէ : Պէտք է որ մարդիկ, մանաւանդ տղաք, իրենց վիճակին հարկաւոր եղած բաներուն մէջը կրթըվելէն ետքը, գէշ ու մոլորեցնող ընկերներէն միախչին ու հեռանան : Այսն զի ասոնք մարդը կըձգեն մեծ մեծ վնասներու և չարիքներու մէջ, ուր որ իրենք շատոնց ինկած են : Իրենք իրենց գլխէն գտած են ծուռ ուսմունքներ, անոր համար չեն կրնար ստոյգ բարին սուտէն զտուել, ու իրենց ճշմարիտ օգուտը աղէկ ճանչնալ :

Ըմէն որ աւտըվանց պէտք է որ մարդ աղէկ պատրաստըվի որը աղէկ անցընելու. ու իրիկվան քննէ թէ ինչ բանի մէջ սխալմունք բրած է, ու շիտակ կրթութիւններէն խօտորած ծռած է :

Արթասիրտութիւնը կըպահանջէ որ՝ պղաիկութենէ սկսինք ջանալ մենք մեզ, աշխարքս, ու մարդիկը աղէկ ճանչնալու : Ընիկա կըսորվըցընէ մեզի բարի ու խելացի մարդերը մեծ սեպել, ու անոնց բարի քաղաքա-

վարութեանը նմանիլ . իսկ գեշերէն փախչիլ , ու անոնց
ըրածին չիհետեւիլ : Անիկա կըսորվեցընէ մեզի մեզմէ աւ
ւելի խելացի ըլլողներուն , մանաւանդ մեր բարի ծերե
րուն խօսքերը ու խրատները վարիկ ընել , իսկ գեշերուն
խօսքին ու խորհուրդներուն ականջ չիդնել :

Ոտբովամ Ասրայելացւոց կամ հրէայներուն թա
գաւորը , որ Սողոմոն իմաստունին տղան էր , երբոր հօ
րը մեռնելէն ետքը թագաւորական իշխանութիւնը ա
ռաւնէ , բոլոր ժողովուրդը իր առջին եկան , ու խնդրեցին
անկից որ իր հօրը դրած ծանր տուրքը (վերկին) քիչ
մը թեթեցընէ . ու խօսք տրվին որ , անկից ետքը ալ
շատ աղէկ կըծառայեն իրեն : Ան ալ ըսաւ , գացէք , ու
իրեք օրէն ետքը դարձեալ եկէք առջիս , որ ձեր խնդիր
քին պատասխանը տամ : Անոնք երթալէն ետքը կան
չեց Ոտբովամ խելացի ու խոհեմ ծերերը , որ իր հօրը
քաջ խորհրդականներն էին , ու հարցուց անոնց որ
ինչ խորհուրդ կուտան իրեն՝ ժողովուրդին խնդիրքին
վրայ : Անոնք ալ իմաստութեամբ պատասխան տրվին ու
ըսին . Թե որ շէշ մը ասելի գլուխ իրձաւես , ու ժողովուր
դիդ խօսքին յարի ընելով , ու իրենց խնդիրքը խաւարելով ,
« իրարեւին իրարէն » նէ , ալ անկից ետքը միշտ ե հոնտոյալ
սեպէ « իրով իրձատայէն , ու սեպէ գլուխ չեն բաշտ :
Չիլսեց անխելք թագաւորը խոհեմ ծերերուն ուղիղ
խորհուրդին , ու անոնք մեկ դի թող տալով , կանչեց
իրեն հասակակից երիտասարդները (պօյտաշ կէնձերը) ,
ու ըսաւ անոնց . Օտբերը ինչե խորհուրդ տրվին որ , ե՛մ
ժողովուրդիս պարտ շէշընէ . պարտ ինչ խորհուրդ իս
պարտ . ինչպէս ընէ : Այն անմիտ երիտասարդներն ալ
խորհուրդ տրվին իրեն ու ըսին . Սէ ընէր ծերերուս խոր
հուրդին . հապառ աստի՛ ընէ բո ժողովուրդիդ . ե՛մ պարտ :

Տարս հօրըս մեջէն հասար է . հայրս յէր շլան մեծ մեծ
 որորէր պրտս . էս անկից ասելի բեռեւեր գնէմ . հայրս
 յէզ գասողանով ինձեձէր . էս յէզ բարով (քշոր Լօ-
 ճողով) ձեձէմ : Ըս յիմարական խորհուրդին մտիկ
 ըրաւ Սորովամ . ու երբոր իրեք օրէն ետքը ժողովուր-
 զը դարձեալ իր առջին եկան նէ, երիտասարդներուն
 ըսածը ըսաւ անոնց : Ըն ատենը բարկացան բոլոր ժողո-
 վուրդը, ու գլուխ քաշեցին թագաւորէն, ու գացին ի-
 բնեց տասը ցեղին վրայ թագաւոր դրին Յերօբովամը,
 որն որ Ըստուած Ըքիա մարգարէին ձեռքովը անոնց
 ցըցըցեր էր : Ընկից ետքը ալ ամէն տեսակ թշուառու-
 թիւնը եկաւ լեցվեցաւ անմիտ Սորովամայ գլուխը : Ըս
 եղաւ անոր իմաստուն ծերերուն խորհուրդին մտիկ չը-
 նելուն, ու անխելք երիտասարդներուն հետեւելուն
 պտուղը :

Ըսոր դէմ Շիպիօն Հոովմայեցիներուն քաջ զօ-
 րապետը երբոր դեռ տասնըութը տարվան էր՝ միշտ Պո-
 ղերիօս իմաստուն ու խոհեմ ծերունւոյ մը հետ կապ-
 րէր . որուն հայրական խելացի խրատներուն մտիկ ընե-
 լով, ու անոր ձեռքը կրթըվելով շատ մեծ անուն ստա-
 ցաւ : Ըս Պողերիօսը միշտ Շիպիօնին ու անոր եղբօրը
 Վարիօսին հետ կերակուր կուտէր : Օր մը Շիպիօն
 Պողերիօսին հետ մինակ ըլլալով, որդիական համարձա-
 կութեամբ սկսաւ գանգատ ընել անոր, որ սեղանի վրայ
 խրատական խօսակցութիւն ըրած ատենը՝ իր խօսքը գրե-
 թէ միշտ Վարիօսին կը դարձընէր, և ոչ իրեն : Ըսանկ
 քիչ մը գանգատ ընելէն ետքը, ըսաւ . Պիտէմ, աս բա-
 նը անոր համար ինչէս ինչ, շտան զէ իարձիք ունիս որ, էս
 անանի պատանի մի էմ, որ իր լեռնիկէն էրեւել ըլլալու
 փոյն
 շտանէմ, ու աղիկ ճարդարութեամբ խօսելու չէմ աշխարհի :

Աստուծոյ լիցի ասոր որ բան մ'ալ ըսէի. թառախել էի վրաս անխոյն ըլլալէ՛ իմ սիրտս չափէ դո՛ւրս ինչո՞ւսցնէ: Աս խօսքերուս վրայ շատ զարմացաւ Պողիբիոս, Կատանուոյ մը վրայ ասանկ կրթութեան սէր տեսնելով. ու անիկա հայրական սիրով մխիթարելէն ետքը, խօսք տըվաւ որ, ալ անկից ետքը իրեն ամէն հարկաւոր եղած կրթութիւնները կուտայ: Շիպիոն աս խոստմունքին վրայ շատ ուրախանալով, բռնեց Պողիբիոսին ձեռքէն, ու հառաչելով մը ըսաւ. Ո՛հ, էբէ պիտի գայ ան օրը, որ ամէն զբարեգործութեան ազատած ըլլալով, Քիչ իմ թովս ինչո՞ւս, ու իս իրեն ըսէի թիւս դնէս: Ալ ինչո՞ւս ան ապիտակ էս իմ թովս ու անսանի նախնիներուս նման ինչ սեպէի: Աս խօսքերն ալ ըսելէն ետքը, ալ սկսաւ Պողիբիոս ձեռքէն եկածին չափ անոր պիտուական խրատներ ու կրթութիւններ տալ. որոնցմով Շիպիոն անանկ երեւելի ու անուանի մարդ եղաւ. ինչպէս Հոսովմայեցւոց պատմութիւնը կարդացողը կրտեսնէ: Ահա աս է բարի կրթութեան ու կրթասիրութեան պտուղը: Աշխարհիս մէջը որչափ շատ կրկային ասանկ կրթութեան կամ բարեկիրթ անձինքներ, թէ որ ամէն մարդ պղտակութենէ սկսէր իրմէ մեծերուն ու իրմէ աւելի բան գիտցողներուն խօսքին ականջ դնել: Արթութեան պտուղները աղէկ կերեանայ Շիպիոնին պէս աղնուական ու բարեկիրթ մարդկան վարմունքին մէջը. իսկ անկրթութեան պտուղները աղէկ կրտեսնըվին Ռոբոլամիին պէս անկարգ ու անխելք մարդկան կամ տղոց վարմունքին ու գործքերուն մէջը:

ԳՎ. Գ.

Կատարելութեան բաղձացօղը ուրիշներուն հետ ազէկ
կենցաղաւարելու համար ինչ առաքինութիւններ
պիտի ունենայ :

Յօդ. Թ :

Բարեկամութեան վրայ :

Բարեկամութիւն կը սփի ուրիշներուն հետ սիրով՝ առանց նեղութիւն տալու՝ ու առանց հակառակութեան վարվելու բաղձանքը :

Ինքը զինքը ուրիշներու առջին քիչ մը վար կամ խոնարհ բռնելը շատ օգտակար բան է, ինչու որ ասով մարդ ուրիշներուն սիրտը կը վաստըկի, ու իրեն բարեկամ ընել կուտայ :

Մէկ բարև տալը, մեր ճանչվորներէն մէկը հիւրնդցած ատենը՝ անոր մէկ անգամ տեսքի երթալը, ու մէկ անուշ նայվածքը՝ շատ հեղ մեր մերձաւորները մեզի բարեկամ կընեն :

Տփգօհ, կռուասէր, ու ընկեր չսիրօղ մարդը՝ թէև հարուստ ու փառաւոր ըլլայ՝ շատ դժուարաւ կընայ բարեկամ գտանալ. ինչու որ աս տեսակ մարդուն հետ ոչ դք կուղէ ապրիլ, ու ընկերութիւն ընել : Բարեկամութեան հիմն է քաղցրաբարոյութիւնը, կամ թէ բսնք, հեղ ու անուշ սիրտ ու վարմունք ունենալը : Բաղցրաբարոյ մարդուն հետ ամէնքը կուզեն բարեկամ

ըլալ : իսկ բարկացող ու դեգ (թիթիղ) մարդու հետ
 ոչ որ կուզէ բարեկամութիւն ընել :

Վախնինները բարեկամութիւնը աս օրինակով կը-
 ձևացընէին : Արքայէին աղվոր կտրիճ մը , գլուխը բաց ,
 ու աղքատ զգեստ մը հագած : Վլխուն վրայ գրած էր
 Սնկ և Ալեան : Աուրծքը բաց էր , ու ձեռքովը կըցըցը-
 նէր իր սիրտը , որուն վրայ գրված էր , Հեռուսանց , ու
 Սօրէն : Ըս նկարքին իմաստը աս էր : Ատրիճը կիմացը-
 նէր որ , բարեկամութիւնը միշտ արծարծ կամ բորբո-
 քեալ պիտի ըլլայ , չէ թէ ծերի պէս մարած ու տկար :
 Վլուխը բաց էր՝ նշանակելու համար որ , բարեկամու-
 թիւնը յայտնի պիտի ըլլայ , ու ոչոր պիտի ամբշնայ
 ըսելու որ , աս իմ ան իարդը իմ բարեկամ է : Հագած
 լաթը հին ու աղքատ էր՝ ցըցընելու համար որ , աղքա-
 տութիւնը բարեկամութեան վնաս պիտի չընէ : Վլխուն
 վրայ գրված էր Սնկ և Ալեան , իմացընելու համար որ ,
 բարեկամութիւնը բոլոր կենաց մէջը հաստատուն պիտի
 կենայ , և մինակ մահուամբ պիտի բաժնըվի : Արտին
 բաց ըլլալը կընշանակէր որ՝ հաւատարիմ բարեկամները
 իրենց սիրտը ու իրենց խորհուրդը միշտ իրարու յայտնի
 պիտի ընեն : Արտին վրայ գրված էր , Հեռուսանց , ու
 Սօրէն , նշանակելու համար թէ , բարեկամները որչափ
 իրարմէ հեռու ըլլան , պէտք չէ որ իրենց բարեկամական
 սէրը դադրի , կամ տկարանայ :

Յօդ . Է :

Խաղաղասիրութեան վրայ :

Մեծ արհեստ է խաղաղասիրութիւնը , այսինքն՝
 ինքը խաղաղ կենալը , և ուրիշները խաղաղցընելը , ու

մէկու մը հետ կոխւ չընելը : Խաղաղասէրը ամէն տեսակ մարդու հետ պիտի յարմարի (ույժիչ ըլլայ) , անոնց ուղած ամէն անմեղ ու անվնաս բանը ձեռքէն եկածին չափ կատարելու պիտի ջանայ : Ուրիշներուն մէջը խռովութիւն պիտի չիձգէ , մանաւանդ թէ երբեմն իր իրաւանց (հախէն) ալ պիտի ետք կենայ , և ուրիշին իրաւունք տայ , ուր որ մեղք չիկայ : Խաղաղասէր , կամ որ նոյն է խաղաղարար ըլլալը անանկ սքանչելի բան է , որ Վրիստոս տէրն մեր իր սուրբ աւետարանին մէջը երանի տրվաւ խաղաղարարներուն , ու անոնք Լստուծոյ որդիք կանչեց . * Աբամէ՛ խաղաղարարնէ՛րոսն , էնչու որ անոնք Լստուծոյ որդիքը ըսին ॥ :

Յօդ . Գ :

Ինչպէս պէտք է պարտաւոր ըլլալ որչին
ծառայելու :

Ըս ալ մեծ առաքինութիւն մի է , որ մարդուն անանկ բաներ ընել կուտայ , որոնք որ ուրիշին հարկաւոր՝ օգտակար՝ ու հաճոյ են :

Արբոր մարդիկ կըտեսնեն որ՝ մենք ձեռքերնէս եկածին չափ կըբաղձանք կոր իրենց օգնել , երբոր կըտեսնեն , որ մենք պէտք եղած տեղը իրենց կըծանուցանենք կոր պատահելու վնասներէն զգոյշ կենալ , ու իրենց աղէկ խորհուրդ կուտանք կոր թէ , գործք մը բարի ըլլալու համար ինչպէս պէտք է սկսիլ , ան ատենը անոնք ալ կըսկսին մեզմէ աւելի՛ մեզի համար աշխատիլ :

Ուստի երբոր կընանք մեր ճանչվորներուն օգնել , ինչ բանի մէջ ըլլայ նէ՛ ըլլայ , ամենեկին պէտք չէ առի-

Թը (Ֆրսանօր) ձեռքերնէս փախցընել : Ստածենք որ ուրիշին օգնելով, կամ ուրիշին բարոյ պատճառ ըլլալով, թէև երբեմն քիչ մը նեղութիւն քաշելու ըլլանք, անանկով բան մը չենք կորսնցըներ :

(Օր մը ծերին մէկը գնաց Հօլհաննէս արբային, ու անկից բարի խրատներ լսելէն ետքը, իր տեղը դառնալու ատենը՝ ան լսած խրատները ճամբան բոլորովին մոռցաւ . բայց կամընար կոր մէյմ'ալ երթալ հարցընել, չըլլայ թէ շատ երթալովը սուրբ արբային ծանրութիւն ըլլայ : Բայց երբոր ահով գողով անոր դարձաւ նէ, հրամայեց իրեն Հօլհաննէս արբան, որ ճրագ մը վառէ, ու ան վառված ճրագէն ուրիշ ճրագ մ'ալ վառէ, ան ալ շուտ մը ըրաւ : Ատքը հարցուց իրեն արբան թէ, ադ ճրագը իրմէն ուրիշ ճրագ մը վառելուդ համար բան մը կորսնցուց, ծերը պատասխան տրվաւ թէ, չէ : Ընտանը սուրբ արբան ալ ըսաւ . և ոչ ես բան մը կը կորսնցընեմ թէ և ամէն Ակիւթացիները (կամ թէ լսենք, ամէն մարդիկ) ինձի գալու ըլլան խորհուրդ հարցընելու կամ խրատ խնդրելու համար :

Ո՛վ թէ, աշխարքս որչափ աւելի երանելի կըլլար, թէ որ ամէն մարդ աս կտորիս մէջը կատարեալ ըլլային : Խէ որ ամէն մարդ իր ընկերը իրեն պէս սիրելու ըլլար, (ինչպէս Քրիստոս կը հրամայէ), իրաւքնէ ուրիշ բան չէր բաղձար, թէ ոչ ամէնուն հանգստութիւնի մէջ ըլլալը, ու աղէկ ըսինտ ըլլալը տեսնել, ու ջանալ որ ան հանգստութիւնը չի կորսնցընեն :

Ընկերասէր մարդը երբոր իր ընկերը կարօտութիւնի կամ նեղութիւնի մը մէջ կը տեսնէ, ամէն ուժով կաշխատի անոր օգնութիւն հասնիլ, ու անիկա խեղճութենէ խալըսել :

Աղիպտացիներուն (մրսըրըններուն) մէջը օրէնք մը կար որ, ամէն մարդ պարտաւորի իր ընկերոջը օգնութիւն հասնելու: Թէ որ մէկը ճամբան օտար մը գողերէն բռնըված, կամ ուրիշ նեղութիւնի մը մէջ ինկած տեսնելու ըլլար, ու անոր օգնելու կարօղ ըլլալով՝ չօգնէրնէ, դատաստանի մէջ մահապարտ կըլլար: Բայց թէ որ օգնելու կարօղ չէր ըլլար, պէտք էր որ դատաստանին ծանուցանէր, ու անիրաւութիւն ընողը ձեռք տար, կամ մատնէր: Թէ որ աս բանս ընելու չըլլար նէ, սաստիկ ծեծ կուտէր, ու զընդանի մէջ իրեք օր անօթի կըմնար:

Ղէ թէ մինակ պարտական ենք խորհուրդ տալով, կամ ինչ և իցէ կերպով մեր ընկերներուն օգնել, հապա պէտք է որ իրենց օգնելու ատեննիս սրտերնիս ու երեսնիս ուրախ զուարթ ցըցընենք: Իրաւցընէ ամէն մարդիկ աս առաքինութիւնը չունին, բայց պէտք չէ որ մենք կենանք ուրիշներուն սպասենք, սյլ մենք պիտի ջանանք ամէնէն առաջ աս բանիս մէջը երեւելի ըլլալու. վասն զի աս բանը թէ Աստուծոյ ու թէ մարդկան շատ հաճոյ ու սիրելի բան է, ու տեսնողներուն սիրտը չափէ դուրս կըշարժէ:

Սուրբ Պախումէոս ճգնաւորը յառաջ կուպաշտ զինուոր մի էր, բայց ետքէն հաւատքի եկաւ՝ քրիստոնեայներուն ուրիշի ծառայելու պատրաստ ըլլալը տեսնելով: Ինչու որ ատեն մը Արստանդիանոս թագաւորին զօրացը կերակուրը պակսեցաւ, անոր համար զինուորները ասդին անդին ինկան կերակուր միտուելու համար: Պախումէոս ալ ասոնց մէջն էր, ու կըտեսնէր որ ոմանք սիրով և ուրախութեամբ օգնութիւն կըհասնէին կարօտներուն, զինուորները իրենց տուներնին կըկանչէին, ու ինչ բանի որ կարօտութիւն ունէին նէ, առատու-

Թեամբ կուտային: Ասոնց վրայ զարմացաւ մնաց Պախու-
մէոս, ու հարցուց թէ, ինչ ազգ են ասոնք, որ ասանկ
յօժար և ուրախ սրտով չիճանչցած մարդկանց կըծա-
ռայեն կոր: Արբոր իմացաւ որ քրիստոնեայ կըսվին.
ճէ, ըսաւ, չէ՛րնաբ ըլլաւ որ շէրտի չըլլայ այն հասարակ,
որն որ հարբոսն ասանկ ընկերասէր ըլլաւ ինքայ: Աս բա-
նէն սիրաբ շարժելով ինքն ալ քրիստոնեայ՝ ու ետքը
մեծ սուրբ եղաւ: Այժմ յօգտակար ու աղէկ բան է
ուրախութիւնով ուրիշներուն օգնելը:

Յօդ • Կ :

Անկեղծութիւն լրայ:

Անկեղծութիւնը (հիլէսիզութիւնը) առաքինու-
թիւն մըն է, որով մարդ ամէն բանը՝ ինչպէս որ է՝ նէ՛
կըջանայ ուրիշին այնպէս ըսելու, և իր ընկերոջը ըլլալու
օգուտը կամ վնասը յառաջագոյն շտկէ շիտակ կըծա-
նուցանէ:

Թէ որ մարդ իր կենցաղավարութեանցը կամ
խօսքերուն մէջը անկեղծ չէ, ամէնուն ատելի կըլլայ:
Սարդիկ չեն կրնար մեր խորհուրդները ու մտմտուքը
իմանալ, կամ չեն կրնար ամէն բանը տեղն ՚ի տեղը
գիտնալ, անոր համար շատ անգամ պէտք է որ մինակ
մեր ըսածին կամ խօսքին հաւտան: Արդ՝ թէ որ մենք ալ
ամէն բանը ուրիշներուն անկեղծութեամբ առանց սուտ
ու մուտ խօսքերու չենք ըսեր նէ, շատ հեղ անոնց մեծ
վնաս կընենք: Ասոր համար մարդիկ սաստիկ թշնամի
են ծուռ ու մուռ ու սուտ խօսողներուն:

Արբոր կիմացվի որ մարդ մը անկեղծ է, սուտ չի-

ղուրցեր, մանաւանդ թէ՛ ստուծիւնը ու խարէութիւնը կատէ, այնպիսի մարդուն մէկ ըսածը, մէկ խոստամունքը, ու պատմութիւնը աւելի կարժէ, քան թէ կասկածելի (շիւփէլի) մարդու մը երդումով: Հաստատած վկայութիւնը:

Բայց անկեղծ ըլլողները պակտութիւն մը ունին, (թէ որ ան ալ իրաւցընէ պակտութիւն սեպել պէտք է նէ), որ ամէն մարդ իրենց պէս անկեղծ կըկարծեն: Եւ նոր համար շատ հեղ խարերայներու պատահելով՝ անոնցմէ կըխաբվին: Աւստի աս կտորիս մէջը երկու բանէն պէտք է զգուշանալ. մէյ մը որ՝ պէտք չէ չափէ դուրս ամէն բանի մէջ տարակուսանքի (շիւփէլի) երթալ. ու մէյմ՝ ալ որ՝ պէտք չէ ամէն բանի շուտ մը հաւտալ, ինչու որ ասանկով խաբվելու վտանգի մէջ կիյնըվի: Պատւաւոր ու ծանօթ մարդը կըդժուարի (կիւճը կոչայ), երբոր ուրիշները իր վրայ շատ կըտարակուսին. բայց ասոր դէմը, անխելքութիւն է հաւտալ այնպիսի մարդու, որուն անկեղծութիւնը դեռ փորձըված չէ:

Հոովմայեցիները մեծ պատերազմի մը մէջ Արկեղօնացիներէն (Թունուզցիներէն) խել մը կտրիճ երիտասարդներ գերի բռնեցին: Արկեղօնացիներն ալ Ետտիղոս Աեկուլոսը՝ որ հոովմայեցիներուն հիւպատոսն (գօնսուլն) էր՝ գերի առին: Բայց քիչ մը տուն անցնելէն ետքը՝ Արկեղօնացիները ուզելով իրենց թշնամիներուն հետ հաշտութիւն ընել, ու իրարմէ առած գերիները ետ դարձընել, Աեկուլոս հիւպատոսը Հոովմախարեցին, որ երթայ ու իրենց և հոովմայեցիներուն մէջը հաշտութիւն ընէ. բայց առաջ անկից խօսք առին որ, եթէ հաշտութիւն ընելու չըլլայ, ու իրենց կտրիճ

երիտասարդները ետ խրհելու չըլլայ, ինքը դարձեալ
 ետք դառնայ իրենց գայ: Խօսք տրվաւ Սեկուլոս, ու
 ելաւ Հոովմ գնաց: Հոն հասածին պէս՝ իմացուց
 հոովմայեցիներուն իր գալուն պատճառը: Բայց, ըսաւ,
 իս գերութենէ ազատելու համար պէտք չէ հաշտու-
 թիւն ընել, ու ադ կտրիճ գերիները ետք խափընել.
 որովհետեւ ես ծերացած եմ, և ալ չեմ կրնար շատ
 պատերազմներու մէջ մտնել, ու ազգիս համար աշխա-
 տիլ. իսկ թէ որ ադ երիտասարդները դառնալու ըլլան,
 կերթան մեր թշնամիներուն դին իրենց կտրիճութիւնովը
 կուժովցընեն, ու մեզի վնաս կըլլայ: Ես խորհուրդը
 տրվաւ Սեկուլոս, ու իր խօսքը անկեղծութեամբ պա-
 հելու համար դարձաւ Արկեդոն՝ իր թշնամիներուն ե-
 կաւ: Արկեդոնացիք երբոր իմացան որ իրենց ուզածին
 դէմ խորհուրդ տրվեր է Սեկուլոս, բռնեցին սաստիկ
 չարչարանքով սպաննեցին անիկա: Եւսիւքն, տակառի
 (Փըչիի) մը մէջ չորս դիէն սուր գամեր դամեցին, աս
 տակառին մէջը դրին Սեկուլոսը ու գլտորցուցին. ու
 խեղճը սաստիկ տանջանքով մեռաւ, բայց իր անունը ու
 պատիւը անկորուստ մնաց աշխրբիս վրայ: Եւ հիւպատոսին
 ըրած գործքին մէջը երկու զարմանալի առաքինութիւն
 կերևնայ: Մէյմը իր անկեղծութիւնը ու խօսք պահելը,
 որովհետեւ աւելի ուզեց անկեղծութեամբ իր խօսքը պա-
 հելով մեռնիլ, քան թէ խօսքին վրայ չիկենալով ապրիլ:
 Արկորդի իր ազգասիրութիւնը, վասն զի Հոովմ գացած
 ատենը կրնար խորհուրդ տալ հոովմայեցիներուն որ՝
 հաշտութիւն ընեն, ու զինքը գերութենէ ազատեն,
 ըսելով թէ, ամօթ է հոովմայեցիներուն որ իրենց
 հիւպատոսին մէկը գերի մնայ: Բայց զխանալով որ՝ աս-
 կից իր ազգին շահ մը չըլլար, մանաւանդ թէ ան կտրիճ

դերիններուն ետք դառնալովը մնաս կըլլայ, աւելի ուզեց իր շարաշար մահուամբ մեռնիլը, քան թէ իր ազգին մնաս քաշելը:

Յօդ . Ե :

Հաւատարմութեան վերայ :

Հաւատարմութիւնը սքանչելի առաքինութիւն մի է, որով մարդ կըջանայ միամտութեամբ ուրիշին բարիքը ու շահը առաջ տանելու, մանաւանդ՝ թէ որ խօսք տրված՝ կամ ինքը զինքը պարտաւորած է նէ ադ բանը ընելու:

Հաւատարմութիւնը պէտք է որ մարդ աւելի գործքով՝ քան թէ խօսքով ցըցընէ: Կրաւցընէ շատ գէշ ու ատելի բան է, թէ որ մարդ խօսքով ինքը զինքը ուրիշներուն բարեկամ կամ բարիք ուզող կըցըցընէ, իսկ սրտով նենգաւոր (Տիլէպազ), ու կեղծաւոր է, և ուրիշներուն չարիքը կուզէ: Իսայ թէ որ մարդ ուրիշներուն վրայ բարեսիրտ է, և ուրիշներուն աղէկութեանը համար իր շահը մէկ դի կըձգէ, իրաւցընէ ան մարդն է հաւատարիմ, ու ամէնուն բարեկամ ըլլալու արժանի:

Հաւատարիմ ըլլալու համար, ու ամէն մարդու սրտանց հաւատարմութիւն ցըցընելու համար պէտք է որ մեզի օրինակ առնենք մեր փառաւոր Աթաթիւնները, որոնք թէպէտ ուրիշ առաքինութիւններու մէջ ալ երևելի էին, բայց աս Հաւատարմութիւնը իբրև հայրենի ժառանգութիւն մը, ու կրնամ ըսել, աղգային Անիք (մէօհիւր) մը իրենց սրտին մէջը կըպահէին: Հարկ չեկայ որ շատ հին ատեններու մարդոցմէ օրինակ բերեմ:

Մեր ատենները Աւրոպայի երևելի թագաւորներուն մէկը իրեն անձնապահ ըրած էր հայուն մէկը, գիտնալով անոր հաստատ հաւատարմութիւնը : Ամանապէս իր մէկ հատիկ որդւոյն ալ հայազգի մէկը պահապան կամ վերակացու դրած էր :

Հիմա Ստամպուլի մէջ ո՞ր ազգ անանկ հաւատարմութեամբ ու անկեղծութեամբ կը ծառայէ իր թագաւորին, ինչպէս մեր Հայոց ազգը, որ բոլոր սրտանց ու ամենկին առանց նենգութեան մը իր պարտքը կը կատարէ : Ընանկ է նէ՛ ջանանք որ սա Հաւատարմութեան սքանչելի առաքինութիւնը ու անունը, որ մինչուկ հիմա պսակի մը պէս գլուխնիս դրած կը պարծինք կոր, անհաւատարմութեամբ չի կորսնցընենք : Հաւատարմութեամբ հնազանդութիւն ցըցընենք մեր ամէն իշխանաւորներուն ու հրամայողներուն, որովհետեւ ինչպէս Պօղոս առաքեալն ալ կըսէ . Ո՛վ որ իր իշխաններուն հրամանին դէմ կը կենայ, ու հաւատարմութեամբ չի հնազանդիր անոնց, Ըստուծոյ հրամանին դէմ կը կենայ, ու Ըստուծոյ անհաւատարիմ կը լլայ :

Յօդ. Գ :

Միւլ-անասիրտ-էլեան վրայ :

Միաբանասիրութիւնը բաղձանք մըն է՝ ամէն ազգի ընկերութիւնի մէջ գտնըվելու, մանաւանդ ուր որ մարդուն իր ազգին մեծ օգուտ կը լլայ :

Ընտանի օրինակով մը աղէկ կիմացվի ըսածնիս . Մեր ազգին մէջը ատենիս դժբախտութեամբը աղքատներ ու երեսի վրայ մնացած օրբ տղաքներ շատ կը դառնը-

վին : Ասոր համար շատ սքանչելի ու Աստուծոյ և մարդկան հաճոյ կըլլայ ան ընկերութիւնը, որ խել մը անձինք միաբանասիրութենէ շարժած մէկ կըլլան, ու աս աղքատները ու որբերը կըհոգան : Աս ընկերութիւնը չըլլալուն համար ահա կըտեսնենք որչափ մեծ ծանրութեան մէջ է ազգը, որբերը երեսի վրայ մնացած են, աղքատները ճամբայները ու տուներուն առջին կըլեցվին, ու ամէնուն ծանրութիւն կըլլան : Աս ամենայն խեղճութիւններու մէկ հատիկ դեղը միաբանասիրութիւնն է :

Աս սքանչելի միաբանասիրութիւնը՝ ազգին մէջը ուսումը տարածելու ալ շատ կօզնէ : Ամէն մարդ պարտական է հոգալ որ իր տղան անկիրթ չիմեծնայ, իրեն վիճակին հարկաւոր եղած բաները սորվի, պղտիկուց առաքինութեան ու կատարելութեան ճամբան սորվի, մեծցած ատենը առաքինի ըլլայ, ու քիչ մը իմաստութեան համէ ալ առնէ, որ մինչուկ 'ի մահ ինչ վիճակի մէջ որ ըլլայ՝ թէ առաքինութեան ու թէ իմաստութեան յարգը ճանչնայ : Արդ աս բաներս տղաք ուրիշ կերպով չեն կրնար սորվիլ, բայց եթէ աղէկ կարգաւորեալ դպրատունի մէջ . իսկ այսպիսի դպրատունը պահելու և առաջ տանելու համար ալ պէտք է միաբանասիրաց ընկերութիւն մը : Թէ որ աս ըլլայ՝ ազգը յիսուն տարվան մէջ կըփոխվի, և ուրիշ կատարեալ վիճակի մէջ կըմտնէ :

Ինչպէս մասնաւոր ընկերութիւններ՝ մասնաւոր օգուտներ ունին, ասանկ ալ ընդհանրապէս միաբանասէր ըլլալը ամէն բանի օգտակար է, և շատ աղէկութիւններ ունի :

Մեր ազգը ու ամէն ուրիշ ազգեր 'ի սկզբանէ

մինչև այսօր ինչ խեղճութեան մէջ որ ինկած են, կէս մը դժբախտութիւնը, բայց առաւելագէս անմիաբանութիւնը պատճառ եղած է: Անոր ներհակ թէ մեր ու թէ ուրիշ ազգերուն առաջ երթալը միաբանութեամբ յաջողած է: Աս ըսածս աղէկ կիմացվի մասնաւոր օրինակով մը:

Ըսեմ թէ տանտէր մը իրեք որդի ունի, աս իրեք որդիներուն մէկը մեծ նեղութեան կամ դատի (տալայի) մէջ է. ինք իրմէ մինակ չիկրնար կոր իր բանը ճարել. բայց թէ որ անոր հետը մէկ կամ երկու հոգի ըլլայ նէ, կրնայ իր գործքը առաջ տանիլ, ու նեղութենէ խալըսիլ: Արդ՝ թէ որ իր մէկալ երկու եղբարքը միաբանելու ու անոր օգնելու ըլլան, առանց աշխատանքի իր խեղճութենէ կաղատի: Արեւեսննս թէ միաբանութիւնը ինչ կրնէ: Ասկից իմացիր որ ինչ մեծ փնաս կուտայ իր բարեկամներուն կամ ազգականներուն անիկա՝ որ միաբանութեան ատեցող է, կամ միաբանատէր չէ:

Այիլորոս սկիւթացին շատ մանչ զաւակներ ունէր. ասիկա մեռնելու ատենը կապոց մը գաւազան բերել տրվաւ, ու հրամանց իր տղոցը որ՝ ան կապոցը կոտրեն: Արբոր անոնք անկարելի սեպելով անիկա կոտրելը՝ մէկ դի քաշվեցան. ինքը սկսաւ մէկիկ մէկիկ գաւազանները կապոցէն քաշել ու դիւրաւ կոտրել: Աս ընելէն ետքը դարձաւ իր տղոցը, ու ասանկ իրատ տրվաւ. թէ որ դուք միաբան ու միասիրտ ըլլալու ըլլաք, ու իրարու օգնելու ըլլաք, ամենեին չէք յաղթրվիր, բայց թէ որ անմիաբան ըլլալու ըլլաք, կամ մէկ զմէկէ զատվիք, տկար կըլլաք, ու ամէն մարդէն կրնաք դիւրաւ յաղթրվիլ:

Յօդ . Է :

Ուսումնասիրութիւն լեռայ :

Ուսումնասիրութիւնը անանկ սքանչելի բան մըն է , որ թէ և ուրիշ ամենեին շահ մը չունենար , բայց միայն ան զուարճութիւնը ու զբօսանքը՝ որ կը պատճառէ՝ բաւական էր խոհեմ մարդու մը ուսումնասէր ըլլալու : Այսն զի ուրիշ բաները՝ ամէն տեղ , ամէն ատեն , ու ամէն մարդ չեն կրնար 'ի գործ ածել : Բայց ուսումը՝ որ պզտիկ տղայ մը կը սկսի սորվիլ՝ անոր հետ կը մեծնայ , ծերութեան ատենը անոր զբօսանք կը լայ . յաջողութեան ատենը զարդ կուտայ , ու ձախորդութեան ատենը սիրտիսնք ու մտիթարութիւն կը լայ : Տունին մէջը մարդուն զուարճալի զբաղմունք (էյլէնճէ) կը լայ , դուրսն ալ գտնելու ըլլայ՝ անոր ծանրութիւն մը չիտար : Արկերոն գիրքերուն համար՝ որոնցմով ուսում կը սորվինք՝ կըսէ . գիշերը մեզի հետ են , ու մենք ուր որ երթանք , մէկ տեղ կերթան :

Թէ որ մարդ գոնէ պարապ եղած ատենը ինքը զինքը սորվելու տայ , իր կենացը մէջը ամենեին ձանձրութիւն չիմանար . չիբաղձար որ օրը անցնի , իրիկուն ըլլայ : Եսանկով ոչ մարդ իրեն ծանր կը լայ , և ոչ ուրիշներուն անպիտան : Թէ որ աս բանը մէյ մը սովորութիւն ըլլալու ըլլար նէ , ան ատենը որչափ մեղքեր ալ կը պակսէին : Այսն զի անկից ետքը ալ պարապ կամ անկարգ խօսակցութիւններ՝ ու շատ անգամ ալ չար բամբասանքներ չէին ըլլար . հապա ամէնքը պարապ եղած ատեննին կամ ուսումնական ու հոգեշահ գիրք մը՝

կամ պատմութիւն մը կը կարդային, ու կամ կարդացողներուն պատմածը ու խօսածը մտիկ կընէին:

Ղարձեալ ասկից 'ի շատ ինչ մեծ զբօսանք է (ըսեմ՝ վարպետէն ելլող, ու արհեստի երթալ սկսող տղու մը) թէ որ իրիկունը տուն գալէն ետքը՝ ձեռքը պատմութեան գիրք մը կ'առնէ, (պատմութիւնն ալ փոքր ուսում չէ), ու փոխանակ պարսպ բաներով ատենը անցընելու, կըսկսի ան պատմութիւնը կարդալ, ու նոր նոր ու օգտակար բաներ իմանալ: Բայց դարատուն գացող տղուն զբօսանքը ասկից մեծ ու շատ է, վասն զի անիկա տալէն օր առտանց մինչուկ իրիկուն նոր ու զուարճալի բաներ սորվելու ետեւէ է:

Կարգալը ու բան սորվիլը չէ թէ մինակ պարսպ եղած ատեննիս մեզի զբօսանք ու զուարճութիւն է, հասկա նեղութեան ատենն ալ միտթարութիւն է: Շատ մարդիկ երբոր իրենց թշնամիներուն ձեռքը գերի ինկան, կամ աքսոր (փերկիւն) գացին նէ, գրքեր կարդալով, ու ոմանք ալ գրքեր գրելով նեղութիւննին կըմոռնային:

Գիտնէսիոս երբոր իր աստիճանէն (փայէէն) ինկաւ նէ, ոմանք հարցուցին իրեն թէ, ինչ օգուտ ըրաւքեզի Պղատոնին փիլիսոփայութիւնը: Ան ալ պատասխան տրվաւ ու ըսաւ, աս օգուտը ըրաւ որ՝ այսչափ մեծ փոփոխութեան մէջ համբերութիւնս չիկորսնցընեմ:

Ուսումնասէրը ու գրասէրը չէ թէ մինակ իր անձին օգուտ ու զուարճութիւն կըգտնէ ուսումէն ու գրքերէն, հասկա իր ձանչփօրներուն ու բոլոր ազգին ալ մեծ շահ կընէ: Աս բանիս օրինակ են Աւրոպայի այնչափ ազգերը, որոնց մէջը ուսումնասէրներ ու գրասէրներ շատ ըլլալուն համար, ազգերնին օրէ օր աւելի կըպայծառանայ:

Աստուծով մեր աղօթին մէջն ալ հիմակվան ատենս ուսման սերը աւելնալով, ու շատ զրքեր ալ տպվելով, աղօթն ալ սկսաւ կամաց կամաց պայծառանալ:

ԳԼ: Գ.

Կատարելութեան բաղձացողը ինք իր անձին համար ինչ առաքինութիւններ պիտի ունենայ:

Յօդ. ւ:

Կարգի, իմ իտրգասխնութեան շնայ:

Կարգասիրութիւն կրտսի ան բաղձանքը, որով մարդ կուզէ ու կը ջանայ ամէն բանը գործքը այնպէս մէկ զմէկու ետեւէ ընել. ինչպէս որ յարմարութիւնը կը պահանջէ. ու ամէն բանը անանկ տեղն 'ի տեղը տեղաւորել որ, պէտք եղած ատենը ամէն բանը իր տեղը դիւրաւ գտնելի:

Մի որ իր զգեստները, իր հողութայիը (փապուճք), և այլն, իրիկվընէ զատ տեղ մը կը դնէ, առարկանց մէկը աս դին մէկը ան դին չի փնտուեր: Աս խօսքը պէտք է իմանալ ամէն բանի մէջ ալ: Ասոր նման, թէ որ մէկը ձեռքը գործք մը ունի, երբոր անիկա կը մնցընէ, պէտք է որ՝ հարկաւոր եղած կամ գործածած բաները իրենց տեղը դարձընէ, կամ դնէ:

Երբոր տունի մը մէջ կարգ չիկայ, կամ թէ ըսենք՝ անոր մէջի բնակիչները կարգ սիրող կարգ պահող չեն:

էն ցածր ու ստորինը էն վերինին հետ կըշփոթի : Ան տեղը առարկանց շլալու գործքը կէսօրը կըլայ, ու կէսօրը ըլլալուն իրիկվան : Ան չիմացվիր թէ ո՞վ է տէրը, ու ո՞վ է ծառան, ո՞վ է տանտիկինը, ու ո՞վ է աղախինը :

Յօդ . Թ :

Մշակագործութեան (համարաբանութեան) վրայ :

Ո՞վ որ իր միճակին վայլած ու հարկաւոր եղած բաները ընելու ետևէ կըլայ, ո՞վ որ իր պաշտօնը իր պարտքը աղէկ կատարելու կըջանայ, անիկա աշխատասէր (համարաթ) կըսվի :

Մշակատաօրութեամբ կրվաստրկին մարդիկ իրենց պէտքը եղած ապրուստը, ու վաստրկածնին ուր որ հարկաւոր կըլայ կըգործածեն : Մշակատութիւնը չէ թէ մինակ ապրուստ կըճարէ, հասկա մարմինին ալ ուժ կուտայ, ու անոր առողջութիւնը կըպահէ : Այլ որովհետև թէ ապրուստ գտնելը՝ ու թէ առողջութիւնը մարդկային կենաց պահպանութեան հարկաւոր են, անոր համար աշխատութիւնն ալ շատ հարկաւոր ու օգտակար բան է :

Իշխանի մը, կամ քաղաքի մը չիկայ անանկ օգտակար ու պիտական բան, ինչպէս իր քաղքըցիներուն ժիր ու աշխատասէր ըլլալը : Ասոր դէմ չիկայ անանկ վնասակար ու դէշ բան՝ ինչպէս ծուլութիւնը, ու աշխատանքէն փախչիլը :

Օ՞րջ մարդուն մարմինը տկար կըլայ, ու օրէ օր աշխատելու ուժը կըկորսնցընէ : Պարսպ կենալէն, ու շատ քնանալէն գործ գործելու կանճրկի : Ասոր դէմ,

աշխատանք սիրողը, ու ժրութեամբ աշխատողը ինչ որ կուտէ կրխմէ նէ՝ անուշ կուգայ իրեն, ու օրէ օր կու-
ժովնայ :

Ո՛վ որ աշխատութիւն կըսիրէ, անի է իրաւցընէ ժրաջան (Համարած), բայց ո՛վ որ աշխատանքէն կը-
փախչի, ծոյլ է : Աշխատիլը, արդիւնք ընելը՝ մեր բանը
գործքը, մեր պարտքը, ու մոլութիւններուն թշնամին
ու հալածօղն է :

Սարգուն մէկը գետին ու արտեր ունէր, բայց չի-
գործելուն՝ ու ծուլանալուն համար շատ չանցաւ աղ-
քատցաւ : Ասիկա օր մը ելաւ պառաւ կնկան մը գնաց,
որ կըսվէր թէ կախարդ է, ու հարցուց անոր թէ, ին-
չո՞ւ եկաւ իմ գլուխս աս փորձանքը, որ օրէ օր աւելի
կաղքատնամ կոր. կաղաչեմ ասոր ճարը ինչ է, ինչ
ընեմ որ բաղդս բանի : Պառաւը նայեցաւ մարդուն ե-
րեսը, ու իմացաւ որ շատ ծոյլ է. ըսաւ, գնա, ու առ-
արվանց ելածիդ պէս մտիկ ըրէ, նայէ՛ ինչ կըսեն քե-
զի ծիծեռները (խրլանդճները) երբոր իրենց բոյնէն
(եռւվայէն) դուրս կելլեն : Արջնպէս միտք դիր թէ ինչ
կըսեն երբոր իրիկունը բոյներնին կըմտնեն : Անաց մար-
դը, ու կնկան ըսածին պէս շատ ականջ դրաւ առտու
իրիկուն ծիծեռներուն ձայնին, բայց բան մը չհասկը-
ցաւ : Վանի մը օրէն ետքը գնաց պատմեց պառաւին
որ, թէպէտ ձայներնին կըսէի, բայց չիկրցայ իմանալ
թէ՛ ինչ կուզէին ըսել : Ան ալ դարձաւ ըսաւ, թէ որ
հասկընալու ըլլայիր նէ՛ քեզի ասի ըսին, կանոնս ելիր,
ուշ պառկէ, ու աս դին ան դին աշխատէ կերակուր
փնտռելու համար : Աս բանս թէ որ խօսքով չըսին նէ,
գործքով ըսին, ինչու որ ծիծեռները (ինչպէս գարնան
ու ամառվան ատենները կըտեսնենք), առարվանց կա-

նուխ կելլեն մինչև իրիկուն կըթռչտին, ու մեծ աշխատութեամբ իրենց ապրուստ կըհոգան կըգտնեն, գնա, դուն ալ անոնց պէս ըրէ, ու չես աղքատնար: Երազընէ շատ օգտակար խորհուրդ ու խրատ եղաւ աս բանս ան մարդուն աշխատասէր ըլլալու, ու անով իր ապրուստը շահելու համար:

Յօդ. Կ:

Գոհ (խանահալէ) ըլլալու լըայ:

Գոհ ըլլալը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ իր ձեռքը ունեցած բաւական ապրուստով շատանալ (խանահալէ ըլլալ), խաղաղ կենալ, ու չհտժգոհալ:

Ըստ առաքինութեան վրայ աս գիրքին առջի մասին առջի գլխուն մէջը բաւական խօսեցանք, ուստի հոն գրվածները պէտք է կարդալ, կամ քաղածք ընել:

Յօդ. Կ:

Պախաւոր ծախք (խարճ) ընելու լըայ:

Պախաւոր ծախք ընելը ան ըսել է որ, մարդ պիտի ջանայ իր ունեցածը մինակ պէտք եղած ատենը՝ չափով՝ ու տեղովը գործածել:

Բաւական չէ որ մարդ աշխատի արդարութեամբ ստակ վաստըկելու, հապա պէտք է փոյթ ունենալ, որ վաստըկած ստակը կամ շահը պարագ տեղ չիմսխէ:

Ըտտերուն ծնողքը իրենց զակըններուն մեծ հարստութիւններ կըթողուն, բայց ան հարստութիւնները

երկան ատեն չեն մնար, թէ որ որդիքը կամ ժառանգները խորհուրդով ու միայն հարկաւոր եղած տեղը չեն գործածեր նէ անոնք:

Պէտք է միշտ քիչ մը բան աւելցընել հարկաւորութեան համար: Ինչու որ՝ չնէք գիտեր թէ գլխերնուս ինչ պիտի դայ. գուցէ մարդիկ մեզ երեսէ կը ձգեն, կամ բանի գործքի ետեւէ ըլլալ չնէք կրնար, կամ կրակը մեզի մեծ վնաս մը կրնէ: Ուստի մեր պարտքն է այսպիսի փորձանքները մտմտալ, ու վաստըկածնիս չափով ծախել (խարճել), որպէս զի կարօտութեան ատենը բացը չեւենք:

Խոհեմութեամբ ստակ բռնող մարդը թէ մխտղութենէ ու թէ ազահութենէ զգոյշ կըլլայ՝ ու հեռու կրկենայ: Սխողը պէտք եղածէն աւելի ստակը կըցրուէ. ազահն ալ մինակ ստակը ժողովել կուզէ, ծախքը նել չուզեր, աս երկուքն ալ մոլութիւն է: Արիւ ծայրն ալ դէշ է, ու ամէն խելացի մարդկան, ու Աստուծոյ ալ ատելի. անոր համար պէտք է երկուքէն ալ փախչիլ, ու միջին ճամբան բռնել, այսինքն պէտք եղած տեղ՝ ամէն մարդու ինչպէս իր վիճակին կըլայլէ՝ չափաւոր ծախք ընել:

Ետենօք մեծ բայց անխելք իշխան մը կար, որ թէ ազահ էր, ու թէ մխտղ. (թէպէտ կերկնայ որ մարդ մը աս իրարու ներհակ մոլութիւնները չիկրնար ունենալ): Պատուած լաթեր կըհագնէր, աղքատութեամբ կուտէր, ամենևին ստակ մը տալ չէր ուզեր. վերջապէս անանկ ազահ էր որ՝ աշխրբիս վրայ իրեն նմանը չիկար: Բայց անոր ներհակ, երբոր մեծ օր մը կուգար, կամ ինքը որսի (ավի) երթալու ըլլար, այնչափ ստակ կըցրուէր կըմխտէր որ, քովը ամենևին բան

մը չէր մնար : Ասոր վրայ շատերը զարմանալով խելացի մարդու մը հարցուցին թէ, աս մարդս ի՞նչ բանի կընմանի : Ան ալ ըսաւ, կընմանի գետի մը, որ շրջաններ կընէ, աս դին ան դին կըպտըտի, պզտիկ վազան ջրերը իր ծոցը ընդունելու ու մեծնալու համար, բայց էն ետքը կերթայ ամէնն ալ մէկ տեղ ծովը կըթափէ :

ԳԼ : Գ.

Աատարելութեան դէմ ըլլող մոլութիւնները :

Յօդ. ւն :

Չափէ դուրս իմ տնիարդ տնյնասիրութիւն :

Չափէ դուրս անձնասիրութիւնը, կամ ինքը զինքը սիրելը շատ մեծ չարիքներու պատճառ է, ինչու որ մարդուն մինակ իր հանգստութիւնը, ու իր շահը վատակը մտածել կուտայ : Անկարգ անձնասէրը չիմտածեր որ՝ իր վարմունքին վրայ ուրիշներուն դժվարը կուգայ, ու ասանկով ամէն բարեկամները կըկորսնցընէ : Իսկ աշխրջբիս վրայ մարդ չիկայ, որ առանց բարեկամի կարօղ ըլլայ իր բախդը բանեցընել : Անոր համար պէտք է որ՝ առաջ մենք ջանանք ընել մեր ընկերին ան բանը, որն որ կըբաղձանք որ անի մեզի ընէ : Վրիստոս տէրն մեր իր անսխալ բերնովը ըսաւ, * Ի՞նչ որ ինչէր որ խարդիլ յեղէ ընէն, ան բանը դուրս ալ տնոնց ըրէ՛ր. վասն զէ ամէն օրէնդիւնը ու խարդարէնէ բը ասունի իրզուրցիւն ॥ :

Ամեն մարդ բնականաբար ինքը զինքը կրտիրէ, ու երբոր կըտեսնէ որ ընկերն ալ կըբաղձայ կոր իր օգուտը ու բարիքը առաջ տանելու, սիրտը ան ընկերին վրայ կըկապվի: Ասոր ներհակը, մարդ իր ընկերոջը թշնամի կըլայ, թէ որ անիկա իր դժբախտութեանը վրայ ցաւ մը չեցըցընէր նէ: Ասոր համար պէտք է մեզի հեռու կենալ ան բանէն, որն որ ուրիշին սիրտը կըկոտրէ, ու դժվարը կըբերէ:

Անկարգ անձնասիրութեան դէմ մեծ առաքինութիւն կընենք, երբոր մէկը մեզի դէմ թշնամութիւն ցըցընելու, կամ մեզի վնաս մը ընելու ատենը՝ իրեն սրտանց թողութիւն կուտանք, ու իրեն ըրած չարիքին դէմ բարիք կընենք: Աս բանս մեզի մեր երկնաւոր Արդապետը Վրիստոս իր խօսքերովը ու օրինակովը սորվեցուց:

Վմանապէս անկարգ անձնասիրութեան դէմ մեծ առաքինութիւն է, երբոր մէկը ուրիշներուն բարիք ընելու ետեւէ ըլլալով, անոնցմէ նախատինք ու քամահարանք կընդունի, բայց ինքը անիկա բանի տեղ չիդնելով՝ բնաւ չիզաղբիր բարիք ընել, ու դարձեալ անոնց օգուտը հոգալ:

Աս բանիս սքանչելի օրինակ ունինք մեր բարեյիշտտակ հայրը Ախիթար Աբբան, որ իրեն Աստուածաշնչին յիշատակարանին մէջը յայտնի ըսելէն ըտքը թէ, ինքը ամենայն փութով կըջանայ իր ազգին բարիք ու օգուտ ընել, բայց միանգամայն մեր սուրբ Վրիգոր Դուսաւորիչը իրեն օրինակ ունենալով՝ բոլոր ուժով ալ կաշխատի Հոովմայ սուրբ կաթողիկէ եկեղեցւոյն հնազանդ որդի ըլլալ, դարձեալ ասանկ կըսէ. « թէն է՛մ ,, ազգէն ո՛ման: Իս ի՞նչ այսպէսէ հնազանդութիւնս հոմար

„Մտմտհերոս ըլլան, ստիպյն իմն ազգին համար ոանկցած
 „Չանբա ու աշխտութանբա ամենեին չեպտիտը չէլոււնար“ :
 Ըհա գեղեցիկ օրինակ մը, որով կըսորվինք չարեաց
 բարիք հատուցանելու պատրաստ ըլլալ :

Յօդ . ք :

Ընթարտութիւն, կամ Հպարտութիւն :

Ըմբարտաւանութիւնը մոլութիւն մի է, որ մար-
 գուն կարծել կուտայ թէ, ինքը ուրիշներէն աղէկ է,
 և թէ՛ ուրիշները ամէն բանի մէջ իրեն պարտական են,
 իսկ ինքը ուրիշներուն պարտական չէ :

Ըս մոլութիւնը կըխարէ մարդը ծուռ կարծիք
 դնելով անոր միտքը, իբրև թէ ինքը ամէնէն եւելօք
 խելացի, աղվոր, ու առաքինի է, ու անոր համար ուրիշ-
 ներէն աւելի պատիւ ընդունելու արժանի է :

Իրաւցընէ աս մոլութիւնը անանկ չար բան մի է
 որ՝ մարդուն թող չիտար օրէ օր առաքինութիւններու
 մէջ առաջ երթալու, կարծել տալով անոր թէ՛ արդէն
 առաքինի ու կատարեալ է :

Ըս հպարտութեան դեղը ինքը զինքը ճանչնալը
 կամ ինքնաճանաչութիւնն է : Ըմէն մարդու իր առաքի-
 նութիւնը իր աչքին մեծ կերևնայ, բայց աշխրբիս մէջը
 շատերը կան, որ մեզմէ շատ վեր շատ գերազանց են,
 անոր համար մենք չենք կրնար մեզ ուրիշներէն վեր սե-
 պել : Հատ հեղ ան մարդիկը, որոնք մենք անկատար՝
 անպիտան՝ ու մեզմէ գէշ կըկարծենք, մեզմէ շատ աղէկ
 են, թէ ոչ մարդկան առջին, գոնէ Ըստուծոյ առջին,
 որ ամէն բանը աղէկ կըճանչնայ :

Անքէ մը քիչ մը հեռու մէկ անտառի մէջ
 Ճգնաւոր մը կար, որ մահուան հիւանդութեան մէջ
 իյնալով կանչեց մօտ եղող վանքին արքան, որ գոյ ու
 իրեն վերջին սուրբ թոշակը տայ: Արքան շուտ մը ա-
 ռաւ իր հետը առաքինի եղբայր մը, ու ելաւ ան ճգնա-
 ւորին դնաց: Անոնց երթալու ատենը գող մը անտառին
 մէջը լսելով հոգեվարքի համար զարնըված զանգակը,
 անոնց ետեէն գնաց մինչուկ ճգնաւորին խուցը, բայց
 ներս չիմտաւ, ինքը ղինքը անարժան սեպելով ան սուրբ
 մարդուն խուցը մտնելու: Աւստի ճգնաւորին խոստովա-
 նած ու սրբութիւն առած ատենը դռան ետեւը կեցած,
 խոնարհութեամբ կըսէր. Արքանի էր ինձի թէ որ հիմակ
 ես ալ քեզի պէս ըլլայի: Իսկ հոգեվարք ճգնաւորը
 հպարտանալով մը կըսէր իր մտքէն. իրաւքընէ քեզի
 պէս չար մարդուն կըվայէ որ բաղձաս հիմակ ինձի պէս
 բարի ըլլալ: Արբոր ան առաքինի եղբայրը Աստուծոյ
 յայտնութեամբը աս բանս իմացաւ, սկսաւ դառն ար-
 ձունք թափել: Հիւանդը մեռնելէն ետքը աս եղբայրը ու
 արքան ետք դարցան, գողն ալ անոնց ետեէն գնաց, ու
 խնդրեց անոնցմէ որ աղաչեն Աստուծոյ, որպէս զի իրեն
 ճշմարիտ զղջում ու դարձ տայ, բայց անոնց ետեէն
 դալու ատենը ինկաւ մեռաւ: Արբոր ասի տեսաւ նէ ան
 առաքինի եղբայրը, սկսաւ ուրախանալ ու ցնծալ: Անք
 հասածնուն պէս, հարցուց արքան եղբօրը թէ, ինչու
 համար ճգնաւորին վրայ լացիր, ու գողին վրայ ուրա-
 խացար: Ան ալ պատմեց՝ ճգնաւորին հպարտութիւնը,
 ու անոր համար դժոխք երթալը, ու գողին ճշմարիտ
 զղջումը, ու անոր համար փրկելիլը, արքայութիւն եր-
 թալը: Ինչ սոսկալի օրինակ է, որ ամէն մարդու կը-
 սորվեցընէ հպարտութենէ բոլոր ուժով փախչիլ:

Յօդ . 7 :

Զառի գուրս պարտոյ Էտոյալ :

Պէտք է որ՝ միշտ բաղձանք պատուոյ արժանի գործք ընել, բայց չափէ դուրս կամ սաստիկ բաղձալը որ՝ ուրիշները մեզ պատուեն, գէշ ու անվայել բան է. մանաւանդ երբոր մէկը քիչ բարի գործք ունենալով, կուզէ շատ պատիւ վաստակիլ :

Այլ որ մեզ մեր արդիւնքէն արժանաւորութենէն աւելի կրպատէ, կամ կրսխայի, և կամ մեզ աղէկ չի ճանչնար : Թիպէտ մենք մեր ամէն գործքը անանկ պիտի գործենք որ՝ ուրիշներուն մեզ արհամարհելու և վատանուն ընելու առիթ չիտանք : Բայց թէ որ մենք բարիք կրնենք, և ուրիշները անիկա չեն ճանչնար, պիտի դիժարնիս չիգայ, և անոր համար ուրիշները պիտի չատենք : Ասան զի ասանկով օգուտ մը չըլլար, ու մեր սրտին ու հոգւոյն աղնուութիւնը չկայտնըվիր. հապաստով մենք մեզ անպատիւ ու ատելի կըցըցընենք ուրիշներուն առջին :

Հարուստ ըլլալը, ու անով ամէնուն առջին գովելի ըլլալը, պարապ բան է : Խելացի մարդը ասանկ բաները մեծ չիտպեր. հապա մինակ իսկական արդիւնքը ու արժանաւորութիւնը մեծ բան կըհամարի : Հատ անգամ գովելի անունը անարժանն ալ ունի : Խելացի մարդը ժողովուրդին կամ ռամկին ըսածին չինայիր. ինչու որ մէկ խելացի մարդուն խօսքը աւելի կարժէ բան հասկըցողներուն առջին, քան թէ անթիւ խենթերուն խօսքը : Ուսիկները շատ հեղ հարուստները կըգովեն :

Բայց ով որ հարստութիւնը իր խելքովը, իր քրտինքովը ու արդարութեամբ չէ վաստակած նէ, ան հարրստութեան համար պէտք չէ որ գովվի : Եղբատութիւնը աւելի գովելի է երբոր առաքինութիւնը իրեն հետ ընկեր կունենայ : Ով որ կըջանայ մինակ փառաւոր հագուստներով պատիւ ստանալ, անկա մինակ խանութպանները մեծ կըսեպեն, ինչու որ անոնց քովը շատ ստակ կըկորսնցընէ, ու անոնց մեծ շահ ընել կուտայ :

Մեր փառքը մեր պատիւը պիտի ըլլան մեր երևելի գործքերը, ասոնք մեզ պիտի քարոզեն, ու գովելի ընեն, չէ թէ հագովիլ կապովիլը, ու ասոր նման ուրիշ պարագայ բաները :

Յօդ • Դ :

Յօժուելէն, կամ պատիւ չեւելլել :

Յած մարդիկ կըսվին անոնք, որ գէշ անուն չիհանելու և պատուոյ արժանի գործք գործելու հոգ չեն տանիր, ու անանկ բաներ կընեն որ՝ ամենեկին մարդու չիվայլեր :

Յած կըսվին անոնք, որ արհեստ մը չունին, ու ասդին անդին պարագայ կըպտըտին, անշահ բաներու ետևէ կիյնան, ու անոնց հետ ատեննին կանցընեն կըզուարճանան :

Բնկերոջը պակսութիւններուն վրայ խօսիլը, անոնք ամէնուն առջին հրապարակելը (չափ ընելը), խռովութիւն հանելը, բոլոր ցածութենէ ու անկրթութենէ յառաջ կուգան, ու մարդը ամէնուն ատելի կընեն : Յած ու անկիրթ մարդը մինակ իրեն պէս ցածերուն

Հաճելի է : Անոր համար պէտք է տղոց պղտիկութենէ սկսիլ աս մոլութենէ փախչելու, ու այսպիսի անարգ ու անվայել գործքերէն զգուշանալու, որպէս զի մենծնաննէ անկիրթ (հովարտայ) չըլլան :

Յօդ . Է :

Յօդու-լի-ն, կամ անտառ-ու-լի-ն :

Յօդի կամ անառակ կըսվի անիկա, որ ինքը զինքը մոլութիւններու տրված է, անկանոն անկարգ կեանք կըվարէ, ու ամենևին չիցանար առաքինութիւն մը ընելու :

Անառակ մարդու կամ տղու գործքը միշտ անկարգ ու զզուելի է : Անառակը չարագործութիւններով իր մարմինը կըտկարացընէ, ինք իրեն տէր ըլլալէն կելլէ . Աստուծոյ առջին ամէն տեսակ պատժոյ արժանի կըլլայ, ու մարդկան առջին ատելի ու անարգ կերևնայ :

Արեւտացիք (կիրիտցիները) երբոր իրենց թշնամիները անիծել կուզէին նէ, ասանկ կըսէին, մոլութիւններու գերի ըլլաք, կեանքերնիդ անառակութեամբ անցընէք : Աս ըսելով կուզէին իմացընել թէ, կըբաղձան որ՝ իրենց թշնամիները ասանկ անառակութեամբ իրենք զիրենք մոլութիւններու տալով տկարանան, անճրկին, ու բանի գործքի անպիտան ըլլան որ՝ զիւրաւ յաղթըվին : Անանկ է նէ, տևս թէ ինչ գէշ ու վնասակար բան է եղեր անառակութիւնը, կամ ցոփութիւնը :

Յօդ. 4 :

Իրպատութիւն կամ Արարչութիւն :

Առաջին կամ բիրտ կըսվի անիկա, որ անանկ բաներ կընէ, որոնցմով ուրիշները կառնըվին, կամ կըվշտանան, կամ որ ուրիշներուն անհաճոյ ու դէմ է :

Արարչութեան մէկ տեսակն ալ է, մէկ զմէկու պատիւ չիտալը, կամ չիջանալը որ ամէն մարդ ինքը առաջին ըլլայ ընկերը պատուելու մէջ :

Իր ընկերին վրայ խօսք նետելն ալ, լնչ տեսակ ըլլայ նէ ըլլայ, թէև կատակով (շախայով) ըլլայ, մեծ կոպտութիւն է :

Եւ մոլութիւնը մեզ ուրիշներուն ատելի կընէ, որով չեն ուզեր մեզի հետ կենցաղավարիլ, ու տեսութիւն ընել. անոր համար պէտք է որ ասկից ալ շատ զգոյշ կենանք :

Յօդ. 5 :

Ընդադարձարարութիւն :

Ընդադարձարար է ան մարդը, որն որ չիջանար ինքը զինքը ուրիշներուն առջին բարեկիրթ (իզանլը) ցըցընել, ու որն որ չըներ ան բաները, որոնք կընեն իրեն վիճակին մէջը ըլլօղ բարեկիրթ մարդիկ :

Ստոյգ է որ՝ մարդ չիկրնար գերազանց ու կատարեալ բարեկիրթութիւն պահանջել այնպիսի անձիւքներէն, որոնք պզտիկուց կրթութեամբ չեն մենծցած,

վայց աս պղտիկուց չիկրթըված անձինքներն ալ պէտք է որ գոնէ՛ ինչպէս որ իրենց վիճակին կը վայլէ՛, քաղաքավար մարդկանց նմանելու աշխատին :

Անքաղաքավար չըսվելու ու չըլլալու համար պէտք է որ մարդ ամէն մարդու իրենց վայլած յարգութիւնը ցըցընէ, ու մէկու մը անարգանք ու անպատուութիւն չընէ : Պէտք չէ մարդուս ուրիշներուն առջին անանկ բաներ ընել, որ անոնց կամ անհաճոյ է, և կամ անվայել : Պէտք է մարդուն շատ անգամ ինքը զինքը ու իր վարմունքները ուրիշին օգտածին պէս յարմարցընել, և չըպահանջել որ՝ ամէն մարդ անոր յարմարին : Ասանկով մարդ չէ թէ մինակ քաղաքավար ու բարեկիրթ կըսեպօլի, հապա նաև իր ճանչփորներուն ալ սիրելի կըլայ :

Յօդ . Թ :

Ուրիշէ Գէ՛ խօսիլ . ուրիշն պատուելի-նիւրաւն լըայ խնդալ, ու անոնք հրապարակել (չաւ ընել),
 և ուրիշը Բա՛հուսել .

Կըզտնրվին ոմանք, որ ամենեին մէկու մը վրայ աղէկ խօսք չեն կրնար խօսիլ : Թէ որ ուրիշին պղտիկ մէկ պակասութիւնը իմանալու ըլլան նէ, անիկա բոլոր աշխարք (ինչպէս հասարակօրէն կըսվի) կըտարածեն, ուրիշին սխալելուն վրայ կըխնտան, ու կուբախանան : Հատ անգամ ընկերնին արհամարհելու համար սուտ կըսեն, շատ հեղ ալ իրենց գլխէն սուտ բաներ կըհանեն անոր վրայ կըգնեն :

Ասոնք իրաւցընէ անխելք ու անխոհեմ մարդիկ

են, ինչու որ իրենց ասանկ անկարգ գործքերովը ուրիշները իրենցմէ հեռու կըլիախցընեն, և ուրիշներուն սիրտը անանկ կըլիշտացընեն որ՝ ոչ որ կուզէ անոնց օգնել: Արնամ ըսել որ, աշխրբիս վրայ չիկայ մարդ մը, որ իր վրայ ասանկ սուտ ու մուտ հնարած խօսք մը լսելով չիբարկանայ խօսողին դէմ, ու անոր թշնամութիւն չիցըցընէ:

Ինկիլթեռուա մարդուն մէկը պղտիկուց լեզուն սորվեցուցած էր մէկուն մէկալին պակտութիւններուն վրայ խօսիլ, խնտալ, և ուրախանալ: Աս մարդը երբոր ծանր ու վտանգաւոր հիւանդութեան մէջը ինկաւ նէ, իր ծանչլօրները՝ որ իրեն գէշ վարքը գիտէին՝ սկսան յորդորել անիկա որ խոստովանալը ըլլայ, ու իր հոգւոյն փրկութիւնը մտածէ: Բայց հիւանդը իր փրկութենէ յուսահատելով, չեր ուզեր անոնց մտիկ ընել: Շատ խոստովանահայրներ վազեցին եկան, ու յիշեցուցին անոր Աստուծոյ անսահման ողորմութիւնը ու սէրը՝ որ ունի մարդուս վրայ: Միայն թէ դուն զղջա՛, ու սրտանց մեղքերդ խոստովանէ, կըսէին, Աստուած պատրաստ է քեզի ողորմիլ: Բայց աս խօսքերէն ամենեին օգուտ մը չեղաւ, ինչու որ հիւանդը մահուան դուռը հասնելով, լեզուն գուրս հանեց, ու իր ձեռքովը կըկամթօէր անիկա, ըսելով, ասի եղաւ ինձի դատապարտութեան պատճառ: Աս խօսքը ըսելէն ետքը լեզուն անանկ ուռեցաւ որ՝ ալ չիկրցաւ ներս քաշել: Այսպէս չարաչար սատկեցաւ: Աս սոսկալի օրինակը ամենուն սիրտը մեծ վախ մը ձգեց, ու իմացուց անոնց թէ՛ որչափ գէշ բան է եղեր ուրիշին պակտութեանը վրայ խօսիլը, ու խնտալը:

Ասանկ մոլութիւններէն փախչելու և աւելի զգու-

շանալու համար, երկու առաքինական գործք պէտք է ընել: Այժմը, երբոր խօսած ատենըդ ուրիշ մը կելէ քեզի դէմ կըսկսի խօսիլ, աղէկ կընես թէ որ խօսքէն ետք կըքաշվիս, քու կարծիքդ ծածկելով զիմացինիդ իրաւունք կուտաս, ուր որ յայտնի ճշմարտութեան ներհակութիւն չիկայ, կամ ընկերոջդ վնասակար բան չէ: Թէ որ ասոր դէմ ընելու ըլլաս, շատ անգամ խօսք չիհասկըցօղ, պինդգլուխ, հակառակախօս, ու հպարտ կըսեպվիս:

Արկրորդ առաքինական գործքը ասի է: Արբոր մեկու մը հետ կըզտնըվիս, ու կըսկսի անիկա ընկերին վրայ գէշ խօսիլ, դուն արդարութեամբ մտքիդ մէջը քննէ անոր ըսածը, թէ արդեօք իրաւ է, թէ տարակուսական բան մի է: Թէ որ տարակուսական բան կըզտնես, նայէ որ վարպետութեամբ մը խօսքը կտրես, և ուրիշ օգտակար ու անվնաս բանի մը վրայ խօսք բանաս: Եւ այց երբոր կըտեսնես թէ ըսածը իրաւ եղած բան է, ան ատենը սխալողին վրայ սրտցաւութիւն մը ցըցուր: Արբեմն ալ կրնաս անոր սխալը ներելի ցըցընել, ըսելով թէ՛ շատ անգամ մարդկային տկարութիւնը ասանկ սխալմունքներու պատճառ կըլլայ:

Թէ որ աս երկու առաքինական գործքերու մէջ մարդ ինքը զինքը կըթելու ըլլայ, նախ ինքը ասանկով ուրիշներուն վրայ չարիք չիխօսիր, և ուրիշները իրեն թշնամի չընեն: Արկրորդ իր ընկերոջն ալ յորդոր ու պատճառ կըլլայ որ՝ ուրիշներուն վրայ չարիք չիխօսի, ասանկով բամբասանքն ալ կըպակսի, ու վնասակար թշնամութիւններ ալ չեն ըլլար:

Սուրբ () գոստինոս իր սեղանին վրայ առասպելական պատմութիւնները (մասալները), և ուրիշներուն

պակտութեանը վրայ խօսելը արդելելու համար, թղթի մը վրայ աս խօսքը գրեց, ու սեղանին դիմացը կախել տրվաւ։ Ոչ որ հոգիս ինչ տնտեսը տրել էր, գիտնայ որ իրեն արգելած է աս սեղանէն իրախօսք ուրել։ Եւ երբոր անգամ մը ոմանք աս սուրբին հետ կերակուր ուտելու ատենին սկսան ուրիշներու վրայ բամբասանք ընել նէ, դարձաւ ըսաւ անոնց։ Այամ պէտք է աս գիրը աւրել, կամ թէ չէ ես աս սեղանէն կելլեմ։ Ըս ըսելով բամբասանքը դադրեցուց։

Յօդ. Թ. :

Պարծենոցի-Էլեն, կամ Յոսեփոս-Էլեն,
(Էտն ծովել) :

Արովհետեւ պարծենոցին կամ ցուցամողին ըսածնեբուն գժուարաւ կը հաւատան մարդիկ, մանաւանդ խելացիները, և որովհետեւ անոր ըրածները ուրիշներուն առջին յայտնըվելու և իմացվելու ըլլայ նէ ամենուն խախտը դը խայտառակ ու ատելի կըլլայ, անոր համար պէտք է որ աս մոլութենէ մեծ ատելութեամբ մը փախչինք։

Պարծենոցին ըրածներուն վրայ ամէն խելացի մարդուն գժվարը կուգայ, ինչու որ այսպիսին իրեն հպարտական ու կեղծեալ խօսքերովը իր դիմացինը անխելքի մը տեղ կըդնէ, ու մտքին մէջը կըկարծէ որ, անիկա իրեն ինչ ըլլալը, ու ամէն բանը տեղն 'ի տեղը չիկրնար իմանալ։

Յօդ . Ժ :

Սոսիս Խօսել . Ք.Ֆրէւ . — Երբ որ Էնէւ :

Խելացի մարդիկ գիտեն թէ՛ որչափ գէշ բաներու պատճառ է սուտ խօսիլը, անոր համար սոսկալով կը քարշին սուտ խօսելէն: Բայց ինչպէս որ շատ անխելք մարդիկ կը գտնուվին, որ իրենք զիրենք չափէն աւելի գինի խմելու կուտան, թէև գիտեն որ գինի խմելէն կը հիւլընդնան, ու աղքատ կըլլան. կամ ինչպէս սմանք ալ ծոյլ կըլլան, ու չեն ուզեր աշխատիլ, թէև գիտեն որ անով ողորմելի ու տնանկ աղքատ կըլլան, այսպէս ալ շատ մարդիկ կը գտնուվին, որոնք սուտ կը զուրցեն, ու բերանին կը սորվեցընեն սուտ ըսելու, թէև գիտեն որ՝ անով իրենց հաւատարմութիւնը կը կորսնցընեն, շատ հեղ մեծ վնաս կը քաշեն, ու ստութիւնն յայտնուվելու ըլլայ նէ բաներնին շատ ձախորդ կերթայ:

Օր մը երկու աղքատ տեսան հեռուանց սուրբ Եպիփան հայրապետը որ՝ գէպ իրենց կուգայ կոր, շուտ մէկ զմէկու մէջ խօսք ըրին, ու մէկը գետինը փրօվեցաւ, ու սուտմտէն մեռած ձեացաւ. իսկ մէկալը քովը նստաւ, ու սկսաւ լալ անոր վրայ: Երբ որ սուրբ հայրապետը եկաւ անոնց առջեւէն կանցնէր, լալով ըսաւ ան նստող աղքատը. նայէ խեղճութեանս, ողորմէ՛ թշուառականիս, վնայ ինձի, հիմա ինչ պիտի ընեմ ես, ո՛չ ուտելիք ունիմ որ ապրիմ, և ո՛չ ստակ ունիմ որ մեռելս թաղեմ: Սուրբ հայրապետը իմացաւ անոնց կեղծաւորութիւնը ու ստախօսութիւնը, ու գնաց ըսաւ մեռելին վրայ. Օհանգէսս յաւիտեանս պարգեւեմ, և

այլն. աս ըսելէն ետքը հանեց մէկալ աղքատին քանի մը ստակ տրվաւ, ու մխիթարեց անիկա: Արքայ սուրբ հայրապետը անցաւ սկսաւ երթալ, աղքատը ոտքով դրդեց իր սուտամետէն մեռած ընկերին որ ելլէ, բայց նայեցաւ որ՝ նշան մը չիտար կոր, մտքէն ըսաւ, ինչ աղէկ մեռած ձևացեր է: Եւտ աշխատեցաւ որ անիկա արթընցընէ, վերցընէ, բայց իմացաւ որ իրաւցընէ մեռեր է: Ուստի հասկընալով որ սուրբ հայրապետը իրենց կեղծաւորութեանը ու ստախոսութեանը համար հասցուց ան պատիժը իր ընկերոջը վրայ, վազեց, շուտ մը սուրբին ոտքը ինկաւ, ու աղաչեց որ թողութիւն ընէ իրենց, ու խնդրէ Մատուծմէ որ՝ դարձեալ իր ընկերը ողջ ըննայ: Սուրբ հայրապետը աղէկ մը յանդիմանեց անիկա ըսելով, իս չիխաբեցիք, ու ինձի սուտ չիզուրցեցիք, հապա Մատուծ խաբեցիք, ու անոր սուտ զուրցեցիք: Բայց նայեցէք որ ասկից ետքը մէյմ'ալ ատանկ բան չընէք. աս ըսաւ, ու ետքը աղօթք ըրաւ, ու մեռելը կենդանացուց: Մտոր նման հրաշք մը ըրած է մեր սուրբ Հակոբ Սճբնայ հայրապետն ալ սուտզուրուցներուն դէմ, ինչպէս իր վարքին մէջը գրված է: Մհա սյաչափի ատելի է Մատուծոյ ու սուրբերուն սուտ ըսելը:

Ք. ֆրելը ուրիշ բան չէ, թէ ոչ (ինչպէս ամէն մարդ ալ գիտէ), անկիրթ ու անխիպ մարդկանէ խօսված անխորհուրդ՝ անվայել՝ ու մեղանշական խօսք:

Ոմանք կը կարծեն որ՝ մինչև որ չիքֆրեն, բաներնին գործքերնին առաջ չերթար. բայց քֆրելը ուրիշ բան չընէր, թէ չէ մեր բարկութիւնը ու կատղիլը ուրիշներուն յայանել, ու մեղ մեղքի տէր ընել:

Ք. ֆրելուն գէշ ու անվայել բան ըլլալը անկից ալ յայտնի է որ՝ ինքը զինքը ճանչցող ու խոհեմ մար-

դիկ մեծ զգուշութիւն կընեն բերներնէն քֆրելու բառ մը չի հանելու : Ու մինակ ստորին ու անարգ անխիղճ մարդիկ բերաննին քֆրելու կըսորվեցընեն :

Ո՛վ , որչափ անվայել ու գէշ բան է քրիստոնէի մը իր բերնէն՝ որն որ Աստուած իրեն տրվեր է զինքը փառաբանելու , ու սուրբ օգտակար խօսքեր խօսելու համար , անանկ գարշելի ու անսուրբ խօսքեր կը հանէ , ու անով զամենասուրբն Աստուած կանպատէ :

Իսկ երգում ընելը , մանաւանդ սուտ ու պարապ տեղ՝ որչափ գէշ բան է , անկից յայտնի է որ՝ Վրիստոս տէրն մեր սաստիկ արգելեց , ոչ մեր գլխուն վրայ , ու ոչ ուրիշ կերպով մը ասանկ երգում ընել :

Ո՛վ որ սորված է պարապ տեղ՝ ու բերնին եկածին պէս երգում ընել , այնպիսին՝ ինչպէս յայտնի է՝ զիւրաւ երգմնազանց՝ երգումը չի բռնօղ կըլլայ :

Շատ երգում ընելով , ու պարապ տեղ Աստուծոյ անունը փուճ բաներու համար բերաննիս առնելով , մարդկանց առջին ալ օգուտ մը չենք ըներ : Ինչու որ բան հասկըցօղ մարդը՝ խօսքին չինսայիր , հապա գործքին կընայի , ուստի թէ որ մէկը գործքով հաւատարիմ չէ նէ , հազար երգում ընէ , խելացի մարդը անոր երգումին չի հաւտար : Իսոյց թէ որ մէկը գործքով հաւատարիմ է , իր մէկ խօսքը հազար երգումէն աւելի կարժէ իմաստուններուն առջին :

Ասոր համար Պիլթագորաս անուանի փիլիսոփան իր աշկերտներուն միշտ կըպատուիրէր որ՝ շատ քիչ երգում ընեն : Անանկ ապրելէք , կըսէր , որ հարելի պէտքով յետ անկեղծութիւնը , ու յետ գործքով ցըրցած հասարակութիւնը , յետեւ երգում չեպտահանջն , ու ըսած խօսքերնապ հասարակ :

Սէնոկրատէս փիլիսոփան, որ շատ առաքինի ու
 խելացի մարդ էր, անգամ մը ժողովքի մէջ բանի մը
 վրայ վկայութիւն տալէն ետքը, երբոր զնաց սեղանին
 քովը՝ որ (ինչպէս ան ատենները սովորութիւն էր),
 ձեռքը անոր վրայ դնէ, ու երգում ընէ, իր բսածին
 իրաւ ըլլալը ցրցընելու համար, ամէն դատաւորները
 միաբերան պառացին։ Պէտք է՝ բեւեւ երգում ընել,
 մէնք գինիէն, բո-տա-տիւն-լի-նդ, ու բո-հա-տարի-ն-
 լի-նդ, Բա-տիւն է մեզէ բո-լիւն այո՛ ընելը։ Եթէ աս
 հեթանոս փիլիսոփան ասանկ մեծ առաքինութիւն ու-
 նեցած էր որ՝ իր պարզ խօսքը դատաստանական
 բաներու մէջ ալ՝ առանց երգումի հաւատալի կըլլար,
 հասցա ամօթ չէ՞ մի մեզի, որ քրիստոնեայ ենք, ու
 մեր երկնաւոր Վարդապետէն պատուիրան ունինք եր-
 գում չընելու, թէ որ հաւատարմութեամբ ու առա-
 քինութեամբ չենք ապրիր, ու անով մեր խօսքը հա-
 տացընելու համար շարունակ պարապ բաներու վրայ
 անհաւատներուն առջին երգում կընենք։ Այն ան
 շարունակ երգուող ու քֆրտըկող քրիստոնէներուն,
 որոնց պատճառովը Մտուծոյ սուրբ անունը անհա-
 լատներուն առջին կարհամարհովի։ Վարձեալ վայ ան
 տղոց, որ պզտիկուց կըսկսին իրենց բերանը երգումի
 ու քֆրտըկելու սորվեցընել, ու անանկով ամէն որ
 զՄտուած անարգել. անանկ որ մեծնալու ըլլան նէ,
 դրեթէ ալ ամենևին չեն կրնար երգումէն ու քֆրե-
 լէն ետք կինալ։ Չեմ՝ զիտեր թէ, ասոնց բանը ինչ
 պիտի ըլլայ իրենց մահուան ատենը։

ԳՂ Ե.

Վրայադարձութիւնն զրայ :

Սիկերոնն հռովմայեցի ճարտասանն ու հիւպատոսը իր զաւկին, որ Լ.Թէնի (աթինայի) մէջ ուսում կը սորվէր, քաղաքավարութեան համար աս խօսքերը կը գրէ. « Կենալ, յալլել, նստիլ, սեղանին զրայ երեսը՝ ոչ զենիլը՝ յետաերուս շարժվածքը այնպէս շնորհօք պէտի ըլլան, ինչպէս որ Բնութեանը մեզնի սորվելցընէ : Լ.ս Բնութեանն մէջ երկու Բանէն պէտք է պայշ կենալ. մէջ մը պէտք չէ՛ կանայի շարժանանիւր ընել, իմ խորքութիւնը. մէջ մը պէտք չէ գեղացիներու ու շարապի «օյսուս» հարգիլիներու պէս իրպէս ըլլալ » :

Վրալու զրայ :

Շնորհօք քալելու համար պէտք է ոտքին թաթերը քիչ մը դէպ 'ի դուրս կօխել, բայց բնական եղանակով, շինծու կերպով ու անշնորհք ձևերով չէ :

Վրայը (ատրմը) ո՛չ շատ մեծ, ո՛չ շատ պղտիկ պէտք է առնել :

Ոտքը պէտք է այնչափ վեր վերցընել որ՝ դետինը չկրսվի :

Մշնորհք քալվածք է ոտքը վեր չվերցընելը, ու ոտից ամանը գետնին քսելով, չլս չլս ձայն հանել :

Վարձեալ՝ անշնորհք է՝ մատովներուն վրայ քալելը, կամ ոտովներուն թաթը դէպ 'ի ներս կօխել :

Վաշելու ատենը պէտք է զգոյշ կենալ նախ՝ մարմինը ասդին անդին չիծռելու, ու չիցնցելու (սարսմիշ չընելու) :

Երկրորդ, գլուխը՝ բան փնտռողի պէս՝ շատ վար չիծռելու :

Երրորդ, ոտվոնները ամուր չիզարնելու, ու բեռնակրի (համալի) պէս ձայն չիհանելու :

Սենալու վրայ :

Կեցած ատենը ոտվոնները շատ իրարու քով (պիթիշիկ) պէտք չէ դնել, և ոչ շատ ալ մէկ զմէկէ բաց, հապա պէտք է քիչ մը իրարմէ հեռու, ու դէպ ՚ի դուրս կոխել :

Գլուխը պէտք է շիտակ բռնել, ու աչվոնները պարկեշտութեամբ մը այն անձին շտկել, որուն հետ որ կրխօսվի կոր :

Ստալու վրայ :

Ստալած ատենը պէտք է հանդարտ կենալ, ոտվոնները չերերցընել, կամ չերկնցընել, կամ մէկ զմէկու վրայ չիդնել :

Գրասեղանին, կամ սեղանին քովը նստելու ատենը պէտք չէ կուրծքը ու բոլոր մարմինը սեղանին կամ քովը եղողին վրայ կրթնցընել : Սոյնպէս պէտք չէ գլուխը ձեռքին, ու արմունկը (տիրսէկը) սեղանին կրթնցընել : Սեղանին վրայ մինակ ձեռքը կրդրվի, այլ ոչ թևը, բայց եթէ գիր գրելու ատեն :

Պէտք է սորվիլ կռնակը ու գլուխը շիտակ բռնել,

Մանկ չորեքու լրայ :

Մանկ չորած աղօթք ընելու ատենը պէտք չէ ամենեւին կրթընիլ , ու կանրկին՝ կամ կուրծքին վրայ ծուիլ , հապա պէտք է մարմինը շիտակ ու հանդարտ բռնել : Մանկվըները պէտք է քովէ քով դնել : Ոտքին կրունկները (տապանները) իրարու կպած , իսկ մատվըները , կամ ոտվըներուն ծայրերը մէկ զմէկէ զատված պէտք է դնել :

Կերակուր ուտելու լրայ :

Թէպէտ ոչ երբէք պէտք է զգուելի բան մը ընել , բայց աւելի սեղանի վրայ , կամ կերակուր ուտելու ատենը այսպիսի բաներէն զգոյշ կենալու է :

Հացը պէտք չէ խածնել , կամ ձեռքով փրցնել , հապա դանակով կտրել : Սեղանի վրայ ձեռքն ալ պէտք է մաքուր պահել , պատառաքաղ (չաթալ) գործածելով :

Թէ որ կերակուրը տաք է , պէտք չէ փչել , հապա կամացուկ մը դգալով , կամ պատառաքաղով խառնել , մինչև որ պաղի :

Չիօլայէր սաստիկ արտորալով՝ խողի պէս , կամ սաստիկ բաղձանօք ուտել , ու խոշոր պատառներով բերանը լեցընել :

Պէտք չէ փուշը , կամ կուտը , կամ ասոնց նման ուրիշ բաները բերնէն սկաւառակին (թապախին) մէջը ձգել , հապա պէտք է շնորհօք մը բերնէն ձեռքը առնել , ու սկաւառակին մէջը ձգել :

Կերակուր կերած ատենը պէտք է ծամելու կամ ուրիշ ձայն հանել բերնով :

Ուրիշին կերածին պէտք է աչք տնկել :

Ստրիկն պէտքէս շարժմանընկերան վայ :

Ինչպէս է մարդուս սիրտը, այնպէս է իր երեսն ալ. կամ թէ ըսեմ, երեսը սրտին հայլին է : Ընոր համար երեսը շնորհքի բերելու համար, պէտք է յառաջ սիրտը շտկել : Թէպէտ աս ալ ստոյգ է որ, շատ հեղ բարի ու բարեկամական երես ցըցընօղ մարդուն սիրտը, կրնայ չարութեամբ ու խորամանկութեամբ ապականած ըլլալ. ու ասոր դէմ երեսանց խիստ ու բարկացօղ երեցօղը, քաղցր ու հեղ բարբ ունենալ :

Ընանկ է նէ, պէտք է որ մարդ նախ սիրտը բուրոյ վին մաքուր, բարի, ու քաղցր պահելու ջանայ, ու ետքը իր երեսն ալ ամէն անկարգ երեւոյթներէն, կամ անքաղաքավարական շարժմունքներէն ազատ պահէ :

Ըսանկ անկարգ շարժմունքները ասոնք են, աչք վըները շուտ շուտ բանալ գոցել, հետաքրքրութեամբ ու անվայել ձևերով ասդին անդին նայիլ, ընդուն բերնէն դուրս հանել, մատով քիթը, կամ ականջը խառնել, մատը բերանը խօթել, ակուաներով ըղունգները (թրնախները) կտրել, չափէ դուրս ուժով հաղալ, կամ փռնգտալ, կամ առանց ձեռքը բերնին վրայ դնելու յօրանջել (էսնէմիշ ընել), խոժոռիլ (չէհրէ ընել), կամ ծուռ աչքով նայիլ : Ըսոնց ամէնն ալ ամարդութեան ու անքաղաքավարութեան նշաններ են, որոնցմէ պէտք է զգոյշ կենալ :

Օգիտար հագնելու, և որիչ յաղաթաղարուլեան
վերաբերեալ Բաներու վրայ:

Հագուստի մէջ շատ նորութեան (մօտայի) պէտք
չէ զարնել, կամ շատ հին ատենիան զգեստներ հագ-
նիլ. հասկա երկուքին մէջը պէտք է ընել: Աս բանիս
մէջը շատ աղէկ է, նայիլ դիտել թէ քաղաքավար ու
ծանր (քեամիլ) մարդիկ ինչ կրննն, ու ինչ ձև զգեստ
կրհագնին, ու անոնց նմանելու ջանալ: Իւրաքանչիւր
մարդ իր վիճակին վայլած հագուստը պէտք է որ հագնի:

Աս ալ աղէկ պէտք է նայիլ որ, մարդ ինչ հա-
գուստ հագնի նէ հագնի, միայն ջանայ հագածը՝ ու վրան
գլուխը մաքուր պահել:

Աս տեսակ մաքրութեան կրվերաբերի, ամէն օր
առտըվանց ձեռավընները ու երեսը լվալ, ըղունդները դո-
նէ շաբաթը մէյմը մկրատով (մախաստով) կտրել, գլու-
խը ամէն օր սանտրել, ու մաքուր պահել: Ա կրջապէս,
ինչ ամէն բանի վրայ զատ զատ ըսեմ, միշտ պէտք է
մաքուր ըլլալ, ինչպէս որ քաղաքավարութիւնը կրպա-
հանջէ: Եւ ինչպէս որ պարտական ենք մեր բարե-
կրթութեամբը ու առաքինութեամբը բոլոր մեր ճանչ-
վորներուն սիրտը շահիլ. ասանկ ալ պէտք է որ ընենք
մեր մարմնաւոր մաքրութեամբը ու մաքրասիրութեամբը,
որ ներքին հոգևոր մաքրասիրութեան նշան է: Սաքրա-
սէրը թէև աղքատ ըլլայ, ու հին հագուստներ հագնի,
միշտ իր վրան գլուխը մաքուր ու վայելուչ կրպահէ:

Նմաքրութիւնը առողջութեան ալ վնասակար է,
ու ինչ որ մեր մարմնոյն զգուելի է. շատ հեղ առողջու-
թիւնը կորսնցընելու պատճառ կըլլայ: Վրտինքով՝ կամ

ուրիշ կերպով աղտոտած հագուստը գործածելը՝ անոր շուտով փթթելուն պատճառ կըլայ, ու մարդուն վրան ալ գարշելի կըհոտի: Ավացված հագուստը կըզովացընէ (ֆէրահլաթմիշ կընէ), ու մարմինին ուժ կուտայ:

Պաղ ու զով (թաղէ) ջուրը, որով երեսնիս կըլըվանք մեր ջիղերը (սինյիրները) կուժովցընէ, ու մեր ոգիքը կամ ուժը օտք կըհանէ:

Խուցը՝ երբոր շատ ատեն գոց մնացած ըլլայ, ու օդը միշտ միօրինակ անոց մէջը կեցած ըլլայ, գարշելի հոտ մը կուեննայ, որ թոքը (ճերմակ ճիյէրը) կավրէ, ու անոր ուժը կըկտրէ. անոր համար պէտք է երբեմն երբեմն պատուհանները բանալ, որ օդը բանի, ու ներսի հոտը երթայ:

Հատ առողջարար բան է, առտըվանց երես լվալու ատենը՝ բերանն ալ, ու ակուններն ալ աղէկ մը լվալ, վասն զի ասանկով մարդուն բերանը չիհոտի, ու նաև իջվածքէն (նէվաղիլէն) ալ զերծ կըլլայ մարդ: Ըմէն հիւանդութիւն գրեթէ մէյ մէկ անմաքրութենէ առաջ կուգայ:

Ըս գրքիս մէջը այսչափ բան գրեցինք քաղաքավարութեան վրայ, աւելի բան սորվիլ ուզողները՝ Վաղարշապատի գրքեր տունեն, կարդան:

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Ր Ո Ր Գ ։

Աստուծոյ հաստատուած մարդկային ընկեր-
ութիւններուն , ու անոնց պարտքերուն
վրայ ։

Գ Լ Ե .

Ինչիւրո՞ւն է ան զոյ ընդհանրապէս ։

⌘ : Ամէն մարդ պարտական է իր ընկերները ,
այսինքն ամէն մարդիկը սիրել , ու ձեռքէն եկածին չափ
անոնց բարիք ընել ։ Ամէն մարդու պէտք է իր ընկերին
օգտակար ըլլալ , ու կրցածին չափ անոր երջանկութիւնը
առաջ տանիլ ։

⌘ : Դրսանց երջանիկ կըսվի ան մարդը , որն որ իր
վիճակին հարկաւոր եղած բաները , ու ինչ որ հանգիստ
ապրելու համար պէտք է նէ , ունի , ու խաղաղութեամբ
կըվայլէ ։

⌘ : Մինակ մարդ մը , կամ ամէն մէկ մարդ զատ
զատ ամէն հանգիստ ապրելու համար պէտք եղած բա-
ները չեն կրնար ճարել , անոր համար չեն կրնար իրենք
իրենցմէ առանց ընկերութեան արտաքին երջանկութիւ-
նը գտնել , հապա՛ ուրիշներուն օգնութեանը կարօտ
են ։ Աս բանս պատճառ եղաւ մարդկանց մէկ տեղ գա-
լու , ու զանազան օգտակար ընկերութիւններ կազմելու ,

որպէս զի հանգիստ ապրելու համար հարկաւոր եղած բաները իրարու ճարեն :

☞ : Ասկից յայտնի է որ՝ մենք պիտի սիրենք մեր ընկերները, այսինքն անոնք՝ որոնք մեզի կօգնեն ան արտաքին երջանկութիւնը ու հանգստութիւնը ունենալու համար, ու մենք ալ իրենց բարիք պիտի հատուցանենք, որ անոնք ալ երջանիկ ու հանգիստ ապրին : Անանկ է նէ, մէկ զմէկ սիրելը, ու մէկ զմէկու օգնելը ընկերութիւններուն հիմն է :

ԳԼ Բ.

Օսնապան գիւտի ընկերութեան լրաց :

Ետ տեսակ բնական, կամ աղէկ ըսեմ, Աստուծակ դրված ընկերութիւններ կան : Պէտք է որ ամէն մարդ անոնց ամէնուն, կամ գոնէ երևելիներուն վրայ ծանօթութիւն ունենայ, անոնց մէջը ըլլօղ անձինքներուն աստիճանը՝ պատիւը՝ ու պարտքը իմանայ, ու անոնք՝ ինչպէս որ պէտք է նէ՝ պատուէ :

☛ : Առաջին ընկերութիւնն է Անուանական ընկերութիւնը, որ կը լրաց էրիկ մարդու մը կնկան մը հետ կարգը վերով : Ամէնէն աւելի հին ընկերութիւնը աս է : Աս ընկերութիւնը Աստուած ինքը հաստատեց (1) :

(1) Աս ընկերաց գիրք Աստուած վերջն, զոր կտու յԱրտա-
 փայ ի ին. Կէտծ զնոտ տու Արտա. Օսնունդք, թ. 22 :

Ըս ընկերութեան պատուը ու վախճանը մարդուս շատ նալը, ու օրէ օր աշխրբիս վրայ աւելնալն է (1) :

Մինակ էրիկ մարդ մը ու կնիկ մը առ ընկերութիւնը կրկազմեն (2) : Ըս երկուքը կը պարտաւորին մէկ զմէկ օրրել, մէկ զմէկու հաւատարիմ ըլլալ (3), ու մինչուկ ՚ի մահ (4) մէկ տեղ կենալ :

Իչրիկ մարդը մեծ կամ գլուխ է (5), իսկ կինը երիկ մարդուն օգնիչ է (6) : Պէտք է որ կինը իր երիկը կամ ընկերը պատուէ, անկից վախնայ (7), անոր հնազանդի, ու անոր օգնէ տունը հոգալու համար :

Իչրիկ մարդն ալ պիտի իր կինը չիննղացընէ, ու իր ունեցած իշխանութիւնը անոր վրայ չարաչար կամ

(1) Ըրոս եւ Էփ արար զնոսս : Եւ օրհնեաց զնոսս Ըսրոսած եւ աւել. ոճէցէ՛ր եւ Բազմացարուս եւ ընէ՛ր զԷրիկը : Օ՛ն. ւ. 27, 28 :

(2) Ի զղէցին Էրիկոսն ՚ի հարթն թէ : Օ՛ն. ք. 25 :

(3) Պարոտիւմն է անսանոսիւն մեմեմն՝ եւ սորբեանիս ընէ. Բայց զնոսս եւ զպատնիկս դարի Ըսրոսած : Իբրայ. ԺԳ. 4 :

(4) Կին խաղեալ է՝ ցորտն ժամանակս կենդանի է այր նորս. ոտքս Էլէ ննջեցէ այր նորս, ազար է : ւ. Կորն. Է. 39 : Կաղեալ էս ՚ի կն, թէ ինքրելը արյակէլ : ւ. Կորն. Է. 27 :

(5) Ըս այր յո գարչ յո, եւ նոս արիւնսցե յեղ : Օ՛ն. Գ. 16 : Կանայք իւրեանց արանց հնազանդ ընցնէ Էրեւ արեան : Իփեսս. Կ. 22 :

(6) Ըրոսացուս դմս օգնտիւմն ըսր դմս : Օ՛ն. ք. 18 :

(7) Կին Էրիկիցէ յատնէ իւրի : Իփեսս. Կ. 33 :

դէշ չիրաննցընէ, հապա անոր հետ սիրով պիտի երթայ (1) : Ընոր հանգստութեանը ու ապրուստին հոգ պիտի աննի (2) :

Ք : Ըս ամուսնական ընկերութենէ ուրիշ ընկերութիւն մը կըլլայ, որ կըսվի Նոողական ընկերութիւն : Ասա կըլլայ երբոր կարգըլած էրիկ մարդը ու կնիկը զաւակ կըծնանին :

Վանի որ տղաք իրենք զիրենք չեն կրնար հոգալ, ծնողքը պարտական են անոնք պահելու : Նոողաց պարտքն է անոնք սիրով սնուցանել (պէսլէմիշ ընել), ու անոնց առջևը դնել ինչ որ անոնք ընելու պարտական են նէ : Ինչու որ տղաք իրենք իրենցմէ ան բաները չեն կրնար դիտնալ, և միանգամայն առանց իրենց ծնողացը ջանքին ու առաջնորդութեանը տղաք իրենց մարմնոյն ու հոգւոյն տկարութեանը համար շատ վտանգներու մէջ կկայնին :

Նոողաց էն մեծ փոյթը ան պիտի ըլլայ որ՝ իրենց զաւակնին բարի կրթութիւններով մեծցընեն (3) : Բարի կրթութիւններով մեծցընել՝ ըսելով՝ կուզեմ ի-

(1) Ըրք սիրեցէ՛ք զլժմոյս, ե՛ թէ՛ դատանացոսցանէ՛ք զնոսս : Կողոս. Գ. 19 : Ըրք իմաստութեամբ Բնակեցին ընդ նոսս, իբրև պիտար անօրոսց տանեցէն պտուխս նոցա : Թ. Պետր. Գ. 7 :

(2) Որ սիրէ զվին իւր, զանցն իւր սիրէ : Օ՛ր ոչ որ էրէ՛ք արեւոյ զանցն իւր, այլ անոցանէ ե՛ գարնանէ : Լպիես. Կ. 28. 29 :

(3) Հորք անուսթէ՛ք զարգիս իրտարոս ե՛ սասմաթ պիտանն. Լպիես. Գ. 4 :

մացընել որ, ծնողք պիտի ջանան իրենց տղոցը ամեն բարի բաները կրցածնուն չափ սորվեցընել (1) . անոնց հոգւոյն հարկաւոր եղած ուսումները, մանաւանդ հաւատոյ մասունքը՝ կամ իրենք և կամ վարպետի ձեռքով սորվեցընել (2) : Պիտի անոնց բարի օրինակ ըլլան . անոնց վրայ չարիք մը կըտեսնեն նէ՛ պիտի մէկ դիւնեն, կամ թէ անոնք գէշ գործքերէն արգելէն (3) . ու թէ որ աս բանիս մէջը պարզ խօսքով չին կրնար անոնց խելքը գլուխնին բերել, ան ատենը աղէկ մը պատժեն անոնք (4) . միայն թէ ասով ալ անոնց վնաս

(1) Հայեացիք 'ի իւր և զԲոյճ լէր անյին խաւ յոյժ ,
 թէ հոռոմնայցես զամենայն Բանս զայսոսիկ , զորս
 որեսին աչքս . . . Ինչամարտ արասցես որդւոց
 յոց : Թ . () րէնք . Կ . 9 . 10 :

(2) Սիբեւոյցես զորեր Լ'արոսած յո յամենայն արդի
 խոմե , և յամենայն անյին խոմե , և յամենայն
 զօրոս-լէնէն խոմե : Եւ Եղեցին պարգաւսս այսոս
 իկ , զորս Ես պարոս-իբեմ իւր այսօր 'ի արդի խոմ :
 և յանյին խոմ : Եւ Իմացոսացես զայս արդւոց յոց :
 Թ . () րէնք . Կ . 5 . 6 . 7 .

(3) Պարտեցի նա (Հեղեայ) Լե ինպրեցեց զլեժ 'ի գունե
 նորս մինչև ցյաւ-իբեմն , զոսն անօրեհոս-լէնէն որդւ
 ոց նորս , զէ հայհոյեին զԼ'արոսած որդիբ նա
 բա , և նա ոչ իբարտեր զնոսս : Թ . Թադ . Կ . 13 :

(4) Սէ՛ Ինայեր իբարտել զարայ , զէ Լե Կարխանես
 զնա գաւազանա ոչ մոտանի : Լ'ուակ . ԻԿ . 13 :
 Որ Ինայե 'ի գաւազան , արեայ զարդի Լ-ր , Են .
 որ սէրէ Ինոմոզ իբարտել : Լ'ուակ . ԺԿ . 24 :

մը չընեն, ու չափէ դուրս խտտութիւն ցրցընելով անոնք չի բարկացընեն, ու չարիքի պատճառ չըլան (1) :

Կաւ ծնողաց հոգը պիտի ըլայ քիչ մը ստրկի գլուխ ժողովել իրենց տղոցը համար (2) : Բայց մինակ անոնց ստրկի գլուխ, կամ ստակ ձգելն ալ օգուտ մը չընէր, թէ որ անոնք աղէկ չեն կրթեր ստակը աղէկ պահելու, ու իրենց գործոցը մէջը խոհեմութեամբ շարժելու : Ինչ օգուտ կընեն ծնողքը, երբոր իրենց զաւկին շատ հարստութիւններ կրթողուն, բայց անոնց խոհեմութիւն ու աղէկ վարվելու ճամբան չիսորվեցընելով, ան հարստութիւններն ալ իրենց զաւկընելուն մեծ հոգևոր մնասի պատճառ կուտան :

Ի կուրկոս Լակեդեմոնացոց օրէնսդիրը յառաջ քան օրէնք գնելը, ուղեւով ցրցընել թէ որչափ օգուտ է տղոց պղտիկուց կրթըվիլը, երկու պղտիկ նոյն մօրմէ ու նոյն ատեն ծնած շան լակոտ առաւ : Ետոնց մէկը իր տունին մէջը առանց կրթելու կերակրեց, իսկ մէկային որսորդութիւն (ավճիութիւն) սորվեցուց : Կել մը ատեն անցնելէն ետքը՝ օր մը երկուքն ալ ժողովուրդին զիմացը հանեց, մէկ դին պատուական կերակուրներ դրաւ, ու մէկալ դին ողջ նապաստակ (թավշան) մը թող տրվաւ : Որսորդ շունը երբոր ա-

(1) Հորս մի զայբայոցսնէր զըրբէս յէր : Լպիես .
 Դ . 4 :

(2) Ոչ պարտէն որբէր հարց գանձել, այլ հարց որբ-
 աց : Է . Կորն . ԺԷ . 14 : Իլէի որ էւրոց . . .
 Ենամ ոչ դամիցի . . . չար ես բան զանհատարան
 է : Կ . Տիմ . Ե . 8 :

զատ նապաստակը տեսաւ նէ, կերակուրը թող տը-
 վաւ, ու սկսաւ անոր ետեւէն իյնալ, իսկ անկիրթ
 մենծցած շունը կերակուրը կերաւ լմնցուց: Ըն ատենը
 դարձաւ Ի հիւերկոս, ու ըսաւ ժողովուրդին. Կըբէ-
 նէ՞, ի՞նչ տա շուներս: Երիդ-ին ալ մէկ տարեմ' մէկ Տօրե-
 ծնան. Բայց ո՞րքա՞ն պարբէր էն մէկ գլխի՞, ե պար-
 բէրո-լեւան պարծառն ալ պարբէր իրեն-լի-ն ունե-
 նալն է: Ըս ըսաւ, ետքը խօսքը ծնողաց վրայ դար-
 ձուց, ու ցըցուց իրենց թէ, որչափ չարիքներու պատ-
 ճառ կըլլան՝ թէ որ իրենց զաւակնին աղէկ կըթե-
 լու հոգ չեն տանիր:

Հոսովմայեցիները շատ մեծ զգուշութիւն կընէին
 իրենց տղաքը աղէկ կըթեւու համար: Ըմենեին ծիծ-
 մայր չէին բռներ, տարակուսելով թէ տղան ծառային
 ձեռքը մենծնալով չըլլայ որ իր աղնուականութիւնը
 կորսնցընէ: Տղուն աչքին առջևէն կըհեռացընէին բո-
 լոր ան բաները, որ անոր չար օրինակ մը կրնային
 ըլլալ: Ըմենեին մէկու մը թող չէին խտար տղուն առ-
 ջին անպարկեշտ խօսք խօսիլ: Խաղալու ատենն ալ
 կրնայէին որ՝ անկարգ բաներ չըլլան: Ըսոր համար
 յառաջ հոսովմայեցիներուն մէջը շատ առաքինի ու ա-
 նուանի մարդիկ ելան:

Կուռնելիա անունով խելացի խաթուն մը իրեն
 զաւակները շատ աղէկ կըկրթէր, անոնց բարի վարք՝
 քաղաքավարութիւն՝ ու կարգալ սորվեցընելով: Ըս
 խելացի խաթունը շատ հեղ կըսէր որ, Կնիւն իջ
 Էստ-ու-որ չարտերը եր աղէկ իրեն-լի-ն զա-տնի-ն էն:
 Ընգամ մը աս խաթունին տունը ուրիշ խաթուն մը
 եկաւ, ու իրեն սքանչելի փառաւոր զարդերը (ինչ-
 պէս շատ կնկտիք կընեն) պարծենալով մը Կուռնե-

լիային ցըցուց : Իսկ իմաստուն Աուսնելիան ջանացաւ անոր խօսքը երկնցընել՝ մինչև որ իր տղաքը դարատունէն դառնան : Արբոր անոնք տուն եկան նէ, առաւ ամենն ալ Հիւրին (միսաֆիրին) առջին հանեց . ու ըսաւ անոր, Ա՛հա՛ ասոնք էն ի՞նչ պարտերս :

Որդիք յիշելով թէ՛ իրենց կեանքը ծնողաց առած են, անոնց մեծ շնորհակալութիւն ու պատիւ պիտի մատուցանեն (1) : Իայց պատելը ու շնորհակալութիւն մատուցանելը մինակ խօսքով պիտի չըլլայ, հապա սրտանց ու գործքով : Ասով Աստուծոյ օրհնութեանը արժանի կրլան (2) : Պէտք է որ անոնց հնազանդ ըլլան (3), ու իրենց հնազանդութիւնը ցըցընեն անոնց խրատը գործքով բռնելով (4) : Պէտք է որ իրենց ծնողքը տրամեցընեն, հապա պէտք է

(1) Պատուեալս զհայր յո եւ զմայր յո, որպէս պատուելիւոց յեւ պէր Աստուած յո, զէ Բարէ լինիցի յեւ եւ երկայնակեաց լինիցիս՝ ՚ի վերայ երկրէ : Թ. ()բէնք. Ե. 16 : Պատուեալս զհայր յո եւ զմայր յո զէ յեւ Բարէ լինիցի, եւ զէ երկայնակեաց լինիցիս՝ ՚ի վերայ երկրէ : Աբբ. Թ. 12 :

(2) Սեծարեալս դու զհայր յո, զէ ծաղիւնցի ՚ի վերայ յո օրհնութեան նորա : Սիրաք. Գ. 9 :

(3) Որդի՛ք հնազանդ լիբոսք ծնողաց յերոց ՚ի պէր, զէ այն է արժանն : Ափես. Գ. 1 :

(4) Իսաւրոսք մանկանք զերտա Կօր, եւ անասցէք : Առակ. Գ. 1 : Ի՛նչ որդեալ իբրպոս Կօր յո, եւ Գ՛ Թրժիլը զօրէնս Եօր յո : Առակ. Թ. 8 :

որ ամէն բանի մէջ անոնք ուրախացընեն (1) : Պէտք է որ իրենց սիրաբար կուտրեն, կամ իրենք բարկացընեն (2), վշտացընեն կամ անարգեն (3), ծաղը (Ճաստարայ) ընեն (4), հայհոյեն (պէթտուվա տան) (5), կամ ձեռք վերցընեն անոնց (6), կամ երբոր անոնց գլուխը շարիք մը գալու ըլլայ նէ ուրախանան (7) : Պէտք է որ անոնց հիւանդութեան կամ ծերութեան ատենը՝ յօժարութեամբ ծառայեն, ու անոնց վրայ գութ ունենան (8) : Պէտք է որ ջանան իրենց ծնո-

- (1) Որքէ իմաստուն աւրախ ատենը վճայր, որքէ տն-
Տիս արարման-լիւան է Տօր : Առակ . Ժ . 1 :
- (2) Անէծեալ է 'ե պետեանէ, որ ցտտացանէ վճայր :
Սիրաբ . 7 . 18 :
- (3) Որքէ, որ անարգէ վճայր, ե 'ե Բայ Տերծէ վճայր
է-ր, ասօլէ իրենցէ, ե նախոր լէցէ : Առակ .
ԺԺ . 26 :
- (4) Ան որ ծաղը ատենը վճայր, ե անարգէ պծերու-
լիւան Տօր, իւլեացէն վնա արտաւա- յարոց, ե իւլ-
րէցէն վնա յագ- արծու-եաց : Առակ . Ը . 17 :
- (5) Սնարդ ու, Տարդ, որ հայհոյեացէ վճայր է-ր,
կամ վճայր է-ր, Տահա Տեացէ : Ղևտ . Ի . 9 :
- (6) Որ հարկանէ վճայր է-ր, կամ վճայր է-ր, Տահա-
Տեացէ : ԱԼԲ . ԻԿ . 15 :
- (7) Որքէ-նի Տէ Տեծարիբ (մի խնդար) 'ե վերայ հօր
անարգանաց, պէ լէ իւլ- քտա- 'ե վերայ անար-
գանաց նորա : Սիրաբ . 7 . 12 :
- (8) Որքէ-նի զօրալէ-գն լէր ծերու-լիւան հօր ու, ե Տէ
արարմացանէր վնա 'ե իւնան է-ր : Սիրաբ . 7 . 14 :

ղաց օրհնութեանը արժանի ըլլալու, ու անոնց անէծքը շնորհունելու (1):

Արևելի սուրբ վարդապետին մէկը կրօնատմէ որ, տղայ մը պղտիկուց սկսաւ իր հօրը մօրը խօսքին մօտիկ չընել, ու օրէ օր այնչափ գեշ եղաւ, մինչև տասնըութը տարւան ըլլալով իբրև հրապարակական գող ու աւազակ բռնեցին զինքը իր մէծ յանցանքներուն համար, ու բերին կախեցին: Արևելաժողովուրդը այնչափ երիտասարդ էր որ՝ դեռ ամենեկին մօրուքը չէր բուսած. բայց կախվելէն ետքը անմիջապէս սկսաւ յայտնապէս մօրուքը երկըննալ, անանկ որ՝ բոլոր ժողովուրդը՝ որ հօն ժողված էին, կրտսնեկին կոր մօրուքին երկըննալը: Ասկից 'ի զատ բոլոր դէմքը (քիսմէթն)՝ ալ փոխվեցաւ, մազերը ճերմկեցան, ու ինչըստուն տարւան ծեր մարդ մը դարձաւ: Աս հրաշալի բանը բոլոր քաղքին մէջը լավեցաւ, ու ամէն մարդ կրվազէր՝ հօն կուգար տեսնելու համար: Այս քաղքին եպիսկոպոսը ու բոլոր եկեղեցւոյ ուխտն ալ եկան, ամէնքը կրգարմանային, բայց չէին գիտեր թէ ինչ կընշանակէ ան նորատեսիլ բանը: Եպիսկոպոսը Աստուծոյ ազգամամբը իմանալով ստոյգը, բարձր տեղ մը ելաւ, ու նշան տրվաւ որ ամէնը լուռ ըլլան: Արբոր հանդարտեցան, լուռ կեցան, 'Ի'րէ, ըսաւ, լէ տա որան շանէ՛ որան է, ինչ յանցանք սանէ, ինոր՝ սողը-յուս, ու երբ մտաւ, հիմա՛յ ալ կըսենք ինչ որ՝ հալըն ճերմա՛! հալըն ճերմա՛ է: Արբ՝ գիտ-

(1) () Երհնութեան հօր հասարակ զգոնան, եւ անէծք հօր խոսքին 'ի հիմանէ: Սիրաք. 7, 10:

ցէ՛ր որ՝ աս Կրօնի լի էր իր հօրը Տօրը հնապանք էլ զած
 բլար, Ռինն աս ծերո-լի-նը պիտի ապրէր, ու էրլան
 իւտն պիտի ունէնար, Բայց անոնց անհնապանք բլարուն
 համար Աստուած ու էր իւտնար խորճըոսց :

Հոովմ տղայ մը իր մօրը դէմ շատ բաներ ը-
 նելէն ետքը, քանի մը հեղ ալ անոր վրայ ձեռք
 վերցուց : Բայց Աստուած՝ որ ամէն տղոց հրամայեց՝
 իրենց ծնողքը պատուել, ու աս հրամանը բռնողնե-
 րուն երկայն կեանք խոստացաւ, չուզեց որ աս տղան,
 որ իր ծնողացը ապերախտ ու անարգօղ դտնրվեցաւ,
 երկայն ապրի : Ասյիս, շատ չանցաւ աս անկարգ
 տղան ծանր հիւանդութիւնի մէջ ինկաւ, ու ան ա-
 տենը իր մօրը դէմ ըրած անիրաւութիւնը խոստովա-
 նեցաւ : Խոստովանահայրը խրատ տրվաւ անոր որ՝ իր
 մօրը հետ հաշտվի, ու անկից թողութիւն առնէ,
 բայց խեղճին մայրը հեռու տեղ ըլլալուն համար,
 մինչև որ լուրը՝ (խապարը) անոր հասաւ նէ, հիւան-
 դը մեռաւ, ու գերեզմաննոցը թաղվեցաւ : Արկորդ
 օրը տեսան որ ձեռքը հողէն դուրս մնացեր է, կար-
 ծեցին թէ աղէկ թաղված չէ, անոր համար դար-
 ձեալ աղէկ մը հողին տակը դրին թաղեցին : Արրօրդ
 օրը տեսան որ ձեռքը դարձեալ դուրս ելեր է : Ան
 ատենը ալ իմացան որ ադ բանը Աստուած կրնէ կոր,
 որպէս զի ցըցընէ թէ որչափ ծանր մեղք կը գործեն
 որոնք որ իրենց ծնողաց դէմ բան մը կընեն :

Գ : Ընկերութեան երրորդ տեսակը Տերո-լի-նն ու
 Օստոյո-լի-նն է : Ասի կըլլայ տիրոջն ու հպատակին
 մէջը, կամ տանտիրոջն ու ծառային մէջը :

Աս տեսակ ընկերութիւնը Աոյ նահապետին ատե-
 նէն սկսաւ : Արրօր Աոյ Վամը՝ որ իր զաւակն էր, ա-

նոր յանցանքին համար, անիծեց, ըսաւ (1) . * Անիծեալ
Քանան ժողովուրդ, եւ ինչպէս ծառայեալ էր Էֆօնացի Երուսաղիմի : Արքայ
համ Նահապետն ալ Երուսաղիմի (Արքայ) շատ ծառայե-
ներ ունէր : Սուրբ գրքին մէջը շատ տեղ գրված է ծա-
ռայներուն ու տէրերուն պարտքը (2) : Աստի յայտնի է որ,
տէրութիւնը ու ծառայութիւնը Աստուծոյ ատելի բան չէ :

Տէրերը կը պարտաւորին ծառայներնին իրենց ու-
ժէն աւելի չաշխատեցնել . այլ այնչափ՝ որչափ հա-
սարակօրէն կաշխատին, կամ աշխատելու խօսք տը-
ված են (3) : Պէտք է որ տէրերը իրենց ծառայները
գէշ բաներէն հեռու բռնեն, ու բարի գործելու ճամ-
բան անոնց ցրցընեն : Պէտք է որ՝ անոնց հետ քաղց-
ութեամբ վարվին (4) . իր ատենին անոնց ստակը

(1) Օճուկիք, Թ. 25 :

(2) Իւրաքանչիւր յոր խոյանն եւ խոյեացա՝ ի նմն
խոյեցէ : Օստայ խոյեաց, թէ փոյլ ընցի յեւ-
այլ լեւ եւ խորիցեալ ազար ընել յեւ այնպե-
սա իցէ : Օճ որ ի Կելի խոյեցեալ է ծառայն՝
ազար Կելանն է . եւ որ ազարն խոյեցեալ է՝ ծա-
ռայ Քելիպոսն է : Կորն. Է. 20 . 21 . 22 .

(3) Տէրքս զիւրառանս եւ զհաստաւորութեան ծառայից
յիւրոց պահեցէ . գիտասօճէ՝ զէ եւ յիւր Կոյ
յիւրիկնս : Կողոս. 7 . 1 :

(4) Պիտասօճէ՝ լեւ իւրաքանչիւր որ որ զինչ ատեն
զէարիկն, զնոյն ընդունի եւ ի Կելանն ի լե-
ծառայ եւ ի լեւ ազար : Եւ Կոստ Կելար՝ զնոյն
ատենիճէ՝ սա նոսա . նիւրիւմ ատենիւ զպարտա-
հասն . գիտասօճէ՝ լեւ եւ նոյս եւ յիւր Կոյ

կամ ամերջէրը տան, ու չափով անոնց ապրուստն ալ հոգան (1) :

Օտառայներն ալ կը պարտաւորին իրենց տէրերը սիրել ու պատուել (2), ու անոնց ամէն արդար հրամանին հնազանդիլ (3) : Եւ ալ պիտի չընեն մինակ դրսանց, այլ անկեղծութեամբ ու սրտանց : Իրենց խոստացած ծառայութիւննին հաւատարմութիւնով ու իր ատենին կըրցածնուն չափ պիտի կատարեն, որպէս զի ըրած ծառայութիւննին իրենց տիրոջը օգտակար

յերկինս : Կա անհատաւորներն ոչ գոյ աստուծի նորս :
Երկես . Դ . 8 . 9 :

(1) Մի՛ տգցիէ շարք շարքիանի յո աս յեւ Տիւնե
ցառաւոպ : ԳԼԵ . ԺԺ . 13 : Մի՛ վշտացիս վշտը
յես փնտնիլն, Կ վարօպիւրոյ յեղծարց յոց, Կ
յիւսոյ յաղարաց յոց : Կ, ոյն օրնն հապոսացիս վշտը
յես նորս, Կ Տի՛ հրանիլն արեգակնն ՚ի վշտոյ
այնորիլ, զի փնտնիլ է, Կ այն է յոյս նորս, Կ
Տի՛ Բողոք հարկանիլն զէնն աս փեր . Կ Տի՛ լե
նիլն այն յեւ ՚ի Տիւն : Թ . Օրէնք . ԻԴ .
14 . 15 :

(2) Որք մեանգամ ընդ ընդ ծառայութեանն էն, զիւ
րտանչեւր փերսն պարտաւոյ արժանի համարեւ
ցիլն . զի Տի՛ անոանն Եւստաւոյ Կ վարպտութեան
լեւնն հոյհոյլսցի : Կ . Տիւ . Դ . 1 :

(3) Օտառայք հնազանդ լեւոր փերանց յեւսոյ հարմ
նաւորաց, ասիւ Կ պողոտեւնն, Կ մամարա
լեւնն սրբիլ յեւոյ՝ սրպէս Կ Քրիստոսն : Երկես .
Դ . 5 :

ըլլայ (1) : Թէ աղէկ ու թէ գէշ տէրերուն պիտի սիրով հնազանդին (2) : Իրենք զիրենք իրենց տէրերուն հաճելի պիտի ընեն, և կրցածնուն չափ անոնց օգուտը առաջ պիտի տանին, ու մեասնին պիտի խափանեն (3) : Իրենց ամբողջքովը պիտի շատանան (խօշնութըլան), ու ամենևին գաղտուկ բան մը պիտի չառնեն իրենց տիրոջմէ, ըսելով թէ, վճարած ստակնին մեր քաշած աշխատանքներուն քիչ է :

Շատ զարմանալի է Փանուխիոս անունով մարդու մը ծառային հաւատարմութիւնը ու տիրասիրութիւնը : Ըստ ծառան երբոր իմացաւ որ, զինուորները կը վազեն կուգան կոր իր տէրը մեռցընելու համար, շուտ մը գընաց բանը իմացուց անոր, ու անիկա գաղտուկ տեղ մը պահվածացուց : Բայց անոր կեանքը աւելի ապահով պահելու համար, գնաց անոր անկողնին մէջը պառկեցաւ : Եւ ինչ որ զինուորները տունը կ'օխեցին, ու գտան ծառան իր տիրոջը անկողնին մէջը, և կարծելով թէ նոյն իսկ

- (1) Մէ' առ ամանէ ծառայելը իբրև հարգահաճոյք . այլ իբրև ծառայք : Բրիտանացի ամանէլ զլման Լ'ստիանոյ . սրբի հօր ծառայելը իբրև սէրտան, և մէ' իբրև հարգումն : Եւսեւ . 7 . 6 .
- (2) Օրառայք հնազանդ լինելը յամենայնի սէրտանց, ոչ հայն քարէքարացն և հեղոցն, այլ և խմայնութեան : Էս . Պետր . ք . 18 :
- (3) Օրառայից (յորդոր լեր) իբրև սէրտանց հնազանդ լինելը և հաճոյք յամենայնի, մէ' հախառնիստ : մէ' հախառն (եալուզ) . այլ զամենայն հառափօ ցոցանէլ քարոլեւաթ : Տիաոս . 7 . 9 :

տերն է, հոն տեղս զարկին մեռցուցին ծառան: Ինչ սքանչելի ու զարմանալի հաւատարմութեան ու տիրա- սիրութեան օրինակ:

Գ: Ընկերութեան չորրորդ տեսակը ապօրին կամ արտաօրին ընկերութիւնն է: Արբոր շատ տնջորք, կամ ցեղք մէկ տերութեան մէջ, մէկ օրէնքի հնազանդելով մէկ տեղ կապրին, անոնց միաբանութիւնը կըսվի քաղաքական՝ կամ ազգային ընկերութիւն, և կամ Ժողովուրդ:

Ա: Ընկերութիւնը զանազան եղանակաւ եղած ու հաստատված է: Արբեմն մէկ զօրաւոր ցեղի գլուխ մը իրմէ տկար ցեղերուն յաղթած, անոնք իր իշխանութեան տակը առած է: Արբեմն ալ շատ մարդիկ կամ ցեղեր մարդու մը մեծ կատարելութիւնները տեսնելով, անիկա իրենց գլուխ դրած են, իրենք զիրենք անոր իշխանութեանը տակ ձգած են որ՝ ինքը առաջնորդ ըլլալով՝ հասարակաց բարին առաջ տանի, կամ իրենք թշնամիներէն պաշտպանէ: Աս իշխանութիւնը կուտան իրեն կամ մինչև որոշված ատեն մը, կամ մինչև ի մահ, կամ նաև իրեն որդիներուն ալ թող տալու համար, երբեմն թէութեամբ (շարժով կամ խալով) մը, ու երբեմն առանց թէութեան:

Տեղ ալ կայ որ՝ շատ երևելի մարդիկ մէկ տեղ կուգան, ու հասարակաց բարիքին համար խորհուրդ կընեն, ու ասոնք ամէնը մէկէն ժողովրդեան վրայ այնչափ իշխանութիւն ունին, որչափ որ թագաւոր մը կամ մեծ իշխան մը ունի: Աս ընկերութիւնը կըսվի աստուծական, կամ աստուծապաշտական:

Ս: Եր ասոց ազգին սկիզբը աս կերպով եղած է: Չհեղեղէն ետքը երբոր հսկայները (կէօվտէլ՝ կամ

խոշոր մարդ), խորհուրդ բրին Ռաբիլոնի աշտարակը (խուլէն) շինելու, անոնց մէջն գլխաւորներուն մէկը Հայկ անունով մէկն էր: Երբոր Աստուած հոն ըլլող մարդկանց լեզունին խառնեց շիտթեց, որ կարող չըլլան ան աշտարակին շինութիւնը առաջ տանիլ, հսկայներուն մեծերը նոր բան մտմտացին, ուղեցին մէկ զմէկ մեռցընելով՝ ամէնուն գլուխ ըլլալ: Բէլ հսկան ամէնէն կտրիճ գանձվեցաւ, ու մեկաշնոնք իր տակը առաւ: Մնաց մինակ Հայկը որ անոր գլուխ չիծռեց, հապա իրեքհարիւր հոգիով ելաւ ան երկիրը գնաց, որ ետքը Հայաստան ըսվեցաւ: Հոն եղողները իր տակը առաւ, ու զատ տէրութիւն մը կանգնեց: Բէլ իրեն շատ մարդիկ խալբեց որ՝ ետ դառնայ, ու դայ իրեն հնազանդի, բայց Հայկ անոր մտիկ չըրաւ: Աս բանիս վրայ Բէլ շատ սրդողելով, հազարաւոր զօրք առաւ հետը ու գնաց Հայկին դէմը որ՝ անիկա զարնէ մեռցընէ, ու մինակ ինքը բոլոր աշխրբիս տէր ըլլայ: Հայկ իր ունեցած զօրքովը անոր դիմացը ելաւ, աղէկ սեպելով մեռնիլը, քան թէ անանկ ամբարտաւան ու հպարտ մարդու գլուխ ծռելը: Բէլ իր զօրքին շատութեանը նայելով, կրկարծէր որ շուտ մը պիտի յաղթէ Հայկին, բայց բանը շատ տարբեր գնաց: Ինչու որ Հայկ շատ ատեն ծեծին դիմացաւ, ու բէլին զօրքէն շատերը զարնըվեցան մեռան: Բելը վախեցաւ, ու ետք դարձաւ սկսաւ փախչիլ որ՝ նորէն զօրք բերէ, ու անանկ ծեծկըվի: Հայկ իմացաւ անոր միտքը, ետեւէն վաղեց մօտիկեցաւ անոր, ու իր նետը (օխր) անոր երկաթ զրահով (զըրխով) գոցված կռնակին անանկ ուժով մը զարկաւ որ՝ նետը զրահը ծակեց ու Բէլին կուրծքէն դուրս ելաւ: Հոն տեղս ինկաւ սատկեցաւ Բէլը, ու իր մարդիկը ցրուեցան փա-

խան : Անկից ետքը ալ սկսաւ Հայկ իր տէրութիւնը մեծցընել ու շենցընել : Ար զաւակները, թոռերը, ու հոնտեղացիք, որ անոնց հետ խառնըվեցան ու միաբանեցան, այնչափ շատցան, մինչև ազգ մը կազմեցին : Ահա աս ազգն է որ կրավի Հայ, այսինքն Հայկին ազգը, ու ան տեղը որ նախ առաջին աս Հայկը իր ազգը շատցուց կրավի Հայաստան, կամ Հայր : Մեր Հայոց լեզուն ալ աս Հայկին ու անոր մարդկանցը խօսած լեզուն է : Այսինքն կայ որ, Աղամայ խօսած լեզուն մեր Հայոց լեզուն էր : Իսկ այց ասիկա քննելու համար ուրիշ գրքեր կարգաւ պէտք է :

Ամեն արդար հրամանատարներուն կամ հրամայողներուն վախճանը հասարակաց խաղաղութիւնը հանդրստութիւնը ու երջանկութիւնն է :

Հպատակները, այսինքն որոնք որ իշխանութեան կամ հնազանդութեան տակն են, պէտք է որ իրենց մեծերնուն ամէն բանի մէջ հաւատարիմ ըլլան, ու հաստատ հաւատան որ, հրամայողները աղէկ գիտեն թէ՛ ինչ բան տէրութեան, հպատակներուն, ու բոլոր քաղաքական ընկերութեան օգտակար է, և ուրիշ բան չեն հրամայեր, ու չեն ուզեր, բայց եթէ՛ որ բանը որ ամենուն կամ հասարակութեան աւելի օգտակար ու աղէկ կրտեպեն :

Հպատակը օրէնքի անհնազանդ ըլլալը ամէն բանէն աւելի վնասակար բան պիտի սեպէ ընկերութեան. որովհետեւ այսպիսի անհնազանդութիւնը թող չիտար որ՝ յառաջ երթայ կամ յաջողի ան բարիքը, որն որ հրամայողը կամ օրէնսդիրը միտքը դրած էր :

Աշխարհս վրայ իշխանութիւն մը չիկայ՝ որ Աստուծոյ թոյլտուութեամբ չըլլայ : Ինչպէս Պօղոս ա-

աբեալն ալ կրտէ (1) . * Ոչ սաստիկ է իշխանութիւն ,
 ելեւ ոչ յԼսարանօ՞ն , եւ որ եւն՝ յԼսարանօ՞ն կարգեալ
 էն ॥ :

Իշխանները կարող են իրենց հպատակներուն օր
 ենք զնել , որ խաղաղութիւնը աղէկ առաջ երթայ (2) ,
 ու ան օրէնքին անհնազանդ ըլլողներն ալ կրնան պատժ
 ժել (3) : Իշխանները պարտական են արդարութիւնը
 ու իրաւունքը սիրել (4) : Պարտական են զգոյշ կենալ
 որ անմեղները անիրաւններուն ձեռքէն զեն զրկուիք (զու
 լում) չխաշինէ :

Հպատակներն ալ յիշելով մեծ բարերարութիւնն
 ները ու պաշտպանութիւնը , որ իրենց իշխաններն
 կրգտնեն , պարտական են անոնք պատուել (5) , անոնց

(1) Հոսովմ. ժիք. 1 :

(2) Գատաւորն Լսարանօ՞ն պաշտօնեայ է շէշ 'ի Բա
 բիս : Հոսովմ. ժիք. 4 :

(3) Ելեւ չարագործ իցեա , երկէր , զէ ոչ ելեւ զայրա
 պար անեալ է սոսուեր ընդ մեջ : Լսարանօ՞ն սպա
 սաոր է 'ի զեծիներիս 'ի Բարիտալեան այնմ' որ զչարն
 գործիցէ : Հոսովմ. ժիք. 4 :

(4) Լսարանօ՞ն զընտանիս չս արեայի գոն : . . . Գա
 տել զժողովուրդս չս արգարտութեամբ : . . . Վրկես
 ցէ՝ զպաշտան 'ի հզօրէն , զպաշտան եւ զանանին ,
 որոյ ոչ է եր օգնական : Լնխայեացի նա յաղչարան
 եւ 'ի րիտնին , զանյինս րիտնիաց 'իցոսացի , եւ 'ի
 զաշից չարայ զրկեացի զանյինս նոցա : Սաղմ. հն
 2 . 13 . 14 :

(5) Օսմէնիբեան պարտուեցէ , զէ զբայրութեան 'ի

Համար աղօթք ընել (1), ու անոնց Հնազանդիլ, թէև
 երբեմն քիչ մը նեղութիւն ալ քաշելու ըլլան: Իրենց
 վրայ զրկած տուրքը (վէրկին) ու ծառայութիւնը, ա-
 լանց որոյ իշխանները չեն կրնար Հասարակաց խաղա-
 ղութիւնը ու ապահովութիւնը պահել, յօժարութեամբ
 ու սիրով պիտի Հատուցանեն, և ան ալ չէ թէ վախի
 կամ պատիժէն խաշտուելու Համար, Հապա խղճմբտան-
 քի Համար՝ ու Եստուծոյ առջևը (2):

Հպատակները չէ թէ մինակ մեծ իշխաններուն
 կամ թագաւորներուն պիտի Հնազանդին, Հապա նաև
 անոնցմէ զրկած պաշտօնատարներուն ալ (3):

բեցէ՛ք, յԷստուծոյ Երկերո՛ւք, պլուգութաւորս պա-
 րու-եցէ՛ք: Թ. Պետր. ք. 17:

(1) Եւրալէ՛մ նախ քան զամենայն տանել յաղօլնս, խըն-
 քըրուածս, պաշտարանս, գահա-լէնանս շտան ամենայն
 Տարբի՛տն, Տանա-անդ շտան Լագաւորաց եւ ամե-
 նայն իշխանաց, զի խաղաղութեամբ եւ հանդարտու-
 թեամբ շարկացուք զլէնան մեր, ամենայն աստուած-
 պաշտութեամբ եւ սրբա-լէնամբ: Թ. Տիմ. ք. 1. 2:

(2) Ստան որոյ հարկ է հնազանդ ընելու ոչ միայն շտան
 Բարկո-լէնան, այլ և շտան Տրացն խղճի: . . .
 Երբ՝ հաստացէ՛ք ամենեցուն զպարբաւ, որում զհարկի՛
 զհարկն. և այլն: Հռովմ. ժ. 5. 7:

(3) Հնազանդ լէրուք ամենայն Տարբիլեւի՛նս սրեպճաւա-
 ծոյ շտան Տեաան, Ելէ Լագաւորի իբրև աստու-
 ռմեր, Ելէ դարաւորաց իբրև 'նմանէ աստու-
 ըց 'ն զԵկեղեցի-լէնան շարագործաց' եւ 'ն գա-
 շտ-լէնան Բարկոգործաց: Թ. Պետր. ք. 13. 14.

Իշխանի մը կամ Թագաւորի մը հպատակներէն ոմանք աշխատանք են, ու ոմանք սոսկապէս կամ սպորին :

Սոսկական հպատակներուն մէջը կան ոմանք, որ ծառայական գործքերէն ազատ են. բայց կան նաև այնպիսիներ, որ իրենց տիրոջը կամ իշխանին պարտական են մասնաւոր ծառայութիւններ ընել, մասնաւոր հարկ վճարել, և ուրիշ առանձին գործքերով իրենց հպատակութեան պարտքը կատարել : Ոմանք ալ կան, որ թէ իրենք ու թէ երենց զաւկըները առանց իրենց իշխանին հրամանին չեն կրնար ելլել կամ զատիլ իրենց կեցած կամ բնակած տեղէն :

Քանի մը անհաւատներու երկիրներ կը գտնուին գերիներ ալ, որոնց կենաց, մահուան, ու ամէն ունեցածներնուն վրայ տէր է իրենց իշխանը : Եստի պատերազմի մէջ, կամ խռովութեան ատեն թշնամիներու դիէն բռնուած մարդիկ են, և իրենց ապրիլը իրենց պարգև մը շնորհք մըն է, որովհետև պատերազմի մէջ կրնային իյնիլ մեռնիլ : Եստի գերիներ հին ատենները շատ կը գտնուէին :

Եղնուական հպատակ կըսուին անոնք, որ իրենց հարստութիւնովը, խելքովը, խոհեմութիւնովը, ու մեծամեծ գործքերով, կամ արդիւնքովը ուրիշները անցած գերազանցած են : Եստի մարդիկ ֆոէնկներուն մէջը չէ թէ մինակ պատուոյ անունով մը, ինչպէս, Արմա, Պարոն, Եղնուական, ըսիւլով կը զատուին. հապա նաև տեսակ տեսակ Թագաւորական պաշտօններու մէջ մտնելով, ու երևելի ըլլալով : Հին ատենները երբոր դեռ Հայոց Թագաւորութիւնը կորսնցած չէր նէ, մեր ազգին մէջն ալ ասանկ Թագաւորական պաշտօններ կար, ու առանց մէջը մտնողները զանազան պատուոյ անուններ ունէին :

աաջնորդք ըլլալ (1) : Պարտական է համարձակ ու առանց ակնառութեան (համար կէօնիւլ նայելու) չարագործներուն ըրած անկարգութիւնները յանդիմանել, ինչպէս Պօղոս առաքեալը Վելիքս դատաւորին (2), ու սուրբ Յովհաննէս Սկրտիչ Լեբովըէս թաղաւորին ըրաւ (3) : Պարտական է սրտին մէջը Աստուծոյ փառացը համար նախանձ ու եռանդ ունենալ, ու մինակ անոր համար աշխատիլ (4) : Բայց իր աս ամէն գործքերուն մէջն ալ պէտք է որ քաղցր ու հեզ ըլլայ, ու հայրական սէր մը ցըցընէ ամէնուն ալ, որով խտտասիրաները դիւրաւ կը շահի, ու բարիներուն ալ աւելի սիրելի կը ըլլայ (5) :

(1) «Երբ որ արեւն զամս ոգւոց յերոց՝ որպէս լի է համարոց որսուց իցին ընդ յեր : Երբայ . ԺԿ . 17 :

(2) «Գործք առաքելոց . գԼ . իԵ :

(3) Սարկ . Կ . 18 :

(4) Պետրոս առաքեալը ասանկ կը գրէ քահանայներուն . «Երաժեցէ՛ք՝ որ 'ի յեւ հօրդ է Աստուծոյ . շէրակացն լինել' . Տէ՛ իբրեւ ակամայ՝ այլ իստաբար Աստուծոյ . Տէ՛ զօշաբազուլեամբ, այլ յօժարուլեամբ . Տէ՛ իբրեւ փերելով շէրակացն, այլ լինել օրինակ հօրին : Իմ . Պետր . Ե . 2 . 3 :

(5) Պօղոս առաքեալը իրեն համար ասանկ կը գրէ Կորնթացիներուն . «Ես իսկ Պօղոս ողաշէմ պիտի հեղուլեամբն եւ հանդարդուլեամբն Քրիստոսի, որ յանդիման յեւ իբրեւ փառասուլեալ Տէ՛ էմ 'ի Տէ՛ յեւ ըստ . Բայց 'ի հեռուսար համար յակիմ աս յեւ . . . Օ՛հն պիտուորուլեամն Տէրոյ ոչ է հարձնաոր, այլ

Ճողովուրդն ալ պարտական է իր հոգևոր հայրերը , քահանայները պատուել (1) , անոնց ըսածներուն աղէկ ականջ դնել , ու հնազանդիլ (2) : Արքոր հոգևոր խրատներ կուտան նէ , պէտք է որ ժողովուրդը անոնք կատարելու ջանայ , և չըլլայ որ անոնց յորդորանքները քամահրէ , վասն զի քահանայներուն խօսքը քամահրելով , զՔրիստոս քամահրած կըլլայ (3) : Պէտք է որ անոնց իրեն ըրած հոգևոր բարիքը ճանչնայ . անոնց հետ յօժարութիւնով՝ սիրով՝ ու խաղաղութեամբ ապրի (4) . և թէ որ երբեմն ալ անոնց վրայ փոքր պակասութիւն մը , կամ սխալմունք մը տեսնելու ըլլայ , յիշելով մարդկային տկարութիւնը , անոնք

զօրութիւն յԱստուծոյ , առ՝ի յալելոյ պատարս . պէտր հօտարս յալելէ , և պատեանայն Բարբրո-լեան հոտար արայեալ ՚ի վերոյ գիտութեանն Աստուծոյ . և գերէէ պատեանայն Տիրս ՚ի հնապանդո-լեանն Վրբիստուսի : Ը . Աօրն . Ժ . 1 . 4 . 5 :

- (1) Որ Բարոս վերակայս լինին երկցունս՝ կրկն պարոսոյ արժանի էպէցին . հանաւանդոր աշխարհիկն Բանի- և վարդապետութեամբ : Կ . Տիմ . Կ . 17 :
- (2) Ունինգի՛ր լերոսս առաջնորդոց յերոց , և հպարակէ կայէս նոցա . զէ նոսա արնին վասն ոգոսոց յերոց՝ արպէս լէ համարս արուց կցեն ընդ յեր . զէ խնդութեամբ արասցեն պայն՝ և մ՛ յոգոսոց հանելով . զէ այն ոչ յօգոսոց յեր է : Արք . Ժ . 17 :
- (3) Որ յեւ լէ՛ ինչ լէ , և որ պէւ անարգէ՛ պէս անարգէ . ըսաւ Վրիստոս տէրն մեր : Պուկ . Ժ . 16 :
- (4) Աղալէ՛ս պէւ ի պարս՝ ճանայել պատարայտորս և

չարհամարհէ, ու անով անոնց տրված խրատները կատարելէն ետք չիքաշվի (1) : Ասոնցմէ 'ի զատ պարտական է ժողովուրդը իրեն հոգևոր հարցը, կամ եկեղեցականներուն հարկաւոր եղած բաները սիրով հոգալ (2) :

Հին ատենները ամէն հաւատացեալները անանկ սէր ու եռանդ ունէին իրենց հոգևոր առաջնորդներուն ու եկեղեցականներուն վրայ որ՝ ուր տեղ որ քահանայ մը կամ կրօնաւոր մը կը հասնէր, ժողովուրդը անիկա իբրև Աստուծոյ ծառայ մը կը ընդունէր, ու անոր ամէն տեսակ պատիւը ու սէրը կը ըրջըրնէր որ՝ իրեն աղօթքը ու օրհնութիւնը առնէ : Ճամբան երթալու ատեննին ալ ուլ որ քահանայի կամ կրօնաւորի դիմացը կելէր նէ, մեծ ուրախութիւն կը սեպէր մէկ խօսքով կամ նշանով անոր օրհնութիւնը ընդունելը : Թէ որ քահանայ մը իրենց տունը դալու ըլլար, անոր չորս դին կը ժողվէին, չէ թէ մինակ տունին մէջ ըլլողները, հապա դրացիներն ալ, որ Աստուծոյ

զվերտօնացոս յէր 'ի քէր, եւ զվերտօնէլս յէր : Ահամարէցարո՞ւս զնոսս արժանէս աստուէլ սիրոյ՝ զասն գործոյ նոցա . խաղաղութիւնն արարէ՞ր ընդ մե՛տնս : Թ. Թ. Ե. 12 . 13 :

- (1) Հալուստե Սո՛վսէնէ նարան գողերն եւ վարելակցէր : Օլտմնայն էնչ՝ զոր ասելցնէ յէլ արարէ՞ր եւ պահեցէ՞ր . Բայց ըստ գործոյ նոցա մ' ասնէ՞ր, զէ ասնն եւ ոչ ասնն : Սատթ . ինչ . 2 . 3 :
- (2) Արժանի է հշակն զարյու էրոյ : Ղուկ . Ժ . 7 : Աս զարդուլիւնն արասցէ աշակերտն զարդարելին յառնայն Բարութիւնն : Ղաղատ . զ . 6 :

խօսքը, ու բարի խրատներ լսեն անոր բերնէն : Ու
ինչ որ անկից կըլսէին, սիրով ու յօժարութեամբ ըն-
դունելէն ետքը, կաշխատէին անոնք գործքով կա-
տարել :

Հիմակվան ատենս անոր դէմ կըտեսնենք որ՝
քահանայները իրենց արժանաւոր պատիւը չեն ընդու-
նիր կոր ժողովուրդէն : Ուէ որ մէկուն տունը քա-
հանայ մը կերթայ, ոչոք կուգայ իր քովը հոգևոր
խրատներ, կամ աստուածային խօսքեր լսելու համար,
հապա նորնոր բաներ (նովիթաներ), ու աշխարհական
պատմութիւններ լսելու համար : Ուէ որ քահանան
երկու հոգևոր խօսք խօսելու սկսի, կըտեսնէ որ լսող-
ները կամ շուտ մը ձանձրութիւն կըըրջընեն, կամ
կամաց կամաց մէկ դի կըքաշվին, և կամ թէև եր-
բեմն ոմանք ալ մարդկային քաղաքաւարութեան հա-
մար սիրով մտիկ ընելու ըլլան, ետքը ամենեկին չեն
աշխատիր գործքով ան խօսքերուն օգուտը կամ պը-
տուղը ցըցընելու : Ըսանկ անկարգ բաներէն տղաք
աւելի պիտի զգուշանան :

Չ : Եկեղեցական անձանց, կամ եկեղեցւոյ պաշ-
տօնեայներուն մէջը կան տեսակ մը անձինք ալ որ
կրօնա-որ, կամ Սիւայալեաց կըսվին : Ըսանկ ան-
ձինքներ Հայոց, Ատինացւոց, ու Հունաց մէջն ալ
կըգտնըվին :

Ընդհանրապէս իրեք տեսակ կրօնաւորներ կամ
կրօններ կան : Ընջինը կըսվի, Պարզ Տէսալան. որուն
մէջը ըլլող անձինքներուն գործքը ուրիշ բան չէ, ե-
թէ ոչ մարդոցմէ զատված հեռու կենալ, դրէթէ
բոլոր օրը աղօթքով ու հոգևոր մտածականներով ան-
ցընելով, ուսման ետեւ ըլլալու, արտաքին գործքե-

րու, կամ ուրիշներուն փրկութեան համար աշխատելու պարտականութիւն չունենալ: Աս կարգին կը վերաբերին Անպոնիական միայնակեացները, կամ ճգնաւորները, որ հին ատենները սուրբ Անտոն արքայէն օրինակ առնելով, ու 'ի սկզբան անոր առաջնորդութեամբը աշխրբէն մէկ դի քաշվելով՝ անապատներու մէջ կրքնակէին, կըճգնէին: Աս կարգին կը վերաբերէն նաև Կարթուսեանք, և այլն:

Երկրորդ տեսակ կրօնը կըսվի, Պարզ Գործնական, որուն մէջը ըլլօղ անձինքները թէպէտ սահմանլած ատենները քիչ մը աղօթք՝ ու մտածական կընեն, ու մէջերնէն քանի մը անձինք ալ ուսում կըսորվին, բայց իրենց գլխաւոր ու երևելի բանը գործքը ու վախճանը աշխատիլն է: Աս կարգին կը վերաբերին Սէպէրիօրպէան Ողորմածաց կրօնին անձինքը, որոնց բանը գործքը հիւանդ մարդիկ պահել, ու անոնց վրայ հոգ տանիլն է, ուստի կըսվին նաև Էմիլիոպան էրէարք:

Իսկ երրորդ տեսակը կըսվի, Խառն կրօն, այսինքն Տէսսիական միանգամայն և Գործնական: Ասոր մէջը ըլլօղ անձինքը չէ թէ մինակ աղօթքի՝ ժամասացութեան՝ հոգևոր կրթութիւններու ետևէ կըլլան, հապա նաև տեսակ տեսակ ուսումներ, աստուածային ու մարդկային գիտութիւններ, ու նաև ազատական արհեստներ (1) ալ կըսորվին: Աս բաները սորվելով ուրիշներուն քարոզութիւն կընեն, տգէտները կըսորվե-

(1) Արքա Է. Գլխուն Տեղը Ինտանս Եւէ՝ Ալտապիան արհեստները սորոնք էն:

ցընեն, տղաք կըկարգացընեն, և ուրիշ ասոնց նման
 օգտակար գործքեր կընեն ժողովրդեան: Աս կարգին
 կըվերաբերին Վասիլիկեանները, Վաստիկեանները, Տ'իւլ-
 ձէլենները (1), ու մեր Սիլվեստրեան միաբանութիւնը,
 որուն սկզբնաւորութեան համառօտ պատմութիւնը հօս
 տեղս գրենք: Բայց առաջ ծանուցանենք թէ մեր ազ-
 գին մէջը երբ սկսաւ կրօնաւորութիւնը, կամ կրօնա-
 ւորական կարգը մտնել:

Մեր սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ հայրը երբոր
 Հայաստանէն Կեսարիա դնաց՝ ու եպիսկոպոս ձեռնա-
 դրովեցաւ նէ, հօն տեսնելով շատ սուրբ կրօնաւորնե-
 րուն ու ճգնաւորներուն բարեկրօն քաղաքավարութիւնը,
 ուզեց Հայաստանի մէջ ալ անանկ բարի կարգը խօ-
 թել: Ուստի Կեսարիայէն դառնալու ատենը առաւ
 ան կրօնաւորներէն քանի մը հօգի, ու իր հետը
 Հայաստան բերաւ: Ետքը շատ վանքեր շինել տրվաւ,
 ու հօն դրաւ ան կրօնաւորները, որ ետքը շատ ան-
 ձինք ալ եկան, ու անոնց առաջնորդութեամբը կրօ-
 նաւորութիւնը յառաջ տարին:

(1) Խաւաթեայ սուրբ Պէտրոսին ժաման Իրօնաւոր
 բահանայները Վասիլիկեան Իրօնէն էն: Պէյ օշ-
 լու Աստուածածնայ ժաման Իրօնաւոր բահանայ-
 ները Վաստիկեան Իրօնէն էն, նոյնպէս սուրբ
 Լուսինն ժաման Իրօնաւորներն ալ: Առաջնոց
 Խաւաթեայ Տ'իւլձէլենն ժաման մէջը Տ'իւլձէլեն Իրօ-
 նէն բահանայներ իային, ու ժամն ալ իրենց
 էր, մտոր համար իւրով Տ'իւլձէլեն ժամ. Բայց հե-
 տմանները Տ'իւլձէլեն էն:

Խել մը տարիներ անցնելէն ետքը ելաւ սուրբ
Վերսէս մեծ Պարթևը, ու շատ առաջ տարաւ կրօ-
նաւորական կարգերը, ու անձինքը : Վրէթէ երկու-
հազար քառսուն մեծ ու սղտիկ վանքեր ու ճգնա-
րաններ շինել արվաւ, անոնց մէջը շատ անձինք ժող-
վեց, անոնց վրայ ալ զանազան սուրբ անձինքներ վա-
նահայր ու մեծաւոր դրաւ, ու շատ պայծառացուց կրօ-
նաւորութիւնը բարի կանոններով :

Սուրբ Սահակ Պարթևին տառնն ալ կրօնաւորա-
կան բարեկարգութիւնները, ու կրօնաւորները աճե-
ցան : Ինքը վաթսուն աշկերտ ունէր, որոնց ամէնն ալ
ճգնաւորական խտաութիւններով իրենց կեանքերնին կան-
ցընէին, բոլոր բոսիկ կը քալէին, միշտ աղօթքի ու կրթ-
թութիւններու ետեւէ էին : Եւ երանելի հայրապետը
մեռնելէն ետքը իր կրօնաւոր աշկերտները ասդին անդին
ցրուեցան, ու շատ տեղեր վանքեր շինեցին, կրօնաւոր-
ները շատցուցին. ինչպէս մեր երևելի պատմիչը սուրբ
Մովսէս խորենացին կը պատմէ (1) : Եւսանկ եղաւ հին
ատենները մեր ազգին մէջը կրօնաւորութեան կամ մի-
այնակեցութեան սկիզբը ու առաջ երթալը :

Սոր ատեններս հարիւր երեսուն տարիի չափ կայ,
մեր բարեյիշատակ ու բազմարդիւն Մտիթար Երբայ-
հայրը տեսնելով Աւրոպացւոց կրօնաւորներուն զանա-
զան կարգերը, որոնք չէ թէ մինակ իրենց ազգին,

(1) Եւսանկաւ աշակերտաց Դարս (սրբոյն Սահակայ)
կրօնաւորաց սպարաբեկաց (խտրէ լաթ հագնող), Դե-
գատատես եւ բարանչէր շինեցին վանսրայս : Սնվ : խոր-
ի պատմութեան 2-այոց : հատոր. 7. պրակ. 4է :

Հասպա նաև մեր և ուրիշ արևելեան քրիստոնեայ աղ-
գերուն մեծ մեծ օգուտներ կընէին, սիրտը շատ վա-
ռեցաւ, որ ինքն ալ Հայու աղգին մէջը անոնց պէս
կրօն մը Հաստատէ : Աւելց որ աս կրօնին անձինքը
չէ թէ մինակ աղօթքի կամ ճգնութեան ետեւէ իյ-
նելով՝ իրենք զիրենք հոգան, Հասպա զանազան ու-
սումներ, ու գիտութիւններ սորվելով, պզտիկ տղաք
կրթեն, գրքեր շարադրեն, քարոզութիւն ընեն, ու
ազգը օրէ օր լուսաւորեն :

Ըսոր Համար Սեբաստիա քաղքէն ելաւ Ստամ-
պուլ եկաւ, ու կուղէր հոն վանք մը Հաստատել :
Բայց երբոր տեսաւ որ՝ հոն անանկ բան յառաջ չեր-
թար, իր քանի մը աշկերտներով՝ որ նոր ժողված
էր՝ Մեթոն գնաց : Հոն շատ աշխատանքի ու աղ-
քատութեան դիմանալով, էն ետքը մեծ դժուարու-
թիւնով վանք մը շինեց : Հազիւ թէ իր շէնքը լմն-
ցուցած էր, այլազգները եկան Մեթոն առին, ինքն
ալ ստիպեցաւ իր աշկերտներովը Աէնէտիկ փախչիլ :
Հոն տեղս Աէնէտիկի ծերակոյտէն կամ իշխաններու
ժողովքէն սուրբ Աղարու կղզին առաւ, ու հոն նո-
րէն վանք մը շինեց : Ըս վանքը խել մը ատեն իր
խելացի ու խոհեմ կառավարութիւններովը, ու որջա-
միտ վարդապետութիւններովը առաջ տանելէն ետքը,
հոն սրբութեամբ վախճանեցաւ, ու թաղվեցաւ : Բիւ
մը ատեն անցնելէն ետքը, Հաղար եօթըհարիւր եօ-
թանասուն շիրէքին աս Աէնէտիկի վանքէն քանի մը
երևելի վարդապետներ լծրեստ եկան. հոն Ըստուծոյ
նախախնամութիւնովը վանք մը Հաստատեցին. որ օրէ
օր Սարիամ լծրերգինա Սեմցեներուն բարեպաշտու-
հի ու աստուածասէր կայսրուհւոյն ու ետքը երկրորդ

Յոխեփ կայսեր արտունութիւններովը անեցաւ ու պայ-
ծառացաւ :

Բայց երբոր Պրանսըզները հաղար ութըհարիւր
տասնին թրեսա եկան նէ, հոն շատ մնաս ընելէն
ետքը, Սիթարեանց վանքը, ու վանքին ամէն ու-
նեցածն ալ առին թարեցին: Մէջի եղած անձինքնե-
րուն ալ մէկը ասդին մէկայը անդին ցրուեցին, որ
մէյմ'ալ չիկարենան մէկ տեղ զալ ու վանք հաս-
տատել: Բայց Մատուծոյ գթութեամբը ու հիմակ-
վան բարեպաշտ Պրանչիսկոս կայսեր խնամակալու-
թեամբը վանքին ամէն անձինքը բարեյիշատակ Մատու-
ծատուր արհիսպիսկոպոսին հետ՝ որ ան ատենը իրենց
Մրբան էր Աննա եկան: Հոն բարեպաշտ կայսրը
իրենց վանք մը տրվաւ, որ ետքը իրենց ստակովը տե-
րութենէ գնեցին: Հիմա տասնըվեց տարի է, փանք
Մատուծոյ, մեծ մեծ կայսերական արտունութիւններ
ստանալով, ու մէջի անձինքները ու միարաններն ալ
շատնալով, կաճի կրպայծառանայ կոր՝ մեր ազգին մեծ
օգուաններ ընելով, ու օրէ օր ընելու պատրաստը-
վելով:

Գ. Ա. Գ.

Ի շինանէրը ինչ Բանով ասալ ինչպիսիք ասպարախան
ընիւրոս-Բեան իտղաղոս-Բեանը ու Էրջանիոս-Բեանը:

Ի: Ի շինանները շատ կերպով կրնան իրենց հպա-
տակացը երջանկութիւնը առաջ տանիլ:

Պինտ առաջ անոնց ()բէն, կուտան : ()բէնքը գերագոյն ու մեծ իշխանութեամբ գրված գիր մըն է . որով իշխանը ամէնուն կը յայտնէ թէ , մէկ քաղքի ընկերութեան մարդիկը ինչ պիտի ընեն , ու ինչ բանէն պիտի զգուշանան , կամ ետք կենան : ()բէնքը կը յայտնէ թէ՛ ինչ բանը աղէկ ու շիտակ է , ու ինչ բանը գէշ ու անիրաւ է : ()բէնքը կը յայտնէ թէ՛ հպատակ մը իր իշխաններուն ու քաղաքացիներուն հետ ինչպէս պիտի վարվի : ()բէնքը ամէն մարդուն ունեցածը ապահով (էմին) կընէ . ու թող շիտար որ քաղաքացիները մէկ զմէկու մնաս ու զրկանք (զուլում) ընեն : Անն մէկ քաղաքացոյ կեանքը՝ պատիւը՝ ու տունը տեղը՝ օրէնքին զօրութիւնովը կը պաշտպանվի : Ի՞նչ որ մէկը մէկումը չարիք կամ զրկանք ընելու ըլլայ , ըստ օրինաց դատաստանի մէջ կը պատժվի , ու զրկանք քաշօղն ալ բարի հատուցում կառնէ :

Արբոր թագաւորութիւն մը կամ տէրութիւն մը շատ մեծ է , ու մէջի անձինքներն ալ շատ են , անկարելի է որ թագաւոր մը կամ իշխան մը կարող ըլլայ օրէնքը կատարելապէս պահել տալ , ինքը ամէն դատերը (տավաները) տեսնել , ու շարագործները բռնել պատժել : Անոր համար պէտք է որ՝ ուրիշ անձինքներ ալ ընտրվին , ու զանազան տեղեր դատաւոր դրվին , որպէս զի ամէն բան աղէկ կարգով առաջ երթայ , ու օրէնքն ալ կատարեալ պահվի :

Ասանկ ամէն տեղ դատաւորներ դրվելուն մէկ պատճառն ալ ան է որ՝ հպատակները ուրիշէն զրկանք մը քաշած ատեննին , կամ ուրիշի հետ կռիւի մը մէջ գտնրված ատեննին , իրենք իրենցմէ ուղածնուն պէս իրենց բանը առաջ չիտանին , կամ քէն շառ .

նեն, հասպա դատաւորի առջին երթան, որ իրենց դա-
տը՝ ինչպէս որ կարգը ու օրէնքը կրպահանջէ նէ՝ դա-
տէ ու որոշէ: Պէտք է որ դատաւորին վճիռին (կամ
տրված հասին) հնազանդին, ու անոր հրամայածին
համաձայն գործեն:

Է: Ինչպէս որ առանձնական մարդիկ, կամ թէ
ըսեմ՝ երկու հօդի կրնան իրարու մէջ կոխ կամ հա-
կառակութիւն ունենալ, նոյնպէս կրնան երկու ազգ,
կամ անոնց իշխանները զանազան պատճառներու հա-
մար մէկ զմէկու մէջ կոխ ու հակառակութիւն ունե-
նալ: Ասանկ կոխները դատաւորներու ձեռքով չեն
վերջացվիր, վասն զի չիկայ դատաւոր մը, որ օտար
ազգի վրայ դատաստան ընելու իշխանութիւն ունենայ:
Ուստի ասանկ կոխները օրէ օր առաջ երթալով, ա-
նոնցմէ Պարսկազմ (Ճէնկ) կը բացվի: Այլոք երկու ազգ
ասանկ մէկ զմէկու մէջ կոխ կունենան, ան ատներ
իրարու թշնամի կըլլան, ու կը սկսին մէկ զմէկու եր-
կիրներուն մէջ յարձակիլ (սիրսալ ընել), մէկ զմէ-
կու տեղերը յափշտակել, քաղաքները թալել, ամէն
ձեռքերնին եկածը, հարստութիւն եղեր է, ու կեն-
դանի եղեր է, կառնեն կըտանին, ասոնցմէ ՚ի զատ
չատ կոտորածներ ու սպանութիւններ ալ կրնեն ի-
րարու:

Արդ որովհետեւ ասանկ մեծ շարիքը ամէն մէկ
քաղաքացիի ալ զեն կուտայ, անոր համար պէտք է
որ ամէն քաղաքացի ալ անիկա պակսեցընելու համար
բոլոր ուժով աշխատի, իր տիրոջը կամ իշխանին տե-
րութիւնը ու քաղաքը պաշտպանէ, ու թէ որ իշխա-
նը ան վնասներուն դէմ դնելու համար պատրաստու-
թիւն տեսնելու ըլլայ նէ, ինքն ալ իր կողմանէ անոր օգնէ:

Հին ատենները ասանկ զխալուածներու կամ վտանգ-
ներու մէջ ամէն մարդ զէնք կառնէր որ քաղքին
պաշտպանութեանը համար պատերազմ ընէ:

Հիմակ ալ կան ազգեր, որոնց ամէն մէկ անձը
զինուոր են, ու պատերազմի ատեն թշնամուոյն զէմը
կերնն: Այն ուրիշ ազգեր ալ, որոնց մէջի ազնուա-
կան անձինքները պարտական են պատերազմի երթալ,
ուրիշներուն առաջնորդ ըլլալ, ու իրենց ծախքովը ա-
տեն մը բանակին (օւտուին) հարկաւոր եղած բանե-
րը հօգալ:

Առջի ատենները երբոր երկայն ժամանակ պատե-
րազմ ընելէն ետքը՝ թշնամին մէկ զի չեր քաշվեր,
ու ծեծը կոխը օրէ օր կերկրննար նէ, երկիրը շատ
մեծ զնն կը քաշէր: Արտերը չէին հերկելեր ու չէին
ցանվիր, առուտուրը և ուրիշ ասոնց նման քաղաքա-
կան գործքերը կը դադրէին, ու ասանկով այնչափ մեծ
վնասներ կըլար որ՝ հարիւրաւոր տարիներ անցնելէն
ետքը՝ հազիւ կարելի կըլար անոնց տեղը լեցընել:

Արբոր ատեններ անցնելէն ետքը տերութիւննե-
րը ու թագաւորութիւնները կը մեծնային ու կը զօրա-
նային, ընկերութիւններն ալ, կամ ընկերութիւննե-
րուն վիճակներն ալ կը մեծնային՝ կը շատնային՝ ու կը
զօրանային: Աս զանազան ընկերութիւնները միշտ դիւ-
րին ու հանգիստ ապրելու համար, իրարու կօգնէին.
և որչափ որ ամէն մարդ աս դիւրութիւններու ու հան-
գըստութիւններու մէջ կը վարժէր կը մեծնար, այնչափ
դժվար կըլար բանակ մը կազմել, ու պատերազմի ա-
տեն թշնամուոյն զէմը հանել:

Աս ամէն բաները պատճառ եղան որ՝ էն ետքը
թագաւորները ու իշխանները մտածեցին անանկ մէկ

վիճակ մը, կամ կարգ մը գտնել հաստատել որ՝ ա-
նով մարդիկ քիչ մը իրենց առանձնական շահին ու
զուարճութեան մտածութիւնը մէկ դի թող տալով,
կարօղ ըլլան պատուով ու վարձքով միշտ ղէշքը ձեռ-
քը, կամ զինուորոված մնալ, ու իր հայրենիքը պաշտ-
պանել:

Աստանկ ընելէն ետքը՝ իշխանները որոշեցին
քաղքին անձինքներուն մէջէն ստորինները՝ աւելի կըտ-
րիճները՝ ուժոյները՝ ու առողջները ընտրել ու զի-
նուորութեան կարգի մէջ դնել, որ ուրիշ քաղաքա-
ցիներուն հանգստութիւնը, ու քաղաքներուն բարե-
զարգութիւնը յառաջ տանելու համար թշնամիներուն
դէմ կենան. ու խաղաղութեան ատենն ալ իրենք զե-
րենք կրթին վարժեցրնեն ան բաներու մէջ, որ պա-
տերաղմի ատեն պիտի ընեն: Ահա աստանկ գտնուած
են, ու աստանկ են հիմակվան զինուորները:

Իսոյց աստանկ մէկ օգտակար ու սքանչելի բարե-
կարգութիւն մը, որուն պտուղը ամէն քաղաքացի կը-
վայլէ, առանց ծախքի չըլլար. վասն զի պէտք է որ
հասարակաց բարեոյն համար զինուոր ըլլողները թո-
շակ (էօլէֆէ,) հագուստ, ղէշք, ու բնակարան ունե-
նան: Արդարութիւնը կըպահանջէ որ՝ ան քաղաքա-
ցիները՝ որոնք որ պատերաղմի չեն մտներ, ու զինուոր-
ներուն պաշտպանութեանը պտուղը ու զիւրութիւնը
կըվայլեն, կերպով մը ան ծախքերը հոգան, ու իրենց
պաշտպաններուն օգնութիւն ընեն: Իշխաններուն
գործքը աս բանիս մէջ ան է որ՝ զինուորներուն աղէկ
կրթութիւնը վըայ հոգ տանին, ու ջանան որ չըլլայ թէ
անոնց մէջէն մէկը իր ունեցած զինուորական իշխա-
նութեամբը չարաչար վարվի քաղաքացիներուն գէմ:

Գ: Թագաւորները կամ իշխանները չէ թէ մինակ թշնամիներէն կամ զրհանք ընողներէն պիտի պաշտպանեն իրենց հպատակները, ու չէ թէ մինակ անոնց դատաստանը պիտի տեսնեն, հապա ուրիշ շատ բանի մէջ ալ անոնց օգնութիւն պիտի ընեն, ու անոնց հանգստութեանը ու դիւրութեանը պիտի նային:

Ինչ որ չոր գլուխ կամ առանձին քաղաքացի մը չի կրնար ընել, իշխանը իր իշխանութեամբը շատ մարդ մէկ տեղ բանեցընելով, և ուրիշ զանազան միջոցներով կրնայ ընել: Ինչպէս, կրնայ ջրի ճամբայները շինել՝ նորոգել՝ ամրացընել՝ որ աւրըվելով ու անպիտան ըլլալով, քաղքըցիք ջրի կարօտութիւն չունենան: Արնայ մեծ մեծ ցորեննոցներ շինել տալ սովի (խթլըխի) ատենվան համար. նաւահանգիստներ (նաւու իլիմաններ) շինել տալ նաւերու համար, փողոցները (սոխախները) աւրըվելու ըլլան նէ՝ շինել տալ, Դարձեալ կրնայ գլուխ ըլլալ ու դպրատուններ դնել, որ տեսակ տեսակ գիտութիւններ ծաղկին, ու պէսպէս արհեստներ շատնան:

Իայց աս բաները ընելու համար շատ ծախք հարկաւոր է, անոր համար աս կտորիս մէջն ալ ամէն քաղաքացի պիտի օգնէ իր իշխանին, ու անոր դրած հարկը սիրով տայ: Ով որ քաղաքական ընկերութենէ ու հասարակութեան աշխատանքէն օգուտ կրտեսնէ, պէտք է որ անոր ծախքին ինքն ալ օգնէ:

Գ.Լ. Գ.

Քաղաքային ընկերութեան անդամները կամ անյինքը ինչ
 պէս փութակ փութակ գիրութեաննէն իրարու իօգ-
 նին, ու Տէր գրեցին իր ջանքովն իրար
 իրարանին:

Մէկ տերութեան մէջ կրնայ մեծ ու պզտիկ ընկե-
 րութիւններ գտնուիլ. ինչպէս ըսեմ, քաղաքներ ու
 գեղեր: Արգտնուին շատ երեւիլի ու հարուստ մար-
 դիկներ, որ իրենց շատ գործքերուն մէջը քաջ գի-
 տուններու ու քաջ արհեստաւորներու օգնութեանը
 կարօտ են:

Աշխարհիս մէջը մարդ չիկայ, որ ասանկ գիտու-
 թիւններ սորվելու չիբաղձայ, որպէս զի անոնցմով
 ուրիշին ծառայելով իր ապրուստը ճարէ: Այլ թէ որ
 ասանկ մարդիկ գիտութիւններ սորվելով ուրիշի մը
 քով կըմտնեն, կըպարտաւորին հաւատարմութեամբ
 ծառայել իրենց տիրոջը, ու իրենց պաշտօնը աղէկ
 կատարել, ինչպէս որ տերերնին կուզէ:

Սարգու կարօտութիւնը այնչափ շատ է որ՝ որ-
 չափ մէկը քիչ բանի կարօտ ըլլայ, չիկրնար ամէն բա-
 նը ինք իրմէ ճարել: Աշխարհիս մէջ ամէն մարդ մէկ
 զմէկու կարօտ է. ու ամէն մարդ ինչ արհեստ որ կը-
 բանեցընէ կամ կուենայ, անով կերպով մը ուրիշ-
 ներուն կըծառայէ, ու ինքն ալ անիկա բանեցընելու
 համար ուրիշներուն կարօտութիւն ունի:

Հարկաւոր բան է գիտնալը, թէ քանի կերպով
 մարդիկ իրարու կօգնեն կամ կըծառայեն:

Ոմանք զանազան գիտութիւններ կըսորվին, ու անով կամ ուրիշներուն վարպետ ըլլալով, կամ կարօտութիւն ունեցողի մը քով ուրիշ տեսակ ազնուական ծագայութիւն մը ընելով, անոնց կօզնեն. ու իրենք ալ անոնցմէ վարձք կանեն:

Ոմանք ալ երկրի հօդ կըտանին, կամ երկրագործութիւն կընեն, ու տեսակ տեսակ արհեստներու նիւթ (քերէսթէ) կըպատրաստեն: Ուրիշները աս նիւթը կանեն, ու մարդկան հարկաւորութեան, կամ հանգըստութեան, ու կամ զբօսանքին համար պէսպէս կերպով կըբանեցընեն, ուրիշ բաներ կըշինեն, Մշակման բը, այսինքն՝ նիւթ պատրաստողները՝ Գեղացի կամ Երկրագործ կըսվին. իսկ ետքինները, այսինքն՝ ան նիւթը բանեցընողները Մշակագործ (զէնահաթքեար) կըսվին: Մտնցմէ ՚ի զատ ուրիշ շատ տեսակ պաշտօն կամ գործ ունեցող մարդիկ ալ կան, որ արհեստաւորներուն շինած բաները կանեն ու կըծախեն. ասոնք ալ կըսվին Սահաւան (պազիրկեան): Մտնք իրենց վաճառքը (մալը) երբեմն նոյն քաղքին մէջը, այսինքն՝ ուր որ գնեցին նէ, կըծախեն. ու երբեմն ուրիշ տեղ կըտանին, ու հօն կըծախեն, ետքը իրենց քաղաքը դարձած ատեննին, կամ վատրկած ստակնին կըբերեն, ու կամ ան ստակով իրենց քաղքին մէջը շիգանրվող վաճառքներ՝ ըողակներ կըգնեն, ու կըբերեն ծախելու համար:

վերի իրեք տեսակ երևելի գիտութիւնները սորվելէն առաջ՝ պիտի սկսի սորվիլ, իբրև թէ ան երևելի գիտութիւնները սորվելու պատրաստութիւն տեսնելու համար:

Ըստ պատրաստողական կամ թէ ըսենք նախակրթական գիտութիւններուն մէջէն առջինը Վերապահութիւնն է, որովհետև ասիկա կը սորվեցընէ մարդուն զբարառ լեզուն, որով մարդ ամէն տեսակ զբոված բաները կրնայ հասկընալ, ու անով երևելի գիտութիւնները՝ որոնք գրեթէ միշտ զբարառ կը գրվին՝ սորվիլ: Ըսկից ետքը կուգան զանազան տեսակ Պարտաւերտութիւնը, բնական բաներու, աստուածաշնչին մէջը եղած դիպուածներու, և զանազան ազգերու: Ետքը կուգայ Տարբարակութիւնը, որ մարդուն չէ թէ մինակ զբարառ լեզուն, ու առանց սխալի բան գրել կը սորվեցընէ՝ հապանակ գեղեցիկ ու ընդարձակ բաներ շարադրել, ճառեր՝ ատենաբանութիւններ՝ ու քարոզներ շինել կը սորվեցընէ: Տարտասանութեան կրկերարբերի Վանաստեղծութիւնն ալ, որ շատ զուարճալի գիտութիւն մըն է, որով բանաստեղծը բնական կամ ուրիշ բաներու վրայ պէսպէս բաներ հնարելով գտնելով, ու ան դիւտերը անուշ խօսակցութիւններով ու գեղեցիկ բառերով զարգարելով կարգացողը կը զուարճացընէ: Վանաստեղծական բաները գրեթէ միշտ ոտանաւոր խօսքով կը գրվին: Ըստնցմէ ետքը կուգան փիլիսոփայական գիտութիւնները: Ըստ փիլիսոփայական գիտութիւններուն գրեթէ զանազան մասերն են՝ Երկրաչափութիւնը, որ կը սորվեցընէ թէ ինտոր պէտք է երկրիս մասերը չափել, կտոր մը երկրի երկայնութիւնը ու լայնութիւնը իմանալ: Ըստ Երկրաչափութիւնը կամ Ըստ Երկրաչափութիւնը, որ երկնից աստ-

ղերուն վրայ կըխօսի, այսինքն թէ, ինչ դիրք ունին, ինչ զօրութիւն կամ ազդեցութիւն ունին, ինքոր կըշարժին, և այլն:

Եսոնց կարգին մէջն են նաև (Թուսաթանու-Լի-նը, որուն վրայ առաջ խօսեցանք, ու ինք իրմէն ալ յայտնի է թէ՛ ինչպիսի գիտութիւն է, ու Լըրաթըրու-Լի-նը (մուղիքան) ըստ որում կըսորվեցընէ ձայներուն աստիճանները, հնչմանց կարգը ու տարբերութիւնը, և այլն:

Ես գիտութիւններուն վրայ մեր ազգին մէջն ալ մինչուկ հիմայ շատ դիրքեր ելած են, ու օրէ օր ալ կելեն. մինակ սորվողները՝ մանաւանդ դպրատուն գացօղ աղաք սրտերնուն մէջը ուսման սէր ունենան, կամաց կամաց կրնան շատ բան սորվիլ:

Եսոնք ընդհանուր անունով կըսվին Ելուստիտն արհեստ, ու ամէնքը վեց են, այսինքն՝ Բերուտանու-Լի-ն. Տարբոտանու-Լի-ն. Թուսաթանու-Լի-ն. Լըրաթըրու-րու-Լի-ն. Լըրիբուլաիու-Լի-ն. ու Եսպուէտընու-Լի-ն:

Գրեթէ ասկից վեցհարիւր տարի առաջ փարեզ Ֆրանսրզին մայրաքաղաքը առջի տեղը եղաւ, որուն մէջը աս վերը ըսված չորս երևելի տեսակ գիտութիւնները սորվեցընել սկսան: Եւ որովհետև սորվելու գիտութիւնները տեսակ տեսակ էին, անոր համար զանազան վարպետներ դրվեցան, ու շատ մարդիկ ալ ժողովեցան հոն տեղս պէսպէս գիտութիւններու համար: Ես պատճառաւ ալ, այսինքն առհասարակ ամէն գիտութիւններ հոն գտնուվելուն համար, տեղւոյն անունը լատիներէն ըսվեցաւ՝ Ունիվերսիտատ, այսինքն Ընդհանրու-Լի-ն, որուն մէք մեր լեզուով Համալսարան կըսենք:

Լատններ անցնելով ամէն երևելի քաղաքներուն մէջը չէ թէ մինակ ասանկ մեծ համալսարաններ դրվեցան երևելի գիտութիւնները սորվելու համար. հապա ամէն տեղ նաև պղտիկ դպրատուններ ալ բացվեցան, ուր տղաք կը թողվին վերը գրված նախակրթական գիտութիւնները, կամ աղատական արհեստները սորվելու համար:

Յօդ. Բ:

Երհնասրահներու վրայ:

Արհեստներուն մէջէն ոմանք կըսվին աշխատանք կամ պարտական արհեստ, ու ոմանք՝ սրբաբան կամ Երհնասրահ արհեստ: Ըստ յօդուածին մէջը խօսինք պատուական արհեստներու վրայ, ու ետեւի յօդուածին մէջը խօսինք մեքենական արհեստներու վրայ:

Պատուական արհեստ է Պարսկական արհեստը, որով մարդ շիտակ թղթի կամ լաթի ու կամ մուշամպայի վրայ տեսակ տեսակ գուններով ամէն բան կրնայ քաշել կամ նկարել:

Ըստ գործքը՝ այսինքն՝ աղվոր պատկերներ դուրս հանելը՝ կրնէ նաև պղինձի վրայ պատկեր փորելու արհեստը, որով մարդ երկրթէ գրչով պղինձի վրայ գիծեր ու կէտեր (նոխտայներ) շինելով, աղվոր ու բարակ պատկերներ կը փորէ: Ըստ փորված պղինձը պատկեր տպօղը (որ աս ալ զատ արհեստ մըն է) կաննէ, ներկով (պոյայով) կը գունաւորէ, ու թղթի վրայ կը տպէ և ասանկով պատկեր կը լայ: Պղինձի վրայ պատկեր փորելը՝ թղթին վրայ պատկեր քաշելէն կամ նկարելէն աս

տարբերութիւնը ունի որ, նկարված պատկերը մէկ հատ
 'ը կըլլայ • իսկ ան փորված պատկերէն կընայ մարդ դիւ-
 րութեամբ ու շուտով ուզածին չափ հաղարաւոր հատ
 տպել տալ :

Ըստ նման արհեստ մ'ալ կայ, որ ան ալ պատկեր
 փորել կըսորվեցընէ՝ բայց քարի ու փայտի չէ թէ
 պղնձի վրայ :

Վարձեալ պատուական արհեստ է Ղարաբաղե-
 ան-Լիւնը (մէյմարութիւնը), որ կըսորվեցընէ մարդկանց
 բնակութեան համար դեղեցիկ չափակցութեամբ ու
 վարպետական ճամբով հաստատ՝ հանգիստ՝ ու աղվոր
 տներ ու շէնքեր շինելու եղանակը :

Ըստ ամէն արհեստներէն առաջ պէտք է սորվիլ
 Սրբաբար-Լիւն, կամ Վճռաբար-Լիւն (րէսիմ քա-
 շել) : Ըստ մարդ քաշելու կամ պղնձի վրայ փորել-
 լու պատկերքին, ու շինելու սունին ձևերը՝ չափերը՝
 կարգը զանազան դիժերով վեր 'ի վերոյ (իւստիւն քէյ-
 իւ) կըձևացընէ :

Երբժշտութիւնն ալ աս կարգին կըվերարերի, ըստ
 որում որ կըսորվեցընէ թէ քնչպէս զանազան գործիք-
 ներու վրայ՝ կիթարի՝ երգեհոնի (օրկանօյի) և այլն, պէտք
 է անուշ ու յարմար եղանակներով երգեր ու խաղեր
 զարնել կամ չալել :

Ղարաբաղեան արհեստներէ 'ի զատ՝ որ հարկաւորու-
 թեան համար գտնելած է, մէկալ ամէն պատուական
 արհեստները մեր զուարճութեանը համար հնարված են :

Յօդ . 4 :

ՍԵՆՏԻՄԻԱՆ ԱՐԷՆՈՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ :

Սեքենական արհեստները գրեթէ անթիւ անհամար են, ու օրէ օր ալ կըշատնան : Ասոր պատճառը չէթէ մինակ ան է որ՝ մարդիկ միշտ նոր գիւտեր հնարելու ետեւէ են, հապա աւելի ան է որ՝ դիւրին հանգիստ ու փառաւոր ապրելու բաղձանքը՝ մարդս շատ բանի կարօտ կընէ : Աւ որովհետեւ հիմակվան տանիս մարդիկը այսպիսի բաղձանքներ շատ ունին, անոր համար կարօտութիւննին ալ շատցած ըլլալով՝ կըստիպէ անոնք որ նոր գիւտեր ու արհեստներ գտնեն, որպէս զի կարօղ ըլլան իրենց բաղձանքը ու կարօտութիւնը լեցընել : Աստեղս ասոնց մէկ բանիին վրայ խօսիմք :

Աս արհեստներուն մէջէն ոմանք կըծառայեն մեր ապրուստին, կամ ուտելիքին խմելիքին համար, Ասոնք կըգործածեն, կամ յառաջ կըտանին դեղացիները . որոնք ամէն տեսակ ունդեղէն բաները, ու արմտիքը այսինքն ցորեն, դարի, ոսպ, բակլայ, և ուրիշ ասոնց նման հազար տեսակ գետնէ բուսնելու բաները կըծարեն կըհասցընեն : Ասկից 'ի զատ տեսակ տեսակ կենդանիներ կըմեծցընեն, կըպահեն :

Տղաք աս բանիս, ու ասոր նման բաներուն վրայ Սէնտիմի Ռիւիւրյանո-Րիւանին, կամ Վիւրիւանին մէջը (համար, ԷԳ . ու ԷԴ .) բաւական կարգացին, անոնք մտվընին բերեն :

Տուն կամ շէնք մը շինելու համար զանազան արհեստաւորներու կարօտութիւն ունինք : Արկաւոր է

կղմինտր (Թուղլայ) շինող, քար կտրող, կիր կամ բուռ (քիրէճ) պատրաստող. որմնադիր, կամ պատ շինող. հիւս (տիւրկէր). դարբին (չիլինկիր). տախտակ պատրաստող (քէրէստէճի), ու ապակեգործ (ճամճի) :

Տանը մէջ պէտք եղած բաները կամ տունին կարասիքը շտկելու համար ալ՝ սա արհեստաւորները հարկաւոր են. տակառ շինող (Ֆըլըճը), բրուտ (չէօմլէկճի), դարբին պղնձոյ (խաղանճի), կլայօղ (խալայճի), և այլն :

Ասոնցմէ 'ի զատ ուրիշ հարկաւոր բաները պատրաստող արհեստաւորները են, ժամացոյց (սահաթ) չուան՝ սանտր՝ կառք (առապայ) համետ (էյէր) շինողները :

Չարդարանքի կամ զբօսանքի համար հարկաւոր եղած արհեստները ասոնք են, ակնագործութիւն (ճէվահիրճիութիւն), ոսկեմանութիւն, ոսկիէ թել շինել (սրմաքէշութիւն), ոսկեզօծելը (եալտըզլամիշ ընելը), հայլի շինելը. ու ասոնց նման ալ ուրիշ շատ արհեստներ :

Աս արհեստներուն մէջէն երաժշտութիւնը ջըհեղէն ղէն առաջ գտաւ կամ հնարեց Յօրալ (1) 'Վամքին տղան. ու պղնձի և երկթի դարբնութիւնը (խաղանճիութիւնը ու չիլինկիրութիւնը) գտաւ Թորէլ (2) նոյն 'Վամքին տղան :

(1) Յօրալ էր հոյր՝ որ էցոյց պէրֆոն և պնտրս :

Օնուեղք. 7. 21 :

(2) Թորէլ էր ճարտարապետը որ արբէն պղնձոյ և էր-

խալեոյ : Օն. 7. 22 :

ԳԼՆԵ

Սարգիսն զանազան գաբժտելիքս, բերմանցը, խաճ յօժա-
րու-լէ-անը, ու աշխատանքին ձևայ, որոնցմով իրենան
թաղարայնն ընկերս-լէ-ան հանգստո-լէ-անը
առաջ քաննել :

Լաշխարհիս վրայ կը գտնուվին անբաւ արարածներ, գետ-
նի բերքեր և ուրիշ բաներ, որոնք հաղար տեսակ զիւ-
տերու և հնարքներու կրճառայնն, ու մարդկան օգտին՝
գլուարձութեանը ու հանգստութեանը օգնելու յարմա-
րութիւն ունին : Աստարակօրէն մարդկան ախորժակը
յօժարութիւնը ու բերմունքը (հավէտը) իրարմէ շատ
տարբեր են : Ոմանք կուզեն երկրիս բերքերը առնել,
ու անոնց վրայ զանազան արհեստներ բանեցընել . ոմանք
ալ ասոնց աշխատանքին ու գործքին պտուղը կառնեն
ու կը վայելեն :

Հիմակվան ատենըս անանկ եղած է որ՝ մարդիկ
ամէն ստեղծուածները, մանաւանդ թէ անոնց ամէն մէկ
մասը գործածելու և իրենց օգտին ծառայեցընելու ճամ-
բան գտած են : Ետով յառաջ կը տանին կոր ան իշխա-
նութիւնը ու տէրութիւնը, որն որ Եստուած Եգամը
ստեղծելու ատենը տրվաւ մարդկան (1) . ու ասանկով
կը կատարեն կոր Եստուծոյ Եգամին ըսած խօսքը թէ .

(1) Երեսնուորոշ մարդ ըստ պատիւիւրի մերտա՞մ եւ ըստ
նմանութեան, եւ իշխեացէ յիւանց ձալաւ . եւ լեռնաց

քու երեսփոք քրտինքովը, այսինքն շատ աշխատանքով
ուտես քու հացդ (1) :

Բայց հոս տեղս պէտք է զարմանալ Մտուծոյ
սքանչելի իմաստութեանը՝ բարութեանը՝ ու հայրական
խնամոցը վրայ, ու շնորհակալութեամբ երկրպագու-
թիւն ընել անոր: Ասն զի անիկա միայն ստեղծեց ա-
մէն արարածները, ու իրեն առատաձեռն իշխանու-
թեամբը անոնք բոլոր աշխրբիս վրայ տարածեց: Այս
ամենայն մարդկանց համար ըրաւ: Եւ ասկից ՚ի զատ ալ,
որովհետեւ կրտսններք որ ան ստեղծուածները աշխա-
տանքով ու ջանքով չափէ աւելի օգտակար կրնան ը-
լալ, անոր համար կրնանք ըսել թէ, Մտուած այնչափ
հազար տեսակ բան ստեղծած ատենը ուղեց անոնցմով
մարդկան զըաղելու ու միշտ գործքի մէջ գտնելու
պատճառ տալ:

Որովհետեւ աշխրբիս վրայ մարդիկ շատցած են,
կարելի չէ որ ամէն մարդ մշակ (պահճէպան) ըլլայ, կամ
երկիր գործէ, ու անով ինք իր հացը կերակուրը գտնէ:
Թէ որ հիմայ ամէն մարդ մեր սիրելի նախահարց ու
պապերուն պէս մինակ հարկաւոր բաներով գոհ ըլլալու
ըլլային նէ, քանի քանի հազարաւոր մարդիկ անօթի
կրմնային, ու ամենեկին զուարճութիւն մըն ալ չէին
գտներ: Ասոր համար հիմակվան ստենս թէպէտ հա-
րուստները ու մեծամեծները իրենց հանգստութեանը

Երկնից, եւ տնտեսոց, եւ տէնայն երկրի, եւ տե-
նայն սողնոց՝ որք սողնն ՚ի վերայ երկրի: Մ. 26:

(1) Մտուծոք, Գ. 19:

Համար շատ մարդիկ իրենց կրծառայեցրնեն, բայց ամէն մարդ կրտեսնէ թէ՛ անով որչափ մարդիկ կրկերակրեն, ու օրէ օր կըհարստացրնեն յառաջ կըտանին, ու բովհետեւ անոնց աշխատանացը ու ծառայութեանը վարձքը կուտան: Աւ սասնկով մարդիկ մէկ կողմանէ իրարու կօզնեն, ու մէկ զմէկու հանգստութեանը ու զըօսանքին պատճառ կըլլան:

Իրաւցրնէ՛ բնութեան ձիրքերը ու անոնցմէ յառաջ եկած մարդկան զանազան տեսակ ապրելու ու գործելու բերմունքը ու յօժարութիւնը Աստուծոյ գործքն է, որովհետեւ անիկա ստեղծեց մարդկան հօգին, որուն մէջն են աս յօժարութիւնները: Հատ արհեստներ ու գիտութիւններ մասնաւոր պարագայներ ունին, որոնք մարդ չիկրնար աշխատանքով սորվիլ կամ ձեռք բերել, հապա պէտք է որ ՚ի բնութենէ ունենայ:

Ահա այսպիսի բնութեան ձիրքերը ու բերմունքը պատճառ կըլլան մարդուն՝ ինքը զինքը աս կամ ան վիճակին ու գործքին տալ, ու աս կամ ան արհեստը ու գիտութիւնը բանեցընել: Վարձեալ շատ հեղ ասոնք առիթ (սէպէպ) կըլլան հրամայողներուն կամ տէրանց որ՝ իրենց հպատակները անոնց կարողութեանը ու բնական զօրութեանը ձեռք տըվածին չափ աշխատցընեն, ու անոնց վրայ չափէն աւելի գործք չիդնեն. հապա թէ չէ՛ իրենց հրամանը միշտ չիկատարվիր:

Մինչուկ հիմայ ըսածնիս մեզի կըսորվեցընեն նախ որ՝ պէտք է մարդուս անանկ վիճակ մը ու կենաց պայման (թարզ) ընտրելու ջանալ որ՝ անոր մէջը կարենայ պատուով ու յարմարութեամբ թէ՛ իրեն ու թէ՛ ուրիշներուն հանգստութեանը օգնել:

Արկորդ, թէ մարդ պարտական է իր վարմունքը

ու իր բնական յօժարութիւնները անանկ յարմարցընել՝ ճամբու դնել, ինչպէս որ իր ընտրած վիճակին կը վայել (1) :

Երրորդ, թէ պէտք չէ մարդուն իր բնական բերմամբը կամ ուրիշ յարմարութեամբ մը մէկ անգամ ընտրած վիճակը անխորհուրդ փոխել (2) : Ըս կտորիս վրայ շատ յիշելու բաներ կան, որոնք կարգաւ կը դառնան աս գրքիս առջի մասին մէջը. (Գլ. Գ. 1) :

Ընկն վիճակ՝ աշխատութիւն՝ արհեստ ու զիտութիւն մարդկային ընկերութեան օգուտ մը կընէ. անոր համար պէտք է անոնց ամէն մէկուն վրայ աղէկ համարում ու յարգ ունենալ : Վէշ ու անկարգ բան է օգտակար բան մը անարդ համարիլ : Ըն բանը որ ստոյգ օգուտ ու շահ մը ունի, պէտք է որ մեծ սեպ վի : Ըսոր համար պէտք չէ որ մալգս աշխատանք մը կամ գործք մը՝ որով առանց իր պատուոյն ղեն մը ընելու՝ կընայ իր ապրուստը հոգալ՝ արհամարհէ :

Պարտական է մարդս գովել ու բարձրացընել Ըստուծոյ բարութիւնը ու իմաստութիւնը, որ չէ թէ մինակ սյնչափանհամար տեսակ բաներ ստեղծեց, ու օրէ օր ալ երկրէս բուսցընել ու առաջ բերել կուտայ, հապանակ մարդկանց ալ բերում յօժարութիւն ու կարողու-

(1) Պօղոս առաքեալը աս բանիս վրայ աղէկ կը գրէ Լափեսացիներուն, կըսէ. Ըղուէմ ղէն . . . արժանի գեալ իոյնան յոր իոյնցարու. . . առնայն իոնարհու-լեմալե և երկայնարու-լեմալե անալ մեանց սէրով : Լափես. Իբ. 1. 2 :

(2) Իւրաքանչեւ որ յոր իոյնան իոյնցարու՝ ի մէջ իայցի : Ի. Կորն. Է. 20 :

Թիւն տրլաւ որ՝ հազարաւոր տեսակ դորձքերու մէջ զբա-
ղին, ու տեսակ տեսակ արհեստներ հնարքներ բանեցը-
նեն, որպէս զի մարդկային սողը ու քաղաքային ընկե-
րութիւնները միշտ պայծառանան, ու երևելի ըլլան:

Արարիչն ըրաւ՝ մարդը բանական,
մտքով զարդարեալ՝ խելքով խոհական,
Ու տրլաւ անոր՝ բլնութիւն աղնիւ,
ամէն կենդանեաց՝ իշխելու պատիւ:

Ընկերական կեանք՝ տրլաւ Տէր մարդկան,
որ միշտ իրարու՝ օգնեն անխտիան.

Ըսանկ կեանքի մէջ՝ կըզտնեն մարդիկ՝
իրենց ու այլոց՝ շահ բաղմապատիկ:

Գանացէք տըղաք՝ սս ընկերութեան՝
պղտիկուց ըլլալ՝ անդամ շահեկան.

Իայց առաջ եղէք՝ ձեր անձանց բարի,
զի ինք գէշ ըլլօղն՝ չօգտեր ուրիշի:

Ըս ընկերութեան՝ մեծ օգուտ կուտար,
թէ որ գիտութեանց՝ ետեւէ կըլլաք:

Գիտութիւնն է դեղ՝ ամէն չար ախտից,
ու միակ պատճառ՝ ամենայն օգտից:

ՄԱՍՆ ՉՈՐՐՈՐԻ

Տնտեսութեան վրայ :

ԳԼ Ը.

Տարեւորութիւնը եւ Քանիք :

Տնտեսութիւն կրսփի ան արհեստը կամ կարողութիւնը, որ արդարութեամբ ստակ վաստրկելու ճամբան, ու վաստրկածը պահելու, և պէտք եղած տեղ գործածելու եղանակը կրսփնեցնէ :

Ան անձինքները՝ որոնք ասոնցմէ մէկուն մէջը պակասութիւն կընեն, այսինքն՝ կամ ստակ վաստրկելու, կամ վաստրկածնին աղէկ պահելու, և պէտք եղած տեղը գործածելու արհեստը՝ որ անտնտեսութիւնն է՝ չեն ունենար, իրացընէ կրսփին անկարգ տէր կամ տանտէր : Որեմն աղէկ տանտերը մինակ պիտի չլինայի ստակ վաստրկելու, հապա նաև վաստրկածը աղէկ պահելու, ու աղէկ գործածելու : Ասիկա պիտի ըլլայ զընխաւոր ու ընդհանուր փոյթը տանտիրոջ կամ տան հոգացողի մը : Ասկից 'ի զատ ուրիշ շատ մասնաւոր փոյթեր ու զգուշութիւններ ալ պէտք է որ ունենայ :

Առաջին հոգը պիտի ըլլայ զիտնալը թէ՛ ինչ պէտք է ընել որ ունեցած շահը չիղաղրի, կամ կամաց կամաց ետք չիկենայ : Աս բանիս վրայ պէտք է շատ

խելք բանեցընել, պէտք է խորհուրդ խնդրել անոնց-
մէ, որոնք որ ասանկ արհեստի կամ վիճակի մէջ գտնը-
ված են: Բայց մինակ հարցընելը ու իմանալն ալ բա-
ւական չէ, պէտք է իմացածը մեծ ջանքով կատարել:

Թէպէտ մարդիկ ան բանը միշտ կուզեն ու կրննն,
որն որ իրենց աղէկ կերևնայ, բայց շատ հեղձ երբոր
աղէկ երևցած բանն ալ իրենց կամքերնուն կամ հանգըս-
տութեանը դէմ կելլայ, հոգերնին չըլար անիկա գործ-
քով կատարելու: Ասանկ մարդիկ պէտք է որ միտք
առնենն ու ճանչնան թէ հանդստութիւնը ու կամքը
պէտք է մէկ դի ձգել, թէ որ իրացընէ միտքերնին
զրած բանին հասնիլ, կամ անիկա կատարել կուզեն:

Տուն հոգացողը շատ ժրջան (խայրէթի) պիտի
ըլլայ: Ա՛յլ որ կուզէ ու կըբաղձայ իր կրցածին շատ աշ-
խատիլ ու արդարութեամբ վաստըկիլ, անի կըսվի ժրա-
ջան: Իսկ ո՛յլ որ աշխատելէն կըփախչի՝ ծոյլ կըսվի:
Նոյն թող կուտայ որ ատենը պարապ անցնի, ու իր
ատենին չիգործեր, անոր համար ետքը աշխատելու ալ
ըլլայ նէ, այնչափ չվաստըկիր՝ որչափ կըվաստըկեր թէ
որ միշտ իր ատենին աշխատելու ըլլար նէ:

Մարդուն մէկը մեռնելու ատենը իր զաւկըները
քովը կանչեց, ու ըսաւ անոնց. Ո՛րդեակք, օրերուն մէ-
ջը օրհնած օր մը կայ, թէ որ ան օրվան մէջը ժրջան
ըլլալու ըլլաք նէ, ձեր բանը գործքը միշտ կըյաջողի:
Բայց թէ որ ան օրվան մէջը ծոյլ գտնըվելու ըլլաք նէ՝
միշտ դժբախտ կըլլաք: Այլ որովհետև որոշակի չէք դի-
տեր թէ ո՛րն է ան օրհնած օրը, անոր համար պէտք է
որ՝ ամէն օր ժրջան ըլլաք, որպէս զի չըլլայ թէ որ
օր որ ծոյլ կըլլաք նէ, ան օրհնած օրը ըլլայ: Տղաքը
հնազանդելով իրենց հօրը սքանչելի ու օգտակար խօս-

քին, ամէն օր մեծ ջանքով կաշխատէին, ու անանկով շատ բախտաւոր գտնելեցան, ու շատ առաջ դացին:

Վլխաւոր տուն հոգացողը երիկ մարդը պիտի ըլլայ, ու պիտի նայի որ տնվորք, այսինքն՝ իր կնիկը, զաւակները, ու ծառայները իր հրամանը կը պահեն կոր թէ չէ: Ա՛մէն իր հպատակներուն պիտի յայտնապէս զրուցէ՝ ինչ որ պիտի ընեն նէ: Արբոր հպատակները յանցանք մը կընեն, պիտի ինքը շտկէ, բայց առանց անկարգ բարկութիւն ու սրդողիլ մը ցրցընելու: Մտառայներուն վարքը իր ատենին պիտի տայ: Իր տնվորները պիտի չիւշախէ, հապա անոնց հետ սիրով պիտի երթայ, մանաւանդ իր կնկանը հետ, ու ջանայ պիտոր որ իր ընտանիքը բարեպաշտ ջերմեռանդ ըլլան: Իր տղոցը ապրուստ հոգալէն, ու խել մը ստակ ժողվելէն ետքը՝ որ տղաք երեսի վրայ չիմնան, պիտի կրթէ ու սորվեցընէ անոնց թէ ժամանակաւոր ու թէ յաւիտենական երջանկութեան հարկաւոր եղած բաները: Աս բանս կրնայ կամ ինք իրմէ՝ և կամ ուրիշի մը կամ վարպետի ձեռքով ընել:

Տնվորներուն պարտքն է իրենց տուն հոգացողը սիրել՝ յարգել, ու ամէն բանի մէջ իրեն հնազանդիլ, Ա՛ն ատենը միայն պարտական չեն անոր հնազանդելու, երբոր Աստուծոյ՝ կամ հասարակաց բարւոյն՝ և կամ օրէնքի դէմ բան մը կը հրամայէ նէ: Բայց աս բանիս մէջ ալ աղէկ զգուշութիւն պիտի ընեն, հոգևոր առաջնորդներուն խորհուրդ պիտի հարցընեն, ու իրենք իրենցմէ բան մը պիտի չընեն: Չեղբերնէն եկածին չափ պիտի աշխատին տունին բարիքը առաջ տանիլ, ու վնասակար բաներ չընել:

Տուն հոգացողին հարկաւոր է կտրգ կանոն պա-

հելն ալ : Պէտք է որ ամէն բանը իր ճամբովը ընել տայ : Ըտենէն դուրս եղած բանը անկարգ է : Սողոմոն խմաստունը՝ որ ամէն բանի վրայ աղէկ ու սքանչելի վճիռներ գրած է՝ կրսէ թէ, աշխրբիս վրայ ամէն բան իր ատենը ունի (1) : Տուն հոգացողը պիտի առաջվընէ ըսէ իր հպատակներուն ինչ որ պիտի ընեն նէ . չէ թէ երբոր ընելու բանին ատենը կուգայ նէ : Ինքը պիտի հոգ տանի որ տանը մէջ ամէն բան իր որոշ ու զատ տեղը ունենայ : Պիտի ջանայ որ երբոր բան մը գործածվելու համար իր որոշ տեղէն առնըվեցաւ, գործքը լինցածին պէս դարձեալ իր տեղը դրվի :

Տուն հոգացողը պիտի տետր (տէֆտեր) ունենայ, ու հաշիվէ (հիսապ ընէ) առածը ու տրվածը, կամ ելքը ու մուտքը, ու անոր համաձայն իր բանը գործքը կարգաւորէ : Ըռանց աս բանը ընելու՝ առածը տրվածը և ունեցածը չիկրնար աղէկ գիտնալ, և դարձեալ չիմանար թէ օրէ օր շահ կընէ կոր թէ զեն :

Շատ հարկաւոր բան է տուն հոգացողին չափէ աւելի ծախք չընելը, կամ ծախքի խնայելը : Ըս առաքի նութիւնը ունենալու համար շատ պէտք է աշխատիլ, մանաւանդ վաստրկածը գործածելու (խարճելու) ատենը : Ո՛վ որ իր վաստրկածը խորհուրդով ու խոհեմութեամբ չիգործածեր, թէ և շատ բան վաստրկելու ըլլայ, քովը ստակ մը չիմնար :

Իսելացի մարդը միայն հարկաւոր եղած տեղ, կամ անմեղ զբօսանաց ու երբեմն վայելութեան համար ստակ կուտայ : Ըմէն վաստրկածը պէտք չէ վատնել

(1) Եւրով . Գ . 4 :

(խարճել), հասցա պէտք է քիչ մը բան աւելցնել հարկաւորութեան համար, ու իր բանը դորձըը աւելի շտկելու, աղքատներուն ողորմութիւն ընելու, ու զաւակացը ժառանգութիւն (մերաս) ձգելու համար, Ո՛վ որ իր վաստակածէն աւելի ծախք կ'ընէ, մոխոշ կըսի՛ն, ու ատեն կուգայ որ՝ բացը կ'ելլէ, ու ողորմութեան կըկարօտի, կամ (Վստուած չընէ) խարդախութիւն (տօլանտըրըճիութիւն) լնել կըսկսի:

Վ՛նն քաղաք ամէն տեղ շատ մարդիկ կըգտնըվին, որ յառաջ ձեռվընին ստակ մը չունէին, ու ետքը մեծ հարստութիւն վաստակեցան: Իրենց հարստութեան պատճառը իմաստութեամբ ստակ բանեցընելը եղաւ, սյօխըն իր տեղին ծախք ընելը, ու ծախքի խնայելը:

Արնթացիները երբոր կըտեսնէին մէկը որ աղէկ հաղված կապված է, կըհարցընէին իրեն թէ, ուսկից է քու վաստակդ: Թէ որ ան մարդը բաւական վաստակ ունենար, թող կուտային, չէ նէ՝ կըբռնէին կըմնացընէին, ինչու որ, կամ գող է, կըսէին, կամ գիշերը մարդ հանվեցնող, և կամ սուտ վկայ:

ԳՎ. Բ:

Տուն նայողը էնչ Բանի Դէլ Լուսիւնէ:

Թէ չափէ դուրս անհոգ ըլլալը, ու թէ չափէ դուրս հոգ ունենալը տուն հոգացողի վնասակար է: Կսեւոյցի մարդը չափով ու ճամբով կրամտմտայ թէ՛ ինչ բանով իր շահը կամ բանը գործքը կրնայ առաջ տանիլ, վաստըկածը աղէկ պահել, ու աղէկ բանեցընել: Բայց երբոր միտքը աղէկ խորհուրդ մը կուգայ, պիտի ջանայ որ անիկա ետք չիձգէ, հապա քործքով կատարէ:

Շատ բան կայ՝ որ ինք իրմէ աղէկ է, բայց քանի մը պարագայներու համար վնասակար կըլլայ: Տանուտէրը աղէկ պիտի մտածէ աս պարագայները, ու մէկ կողմանէ շահ ընեմ ըսելով՝ մէկալ կողմանէ վնաս պիտի չիբաշէ. կամ քիչ շահի համար մեծ վաստակը թող պիտի չիտայ:

Տուն նայողը պիտի չիձանձրանայ, հապա պիտի աշխատանքի դիմանայ, թէեւ երբեմն բանը չիյաջողի: Իր բանը գործքը կամ արհեստը թող տալով, ուրիշին բանին մէջը պիտի չիխառնըվի, ինչու իր բանին միտք չիդնօղը բան մը չիկրնար գլուխ հանել:

Բայց բոլոր աս գործքերուն, կամ թէ ըսենք՝ անտեսութեան մէջը պէտք է զգոյշ կենալ որ՝ Մտուծոյ՝ մեր անձին՝ ու ընկերին դէմ բան մը չընենք:

Մտուծոյ դէմ կընենք, թէ որ ստակը շատ կը-

սիրենք, թէ որ մեր սիրտը երկրաւոր բարեաց հետ բոլորովին կրկապենք, ու թէ որ արգելած կամ կիրակի ու տօն օրերը կըբանինք:

Մեր անձին դէմ կընենք, երբոր ժամանակաւոր բարիք ժողովելու ետևէ իյնալով՝ յախտենական բարիքը կըմոռնանք. երբոր ազահու-թեան համար վաստըկածնիս ամենևին չենք ուղեր պէտք եղած տեղ գործածել. երբոր չափէ դուրս կաշխատինք, ու մեր առողջութեանը կըվնասենք, ու կեանքերնիս կըկարծեցընենք:

Ինկերին դէմ կընենք, երբոր կուզենք անոր վնասովը հարուստնալ, այսինքն՝ մենք ստակ վաստըկելու համար անոր զնն ընել կուտանք: Ասի կըլլայ՝ երբոր անիրաւութեամբ ուրիշն քովէն բան մը կըվերցըվի, այսինքն՝ կամ բռնութեամբ (զօրով) և կամ խարէութեամբ ընկերին բանը կանըվի, երբոր ծուռ կամ պակաս չափով կամ կշէնքով բան մը կըծախովի, երբոր դէշ ապրանքը խարէութեամբ աղէկի տեղ կըտըրվի, ու երբոր մէկը կընայ աշխատելով ստակ վաստըկիլ, բայց սուտմետէն ինքը զինքը աղքատ ցըցընելով կըմուրայ, ու մէկէն մէկալէն ստակ կըքաշէ: Գարձեալ աս մոլութեան մէջը կիյնայ ով որ մէկէն բան մը կանէ, ու ետքը անիկա ամբողջ ետք չիդարձընէր, ու ով որ իր ընտանիքը ու ծառայները չափէ դուրս կաշխատցընէ, կամ իրենց վարձքը ամբողջ ու իր ատենին չիտար:

Աս ճամբով կամ ասանկ բաներ ընելով ստակ ժողովելը մեզք մեզքի վրայ դնել է, ու շատ անիրաւ բան է: Իայց մէկալ կողմանէ ալ անիրաւ բան է անհոգ լլլալը ու չիջանալը ստակ վաստըկելու, օրչափ

որ մարդուս ձեռքէն կուգայ արդարութեամբ շահ ընելու, և շահածը աղէկ պահելու:

Վաղքի մը մէջ վաշխառու (մամէլէճի) մը կար, որ երկու տղայ ունէր: Մտնց մէկը իր հօրը ետևէն գնաց ու վաշխառութիւն կընէր, իսկ մէկայը կաղաչէր իր հօրը ու եղբօրը որ՝ վաշխառութիւնը (մամէլէճութիւնը) թող տալով, ու անիրաւութեամբ վատրկած ստակնին աղքատներուն բաժնելով, վարքերնին շտիկն: Արբոր տեսաւ որ՝ իր բարի խօսքերուն մտիկ չեն ըներ կոր, թող տրվաւ անոնք, ու գնաց անպատ, ճգնաւոր եղաւ: Իսկ մը ատեն անցնելէն ետքը հայրն ալ ու եղբայրն ալ ապաշխարութիւն չբրած իրենց մեղքին մէջը մեռան: Մտ բունը երբոր լսեց սուրբ ճգնաւորը՝ շատ ցաւեցաւ. ու խնդրեց Մտուծմէ որ՝ իրեն ցրցընէ թէ անդիւ աշխարհ իր հայրը ու եղբայրը ինչ վիճակի մէջ են: Լսեց Մտուած անոր սուրբ աղօթքին. ու որ մը աղօթք ընելու ատենը խաւրից անոր հրեշտակ մը, որ անոր ձեռքէն բռնեց, ու առաւ լեռան մը վրայ հանեց անիկա, ուսկից տեսաւ ճրդնաւորը խորունկ լայն ու կրակով լեցված փոս (չուխուր) մը, որուն մէջը լալու ձայներ ու սոսկալի աղաղակներ կելավէին: Մղէկ մը նայեցաւ տեսաւ ան կրակին մէջը իր հայրը ու եղբայրը, որ երբեմն կրակին մէջէն կերևնային, ու երբեմն անոր մէջը կըթաղվէին, չէին երևնար: Աւ լսեց որ եղբայրը իր հօրը կըսէր. Տո՛ւրիտն անի՛ճալ ըլլաւ, ինչո՛ւ որ ինձ սպառնէր ու համար, ու վաշխառութեամբ բռած շահիդ հեղուտ ըստ համար՝ ասանկ արանքներն որ արարարար վէցայ: Հայրն ալ իր որդին անի՛ծանելով կըսէր. Մնի՛ճալ ըլլաւ որսն, ինչո՛ւ որ ինչ հարսարանելու համար, ու

ժնէ շատ ժառանգութիւնն լեղ արուա համար անիրա-
 ւանութեամբ արտի ժողովելու՝ ու զաշխատութիւնն ընկա-
 ւածէ էղայ, ու անոր համար հիմայ դատարարութիւնը :
 Երբոր աս տեսիլքը աներեցիթ եղաւ նէ, սուրբ ճըզ-
 նաորը ահով դողով իր տեղը դարձաւ. ու անկից
 ետքը սկսաւ առաջվընէ եւելօք ճգնութիւն ընել,
 մինչև որ սրբութեամբ մեռաւ :

Գ. Գ.

Տուն հոգացողներուն իրար :

Տուն հոգացող մարդ մը կրնայ ուրախ զուարթ ապ-
 ըիլ, երբոր կրմտածէ թէ, Աստուած մեզ աշխատելու
 համար ստեղծեց, թէ՛ աշխատանքը մեր օգտին ու
 առողջութեանը աղէկ կրճառայէ, և թէ՛ Աստուած
 մեր աշխատանքը միշտ կօրհնէ :

Շատ անգամ կըլլայ որ շատերը կաշխատին, ու
 բան մը չեն կրնար վատըկիլ, ու ամենին բաներնին
 դորձքերնին չկոչողիք : Շատ անգամ ալ, ինչպէս
 կերենայ, իրենք յանցանք մը չունենալով, կամ ի-
 բնց կողմանէ պակասութիւն մը ըրած չըլլալով, կրա-
 կը, կարկուտը, գէշ եղանակը (հասիւն), ու ծառայ-
 ներուն անհաւատարմութիւնը անոնց աշխատանքը պա-
 րագ կը հանեն : Անմիտները ասանկ մարդկանց համար
 կըսեն որ՝ Բախար չէ՞մնիք : Ուղղափառ հաւատքը մե-
 զի կը սորվեցընէ որ՝ Աստուած իր իմաստութեամբը աս
 աշխարհս կը կառավարէ, ու թէ որ ինքը չուզելու կամ

Թող տալու չըլլայ գլխերնէս մազ մ'ալ չիյնար :
 Ղարձեալ կըսորժեցընէ որ, Մտուած է մեր ամէն
 բանը գործքը օրհնօղը, և երբեմն մեր մեղքերուն հա-
 մար իր օրհնութիւնը վրաներնէս կըվերցընէ :

Եսոր համար ամէն տուն հոգացօղը պիտի աղօթք
 րնէ որ՝ Մտուածոյ օրհնութիւնը իր տանը վրայ գայ :
 Ղարձեալ պիտի ջանայ բարեպաշտ ըլլալ, այսինքն
 մեղքէն հեռու կենալ, Մտուածոյ պատուիրաններուն
 հնազանդիլ, որ իրեն օրհնութեանը անարժան չըլլայ :
 Եսի ընելով կիմանայ որ՝ բախդը բանիլը ու չիբանի-
 լը պարսպ բան է եղեր, ու միայն Մտուածոյ կամ-
 քովը ու թոյլտուութեամբը կըլլայ եղեր ամէն բան :

Աօշկակարին (ճիզմէճիին) մէկը շատ տնվորներ ու-
 նէր, ինչու որ իր կնոջմէն ու զակըններէն 'ի զատ,
 իր ծերունի ծնողքն ալ կըպահէր : Բայց այնչափ շեր-
 մնուանդ էր պատարագ տեսնելու որ՝ թէպէտ շատ
 գործքեր ունէր, բայց օր մը չէր անցընէր առանց պա-
 տարագ տեսնելու : Իսկ Մտուած՝ որ մեր փոքր բա-
 րեգործութեանցը համար մեծ հատուցում կընէ՝ անոր
 բանը գործքը անանկ կըյաջողէր որ՝ չէ թէ միայն իր
 տունը աղէկ կըհոգար, հապա ամէն օր քիչ մը ստակ
 ալ մէկ դի կըգնէր : Եր քովը ուրիշ դրացի կօշկակար
 մ'ալ կար, որ մարդ մը չունէր կերակրելու, ինք
 իրեն էր : Ղիշեր ցորեկ՝ մանաւանդ թէ երբեմն կի-
 բակի օրեր ալ կըբանէր, բայց միշտ ստըկի կարօտու-
 թիւն ունէր, ու աղքատութենէն չեր կրնար ինքը ղին-
 քը կուշտ կերակրել : Եր դրացիին հարստութիւնը՝
 առաջ երթալը ու հանգստութիւնը տեսնելով, ինք
 իրեն կըմտածէր, ու չեր կրնար անոր յաջողութեանը
 պատճառը գտնել : ()ր մը երբօր անիկա իր գէմը և

լաւ նէ, ըսաւ անոր. կողալէն, ըսէ ինչի, ուր րեղէն
 իրգոնէս ինք աս ստալը, ու ինչպէս իրնաս ինք ինչ րոն րոն-նոր
 աղէի նայել : Եւ շորգընէն իմարտ իւր ըլլալով՝ գիշեր ցո-
 բելի իտշիտարի ինք, ու աղբարոն-լեռնէս շէն իրնար ինք
 ինչոր ուրիւր : Գոնն այնչափ րնձորնէրը ինչպէս իրնաս
 ինք աղէի հոգալ, անիկեց երբն ալ ամեն օր ինչ իւր Բան
 ասելընէն : Զէն սխալըն նէ՝ գոնն գոնն իւր գործ րի-
 րի ըլլաւ : Ըն ալ պատասխան տրվաւ թէ, իրոն ու
 գործ, ու լեռն րի ինչպէս նէ շաղը ինչ ալ ցընընէն :
 Երկրորդ օրը անոր տանը առջևէն անցաւ, ու անիկա
 առաւ մէկ տեղ ժամ տարաւ. երրորդ պատարագ մը տե-
 սան նէ՝ ըսաւ, հինայ գոնն Բանոր րեռն : Երրորդ օրը նոյն-
 պէս ժամ տարաւ, ու նոյն խօսքը ըսաւ : Երրորդ չոր-
 րորդ օրն ալ ուղեց նոյն բանը ընել նէ, դրացին չու-
 զեց ժամ երթալ ըսելով որ, ժամն ճամբան էս ինչ իր-
 մէս գիտի, լեռն րի ուրիւր նէ միտի ալ իրնամ երթաւ : Եւ
 ինչպէս միայն ինչպէի իմանալ րի՝ ինչպէս Բանոր ինչ-
 ընդի ինք : Ըն ասելըն պատասխան տրվաւ բարեկաշտ
 կօշկակարը ու ըսաւ. Լարսարոն-լեռն րիտեղըն համար
 ուրիւր րեղ գոյած չանի. միայն ժամ ինչլեռն, ամեն
 օր պարարագ ինչիւննէն. ու յիշելով Վրիտարոնի րեռն
 մերոյ խօսքը լեռն, * Խնդրեցէք նախ զարքայու թիւնն Ըս-
 տուծոյ և զարդարու թիւնն նորա, և այդ ամենայն յա-
 ւելցի ձեզ || (1), ինչպէրլէն Ըստարագ րի՝ ինչ ինչ օր-
 նոն-լեռնը արթունի ընէ. և Ըստարագ ալ ինչ անհոն
 ողբմոն-լեռնը ինչ Բան գործս ինչպէրլէն ինք : Սէկալ
 կօշկակարը երրորդ աս բանս լսեց նէ, ճանչցաւ իր սխալ-

(1) Ստալ. Է. 33.

մունքը, որ Աստուծոյ չապաւինելուն (տղընաիշ չըլալուն) համար, ու ջերմեռանդութիւն չունենալուն համար իր բանը գործքը չկյաջողիր եղեր: Անկից ետքը սկսաւ ամէն օր ջերմեռանդութեամբ պատարագ տեսնել, ու աղօթք ընել, Աստուած ալ օրհնեց անոր գործքը ու տունը, ու սկսաւ իր բանը գործքն ալ յաջողել:

ՂԺՈւար արհեստ է՝ ըլլալ քաջ տնտես,
 ամէն բանն ընել՝ խոհեմ՝ մարդու պէս,
 մեծ զէն է տան մը՝ չունել առաջնորդ,
 որ նայի հոգայ՝ ամէն բանն ըղղորդ:

Խոհեմ՝ տնտեսի՝ առջի գործն ան է՝
 որ դիտնայ զատել՝ բարին ՚ի չարէ,
 զի սս է սկիզբ՝ ամենայն օգտի,
 քաջ քննել գտնալ՝ թէ որն է բարի:

ԱՍՏՆտեսութեան դժուարին ուսման՝
 դիտութիւնն ու ջանքն՝ են քաջ օգնական,
 բայց ասոնցմէ վեր՝ Աստուած պաշտութիւնն
 հարկաւոր բան է՝ տուն նայողներուն:

Թէ կուզէք՝ տղաք՝ մեծութեան տունն
 քաջ տնտես ըլլալ՝ ու գործօղ խոհեմ,
 պզտիկուց եղէք՝ դիտող ու հլու
 գործոց ու խրատուց՝ քաջ տնտեսներու:

ՄԼՍՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Ազգասիրութեան վրայ:

ԳԼ Ե:

Ազգասիրութեան վրայ ընդհանուր ծանօթու-
թիւններ:

Սրնամ ըսել որ ընկերութեան մը ամենէն աւելի հար-
կաւոր առաքինութիւնը Ազգասիրութիւնն է: Առաջ
ատենվան Հունաց ու Հռովմայեցոց, ու մեր Վախնի-
ներուն մեծ մեծ գործքերը լսելով կըզարմանանք: Այն-
պէս կըզարմանանք լսելով հիմակվան Աւրոպացոց ի-
մաստութիւնը, բարակ արհեստները, ու բարեկարգու-
թիւնը: Իայց աս ամէն բանը յառաջ տանօղը ազգա-
սիրութիւնն է: Ուստի ան ազգը՝ որ հայրենասէր կամ
ազգասէր է՝ ամէն բանի մէջ կըպայծառանայ, իսկ որն
որ հայրենասէր չէ՝ խեղճ երեսի վրայ կըմնայ, և օրէ
օր կըքիչնայ: Հայրենասէր կամ ազգասէր կըսվին ա-
նոնք, որոնք իրենց ազգը՝ որչափ կրնան՝ կըջանան պայ-
ծառացընել, իրենց ազգին յառաջ երթալուն վրայ սըր-
տանց մեծ ուրախութիւն կըզգան, ու երբոր անոր վնաս
մը կամ դժբաղտութիւն մը կըհանդիպի, սրտանց կը-
ցաւին:

Հայրենասէր ըսվողները կրնան շատ կերպով դըր-

սանց յայտնել իրենց սէրը: Ոմանք ազգին օգուտ ըն-
 լու համար շատ մեծ ու դժվար բանի ձեռք կըղարնեն,
 ու ամէն դժվարութեան յաղթելով բանը զլուխ կը-
 տանին: Ոմանք ալ իրենց ազգին ծառայելու ու օգտե-
 լու սիրոյն համար ամէն բան կարհամարհեն, այսինքն
 բանի տեղ չեն սեպեր աղգատեսայներէն բամբաս-
 վիլը, կըներեն ապերախտներուն իրենց ըրած ապե-
 րախտութիւնը, ու ազգին օգտին համար համբերու-
 թեամբ յառաջ կըտանին ամէն օգտակար գործքերը:
 Ոմանք ալ արդար պատերազմի ատեն ամենևին վտանգէ
 չեն վախնար, ու քաջութեամբ մահուան դիմացն ալ
 կելլեն, իրենց ազգը ու հայրենիքը ազատելու համար:

Կան շատերը, մանաւանդ դպրութիւն ուսում չը-
 դիտցողները, որ հաղիւ (անճախ) այսպիսի պատմութեան
 կըհաւտան, ինչու որ աս դժբախտ ատեններս իրենց
 կողմերը այսպիսի օրինակ մը չեն տեսած կամ չեն
 լսած, ինչպէս որ առջի ատեն կըտեսնէին ու կըլը-
 սէին: Ընոր համար հին ատենը շատ էին ազգասէրնե-
 րը, քան թէ հիմա:

Հիմակվան ազգասէրներուն քիչ ըլլալուն մեծ
 պատճառը աս է: Ընջի ատենվան հունները ու Հոով-
 մայեցիները հասարակութեան մեծ գործք մը կըսեպէին
 տղաք կըթելը: Իշխանները կըհոգային որ՝ տղաք կըթը-
 վին: Չէին թող տար որ՝ անհոգ ու տգէտ ծնողաց
 ձեռքը մնան: Ինչու որ շատը չեն հոգար իրենց զաւակը,
 շատն ալ չեն գիտեր որ՝ տղան պիտի չիմեծցընեն միայն ի-
 բեն կամ իրենց տանը համար, այլ նաև իրենց ազգին
 ու հայրենեաց համար: Իշխաններն ալ այնպիսի մար-
 գիկ կըդնէին տղաքը կըթելու համար, որ առտու իրի-
 կուն անոնց վրայ հսկելով՝ ազգասիրութիւն սորվեցընեն,

ու մարերնին պղտիկուց պառկըցնեն հայրենասէր ըլլալու : Տղոց աչքին առջևը կը դնէին ազգասիրութեան աղէկութիւնը, ու ազգատեցութեան գէշութիւնը, Լնոնց միտքը կը ձգէին իրենց նախնեացը՝ հայրենեաց ու ազգին համար ըրած քաջութիւնները ու բարիքը, որ տղաք ալ անոնց օրինակէն սիրտ առնեն իրենց հետեւելու :

Թե որ հիմակ աս ատենս ալ դարատան մէջ տղաք աղէկ կը թըլվելու ըլլան, Հայու տղան ալ կրնայ ազգասէրներուն թիւը շատցընել : Արպետները ու ազգասէր մարդիկ ամեննին պիտի չիյուսահատին, տեսնելով ազգատեացներուն դէմ կենալը : Աշխրբիս վրայ չի գտնուիր բարի ու կենցաղօգուտ գործք մը, որուն շատերը տգիտութեամբ դէմ դրած չըլլան : Բայց երկայնամիտ աշխատութիւնը ամէն բանին կը յաղթէ : Հրաշքի պիտի չի սպասենք, հապա պիտի ջանանք պղտիկուց տղոց աս առաքինութիւնները գրեթէ կաթին հետ մէկ տեղ խմցընել, որ երթայ իրենց երկրորդ բնութիւն ըլլայ, ու (ինչպէս խօսքի մէջ կըսենք) իրենց արիւնին մէջը մտնէ, որպէս զի ասանկով որչափ ատեն անցնի նէ չի կորսըվի :

ԳԼՈՒԹ

Ինչպէս իրնայ Դէր Ազգասէր Եւթալ :

Ազգասիրութիւնը ընդհանուր առաքինութիւն է, որ մարդուն ընել կուտայ ան բաները, որոնք որ ազգին օգտակար են : Մարդիկ կը սիրեն միայն աղէկ բանը կամ աղէկ երևցածը, գէշը ոչոր կը սիրէ : Իսկ աղէկ երևցածը կրնայ սուտ կամ իրաւ ըլլալ :

Արբեմն միայն սովորութիւնը կրնայ մէկ բանը աղէկ երևցընել՝ ու սիրել տալ : Աֆրիգային հրուանգանը, որ Վլուխ Բարէ յոսոյ ալ կըսվի՝ մէկ աղգ մը կայ, որ սովորութիւն ունին կոմու թրիքով կամ աղբով իրենց բաները ծեփել ու զարդարել : Ասոնց այնչափ սիրելի է իրենց անանկ աղտոտ բնակութիւնները որ՝ չեն սիրեր մեր մաքուր տներուն մէջը նստիլ :

Հատ անգամ նախապաշարուն ալ կրնայ ազգասիրութեան պատճառ ըլլալ : Ասի օրինակով մը աղէկ կիմացվի, ինչպէս, թէ որ Պետրոս ու Պօղոս մէկ զմէկու հետ կռիւ ունենան, ան անձինքը Պետրոսին տէր կելլեն, որոնք իրեն կամ դրացին են կամ բարեկամը ու կամ աղգականը, և ասի կընեն՝ թէ և երկուքին դին ալ հաւասար իրաւունք (հախ) ունենայ : Այնպէս թէ որ Պետրոսին վրայ յանցանք մը դրվելու ըլլայ, որչափ կարելի է նէ աղէկ դին կըմեկնեն, ինչու որ՝ Սէրը, ինչպէս կըսվի, իոյր է իւր Բարէ-խափն պախտ-Էլ-նը Իւնիւլ : Ասոր ներհակ՝ ատելութիւնը պղտիկ բանը մեծցընել կուզէ, ու երբեմն նոր զրպարտութիւններ վրան դնել :

Ուստի գէշ մեկնելուն ու ծուռ դատելուն պատճառը սիրոյ պահսութիւնն է: Աս պատճառով՝ ան բանը որ ազգասիրին պղտի կերևնայ նէ, ազգատեսացին շատ մեծ կերևնայ:

Թեպէտ առաքինութիւնը (զոր օրինակ՝ ազգասիրութեան, և այլն,) ինք իրմէ սիրելի է, բայց շատ մարդիկ իրենց գործոցը մէջը աս առաքինութենէ չեն շարժիր: Անոր համար ոմանք ազգասէր կըլլան, որպէս զն պատիւ ընդունին: Հին ատեն մեծ պատիւ կըսեպվէր Հռովմայեցի գրվիլը, ուստի աս պատիւն համար մեծ կըսեպէին իրենց ազգը ու հայրենիքը: Բայց երբոր միայն անձնասիրութիւնը, այսինքն ինքը զինքը սիրելի ու իր շահը փնտռելը ազգասիրութեան պատճառ կըլլայ, օտար ազգերուն ատելութիւնն ալ մէկ տեղ կըբերէ: Ասկից էր որ հռովմայեցիները անանկ իրենք իրենց կըհաւնէին որ՝ ուրիշ ամէն ազգերուն բարբաբոս կըկանչէին:

Պէտք է մէկ ազգ մը մէկալ ազգին քովը բերել բաղդատել, ու իր ազգը մէկալէն վեր դնել, ինչու որ ան առաքինութիւնը որ մեր ազգը չունի ու մէկալը ունի՝ մեծ բանի տեղ չենք դնել, մանաւանդ թէ մոլութիւն կըսեպենք: Այսպէս Վոկեդեմոնացիք իրենց մօտ ազգերուն ունեցած հանգստութեանը վրայ՝ որ իրենք չունէին՝ ծուռ աչքով նայելով, անոնք կարհամարհէին: Արյնպէս Թերայեցիք Աթենացիներուն քաղաքավարութիւնը կոտորովի կըսեպէին, ինչու որ իրենք հաստ ըլլալով անոնց չէին կրնար նմանիլ: Հռովմայեցիք ալ՝ յառաջ քան հունաստան առնելին, յուներուն բարակ արհեստները, որոնք իրենք չէին կրնար բանեցընել, բանի տեղ չէին սեպեր:

Թէպէտ սովորութիւնը, ու նախապաշարումը կրնան ազգասիրութեան պատճառ ըլլալ, բայց խելացի մարդը ամէնէն աւելի ազգասէր ըլլալու պիտի յորդորվի անոր համար որ՝ ազգասիրութիւնը մեծ առաքինութիւն է:

Շիկայ առաքինութիւն մը՝ որ այնչափ կարօղ ըլլայ աշխրբիս շինութիւնը ու բարեկարգութիւնը ծաղկեցընել, ինչպէս ազգասիրութիւնը, և շիկայ մոլութիւն մը՝ որ այնչափ կարօղ ըլլայ աշխարհս աւրել, ինչպէս ազգատեցութիւնը:

Ազգասիրութեամբ տղաք աղէկ կրկրթըվին. ազգասիրութեամբ ու մէկ զմէկու օգնելով շատերը մարդ կըլլան, ու աղքատները կըհարստնան. ազգասիրութեամբ սէր՝ խաղաղութիւն՝ ու միաբանասիրութիւն ազգին մէջ կըծաղկի. ազգասիրութեամբ ազգը յառաջ կուգայ, ու հասարակաց բարին կըհոգացվի: Ասոր դէմ, ազգատեցութեամբ ազգը կըկործանի, բարեկարգութիւնները կալօրըվին, որբերը ու աղքատները երեսի վրայ կըմնան. ազգատեցութեամբ տղաք անկիրթ կըմենձնան. ազգատեցութեամբ ատելութիւն նախանձ ու անմիաբանութիւն կըտիրեն: Ա երջասպէս ազգատեցութեամբ քաշեց մեր ազգը այնչափ խեղճութիւններ, որ ՚ի սկզբանէ մինչև հիմա եղան:

Հասարակօրէն մոլութիւնները մասնաւոր վնաս ունին, ու առաքինութիւնները մասնաւոր օգուտ ու աղէկութիւն, բայց ազգատեցութեան մոլութիւնը անանկ մոլութիւն մի է՝ որ չէ թէ մինակ ազգատեցին անձին, կամ մէկ քանի հոգւոյ վնաս կընէ, հապա բոլոր ազգին զնն կուտայ: Ա՛էկ ազգատեաց մը կրնայ ազգին անունը աւրել ասդին անդին իրաւ ու սուտ ազգին անկարգութիւնները պատմելով, ազգը թշնամեաց ձեռքը մատ-

նել, շատերուն մեռնելու պատճառ ըլլալ, բոլոր ազգը
խոսովել, ու իր հայրենիքը արեան մէջ թաթխել:

Ըս ամէն չարիքը կը տեսնելին հայազգի Ասասկին
վրայ, որ հայոց աշխրբին կործանման պատճառ եղաւ:

Յամի տեանն չորս հարիւր քառասունին Պարսիկներ
ըր հալածանք հանեցին, որ ամէն իրենց տէրութեան տա-
կը եղած քրիստոնեայները մանաւանդ հայերը, կրակա-
պաշտ ընեն (այսինքն՝ արեգակին ու կրակի երկրպագու-
թիւն ընել տան): Հայոց ազգը հաւատքի համար շատ
մեծ կորիճութիւն ցրցուց, ամէնը զէնք առին, թող չի-
տըվին որ Պարսիկները կարող ըլլան Հայաստանու մէջ
իրենց չաստուածին, այսինքն կրակին համար տուն շինեն:

Երբոր Շապուհ պարսից թագաւորը՝ որ հպարտ
ու ամբարտաւան մարդ մի էր, Հայոց համարձակութիւ-
նը տեսաւ նէ, սաստիկ կատղեցաւ, ու երգում ըրաւ
արեգական, որ ամէն հայերը սրէ անցընել տայ՝ թէ
որ կրակի երկրպագութիւն ընելու չըլլան: Ու ամբար-
տաւանութեամբ մը այսպէս կըսէր, Յոնաց խոյսը
չկրցու- ինչի դէմ ելել, ամէն ուզուց յաղթեցի, հոյե-
րը (որ ան ատենը թագաւոր չունէին) ինչպէս պիտի
ինչի դէմ ինչան: Ըս ըսելով իր էն քաջ զօրքը ու
երեսլի զօրապետները փիղերով հայաստան խրկեց՝ որ
դէմ կեցողները սրէ անցընեն: Թէ որ հայերուն մե-
ջը Ասսակ չար ու անօրէն իշխանը չըլլար, պարսիկներ
ըր հայերուն քան մը չէին կրնար ընել, այլ կէս մը
կըջարդըվէին, ու մնացածը կըփախէր: Ըս Ասսակ էն
առաջ հաւատքը ուրացաւ, ու պարսիկներուն կողմը
դարձաւ, ու ետքը սկսաւ ալ իր ազգին ատելութիւն
ցրցընել, ու անոր թշնամութիւն ընել: Թշուառա-
կանը սատանայէն աւելի չարիք ցործեց իր ազգին դէմ:

Ոմանք վախցընելով կառնէր թշնամիներուն զին կը-
տանէր, ոմանք կըխաբէր ըսելով թէ՛ պարսիկք չեն ե-
կած որ քրիստոնէայները հալածեն, ու եկեղեցիները
աւրեն, հապա խաղաղութեան համար : Արդանին
(հայոց մեծ զօրապետին) զին մի կենաք, որ անոր հետ
չիկորսըվիք : Այսպէս ըսելով, սուտ քահանայներուն,
որ իրեն հետը մոլորեցուց, ու իր քովը կըպահէր հայե-
րը խաբելու համար, աւետարանը տանել կուտար, որ
երթան ու այն սուրբ գրքերով իր խօսքերը հաւատացը-
նեն : Ա՛յ հնարքով (ֆէնտով) շատերը զատեց իր ազ-
գէն ու թշնամեաց զին տարաւ : Մանաւանդ որոնք որ
հաստատ հաւատք չունէին, կամաւ զատվեցան, ու Այ-
սակայ ընկեր եղան : Արդան որ աղէկ գիտէր Այ-
սակին շարութիւնը՝ ամենեւին չիխոռովեցաւ, վասն զի
չէ թէ յաղթել էր միտքը, հապա կըփափագէր եկե-
ղեցոյ համար արին թափելով մարտիրոսութեան ար-
ժանի ըլլալ : Աոյն միտքը ունէին նաև իր քաջ ըն-
կերներն ալ : Այսպէս երկու զին ալ ասանկ վիճակի
մէջ ըլլալով, մեծ պատերազմ՝ բացվեցաւ, ու սկսան
կռուիլ պատերազմ՝ ընել : Արկու զիէն ալ շատ մարդ
ինկան մեռան : Արեթէ որ մը առտըվընէ մինչև իրիկուն
քչեց պատերազմը, հայոց կողմանէ երկու հարիւր ին-
նըսունըվեց հոգի ինկան. իսկ պարսից կողմանէ իրեք
հազարէն աւելի : Թէպէտ ան օրը այսպիսի մեծ յաղ-
թութեամբ անցաւ, բայց երբոր լսեցին հայերը որ
իրենց քաջ զօրապետը Արդան ալ մեռած է, ամե-
նուն սիրտը կտրեցաւ, ու ասդին անդին փախան :
Այսպէս պարսիկները մտան հայաստան, և Այսակ որ
իրենց առաջնորդն էր, ուր որ գալեց՝ աւրեց ապա-
կանեց անապատ դարձուց : Օֆնուորները սրէ անցուց :

քահանայները բռնել տրվաւ, ու շատերը գերի (եւսիր) ըրաւ: Ահա ան ատեն հայաստան աս խեղճութեան մէջ ինկաւ Աստակին ձեռքէն: Այնչափ անգութ եղաւ իր ազգին ու հայրենեաց դէմ որ՝ պարսից թագաւորը երբօր լսեց իր ըրածները, բարկութեամբ ետ կանչեց անիկա, ու ատենի (տիվանի) մէջ սաստիկ յանդիմանելէն ետքը, բանտը դրաւ, ուր առանց ապաշխարելու չարաչար սատկեցաւ թշուառականը: Աս խոսվութիւնը քչեց քառսունը չորս տարի, ու բարի Հայերը միշտ դէմ դրին, թող չհետքվին որ հայաստան կրակապաշտութիւն մտնայ: Աւ չորսհարիւր ութսունը չորսին պարսիկները թող տալով որ՝ Հայերը ազատութեամբ իրենց հաւատքը պաշտեն, հաշտութիւն եղաւ:

Ազգասիրութիւնը չէ թէ միայն բնական բարոյական առաքինութիւն է, հապա նաև քրիստոնէական առաքինութիւն ալ է, որն որ աւանդեց մեզի Վրիստոս իբրև նշան, որով պիտի զատվինք անհաւատներէն: Առաքեալները բնկերսիրութիւնը նշան կրսեպէին աս առաւծսիրութեան: Ի՞նչ որ մարդ իր բնկերը, որն որ կըտեսնէ, չիսիրեր, ինչպէս պիտի սիրէ զՆստուած, որն որ չիտեսներ, կըսէ Յօհաննէս առաքեալը:

Անչ որ կուզենք որ ուրիշները մեզի բնեն, մենք ալ անոնց այնպէս պիտի բնենք. արդ ամէն մարդ կուզէ որ՝ ուրիշը իր տանը վրայ իր ցեղին վրայ գէշ չիխօսի, այլ աղէկ խօսի, անոր պակտութեանը կամ աղքատութեանը վրայ ցաւի, ու կըցածին չափ օգնէ. ուրեմն ամէն մարդ ալ իր ազգին վրայ չէ թէ գէշ այլ աղէկ պիտի խօսի, անոր պակտութեան վրայ պիտի ցաւի, ու կըցածին չափ օգնէ որ ան պակտութիւնը շտկելի:

Միրոյ սքանչելի օրինակ է մարդուս մարմինը ու
 իր անդամները : Ինչպէս որ մէկ մարմինը զանազան ան-
 դամներ ունի, ու ամէն անդամ զատ զատ գործք ու-
 նին, այսպէս ամէն քրիստոնեայ ազգերը մէկ մարմին մը
 կրկազմեն, որուն աներևոյթ գլուխը Վրիստոս է. իսկ
 երևելի գլուխը իր եկեղեցւոյ ու իրեն անձին փոխանորդ
 թողուց Պետրոս առաքեալը, ու անոր յաջորդները : Եւ
 ինչպէս որ մէկ անդամը չուզեր բաժնը վիլ բոլոր մարմի-
 նէն, նոյնպէս ալ ամէն քրիստոնեայ պիտի ջանայ չի-
 բաժնը վիլ մի, ընդհանուր, սուրբ, ու առաքելական ե-
 կեղեցիէն : Վարձեալ ինչպէս թէ որ մէկ անդամը ցաւ
 մը ունենալու ըլլայ, ամէնն ալ մէկ տեղ կը ցաւին, այն-
 պէս ամէն քրիստոնեայ սրտանց պիտի ցաւի իր ընկերին
 պակասութեանը կամ նեղութեանը վրայ : Եւ ինչպէս որ
 ամէն անդամները առանց նախանձելու մէկ զմէկու կը-
 ծառայեն, մէկ ձեռքով մարդ աղէկ չի կրնար լը վաց-
 վիլ, հապա ձեռքները մէկ զմէկ կը մաքրեն, աչքը բո-
 լոր մարմինին համար կը տեսնէ, բերանը ամէնուն հա-
 մար կուտէ, ոտքը ամէնուն համար կը բալէ : Այնպէս
 ալ ամէն քրիստոնեայ զանազան պաշտօններով բոլոր
 եկեղեցին պիտի հոգան առանց մէկ զմէկու նախանձե-
 լու : Վարձեալ ինչպէս թէ որ մէկ անդամը մէկալը վի-
 բաւորէ, վիրաւորված անդամը ամենեկին վրէժխնդրու-
 թիւն չընէր, այնպէս ալ քրիստոնեայք ամենեկին մէկ
 զմէկու հետ պիտի չի կուտին, պիտի մէկ զմէկ չատեն,
 սատանային գրդելովը մէկը իրեն դէմ ընելու ըլլայ, չա-
 րի չար պիտի չի հատուցանէ, յիշելով որ չարը բա-
 րեաւ կը յաղթը վի : Ա երջապէս ինչպէս մէկ անդամ մը
 թէ որ պակասութիւն մը ընելու ըլլայ, մարմինը կը ջա-
 նայ անիկա գոցել, և չիկայ այնպիսի անմիտ մը, որ իր

անդամին պակսութեանը վրայ ուրախանայ : Այսպէս պիտի ընեն ընկեր ընկերի ալ . աղէկ պիտի զգուշանան որ ընկերին պակսութեան վրայ խօսելով կամ ընկերը բանի տեղ չխտեցնելով՝ անիկա չիրարկացընեն :

ԳԼ Գ.

Ազգութեան-իւտն պատճառը Էնչ է :

Թէպէտ առաքինութիւնը պիտի ամենուն սիրելի ըլլայ, ու մոլութիւնը ատելի . բայց մարդկային տկարութիւնը այնչափ է որ՝ աշխրբիս վրայ կը գտնուին ոմանք որ մոլութիւնը ատելի կը սիրեն քան թէ առաքինութիւնը : Աոյնպէս կը գտնուին ոմանք, որոնք սէրը թող տալով, կը սիրեն ատելութիւնը՝ որ շատ փնասակար գործքեր ունի : Արգտնուին ոմանք, որոնք տղիտութեամբ իրաւ (հաս) բան մը կը ստեղծեն իրենց ազգը ատել պէսպէս պատճառներու համար, որոնց ստութիւնը հոս կը բացայայտենք :

Ոմանք մտածելով իրենց ազգին խեղճութիւնը, անմիաբանութիւնը, և ուրիշ պակսութիւնները, փոխանակեցաւ իւր, ու կը ցածնուն չափ անոր օգնելու, և սուսուս կատեն անիկա : Այցինչպէս որ բարի որդին կը ջանայ իր ծնողացը պակսութիւնը իր առաքինութեամբը գոցել, նոյնպէս ալ ամէն մարդ իր առաքինութեամբը ու միաբանասիրութեամբը իր ազգին պակսութիւնը գոցէ պիտի :

() ր մը հոյնին մէկը Անագարսոս փիլիսոփային

բարկանալով ըսաւ, Վարժարո՞ւս սիւ-լ-աղէ. աս խօսքով
կուզէր անոր երեսը զարնել իր ազգին ցածութիւնը :
Վայց Անագորսոս ազգոր պատասխան տրվաւ անոր.
Ինչէ՛, ըսաւ, ի՞նչ ազգս նոխարինք է : Իսկ որան որո՞ւ ազգիդ
նոխարինք էս :

Թէպէտ և մեր ազգը քանի մը խեղճութիւններ
ունեցաւ, և հիմակ ալ ունի, բայց ազգասէրը պիտի
անիկա չատէ, հապա անոր ուրիշ մեծ աղէկութիւննե-
րուն նայելով՝ անի մեծ պիտի սեպէ, ու անիկա միշտ
պիտի սիրէ : Իրաւցընէ մեր ազգը շատ սքանչելի առա-
քինութիւններ ունեցաւ, և հիմակ ալ ունի, որոնց հա-
մար ուրիշ ազգերէն շատերը մեզ գովեցին, ու մինչուկ
հիմակ ալ կը գովեն :

Պինտ առաջ մեր ազգը շատ ջերմ է աստուած-
պաշտութեան մէջ : Պարսից թագաւորները սաստիկ
հալածանքներով շատ աշխատեցան հայոց ազգը դարձը-
նել ու կրակապաշտ ընել. բայց՝ ինչպէս վերը պատմե-
ցինք՝ Աստուծոյ ողորմութեամբը չիկրցան բան մը ընել :
Որչափ աւելի թափեցան հայաստան մարտիրոսներուն
արիւնը, այնչափ հաւատացեալները աւելի զօրացան :

Երևելի է նաև Հայոց քաջութիւնը, ինչպէս նաև
մէկ քանի անգամ Հոովմայեցիք ալ փորձը առին :
Աշխրբիս մէջ Հայաստանի պէս երկիր չիկայ, որ այն-
չափ արիւնհասեղ պատերազմներ տեսած ըլլայ : Չէր
կրնար հայաստան այնչափ ատեն դիմանալ, թէ որ
Հայերը մեծ քաջութիւն չունենային :

Խելքերնին սուր է, ու դիւրաւ կրնան սորվիլ
ամէն տեսակ գիտութիւն ու երևելի ըլլալ : Օտար
ազգերուն շատ սիրելի են իրենց հաւատարմութեան ու
քաջութեան համար : Շատ կը սիրեն աշխատիլ, ու աշ-

խտուժեան շատ կը դիմանան : Թէպէտ աս առաքինու-
 թիւնները շատ մոլուժիւններու հետ խառնըված են հի-
 մայ, բայց անոր պատճառն ալ ժամանակը, տեղը, և
 ուրիշ պարագայներն են :

Ազգատեցութեան երկրորդ պատճառն է յիշել իր
 ազգին ըրած ապերախտութիւնը : Հատ անգամ խելա-
 ցի մարդիկ իրենց ազգին համար շատ կաշխատին, որ
 կամաց կամաց իրենց ազգը բարակցընեն, ու իմաստու-
 թիւնը՝ կարգը ու անկարգութիւնը ինչ ըսել է իմացը-
 նեն : Բայց անպիտան ու անկիրթ մարդիկ անոնց բարե-
 ջանքը գովելու տեղ՝ կը պարսաւեն՝ կընախատեն՝ ու
 երբեմն ալ կը վնասեն : Խելացի մարդուն սիրտը պիտի
 չի կոտորի տեսնելով անկիրթ ու անկարգ մարդիկներուն
 իր խորհրդին դէմ դնելը : Արչափ որ անոնք աւելի դէմ
 դնեն, այնչափ կ'աւելցընեն ազգասէրներուն փառքը ու
 պատիւը խելացիներուն առջին : Ինչու որ մէկը որչափ
 աւելի դժվար բան մը յառաջ տանելու ըլլայ, այնչափ
 աւելի կը լայ ան գործքին պատիւը :

Փոկիոն աթենացին շատ պատերազմներու մէջ
 մտաւ, ու իր հայրենեաց ու ազգին համար շատ յաղ-
 թութիւններ ըրաւ : Բայց ետքը՝ նախանձոտները սուտ
 զրպարտութիւնով զինքը պաշտօնէն վար ձգեցին, ու
 դատապարտեցին որ մեռնի : Արբոր որդիքը քովը ե-
 կան ու կը խնդրէին որ իրենց խօսք մը ըսէ՝ իբրև վեր-
 ջին կտակ, ապօպարեց անոնց որ՝ իր պարսպ տեղ մեռ-
 նելուն համար անոնք իրենց ազգը (որ ան մահուան
 պատճառ կը լար կոր) շատեն :

Ազգատեցութեան երրորդ պատճառն է ինքնասի-
 րութիւնը : Ինքնասիրութիւնը մարդուն միայն ինքը զին-
 քը հոգալ, ու իր օգտին նայիլ կուտայ, ու ամենևին չի-

Թողուր որ մարդ ջանայ հասարակաց բարին յառաջ տանիլ :
 Այսպիսի մարդիկ շատ մեծ ծանրութիւն կըլլան ազգին :

Սարգս ստեղծած է ընկերական, ինչու որ մարգս այնչափ շատ բանի կարօտութիւն ունի, մինչև չիկայ մէկը, որ կարօղ ըլլայ իր ամէն բանը ինք իրեն հոգալ . ինչպէս ուրիշ տեղ ըսինք : Անոր համար մարդիկ զանազան արհեստներ բանեցընելով, մէկ զմէկու կարօտութիւնը կըլեցընեն : Բայց ինչպէս ամէն քաղաքացի կը պարտաւորի կերպով մը օգնել իր ընկերին, կամ արհեստ մը բանեցընելով, և կամ դիտութիւն մը սորվելով, և ինչպէս՝ շատ մեծ ծանրութիւն է քաղքի մը արհեստ չունեցող մարդիկը պարապ տեղ կերակրել, այնպէս ալ պարտական է ամէն մարդ իր ազգին, որ զինքը ծնած և մեծցուցած է, օգնել, որ հասարակաց բարին յառաջ երթայ :

Ամէն մարդ շատ կըշարժի իր օգուտէն կամ մնասէն, անոր համար ով որ կուզէ որ ինքը ու իր տունը առաջ երթայ, պիտի ջանայ որ ազգը ու հասարակաց բարին յառաջ երթայ : Հասարակութեան աղէկութիւնը կամ գէշութիւնը ամէնուն ալ կըդպչի : Թէ որ ամէն մարդ իր շահին նայելով ազգը երեսին վրայ մնալու ըլլայ, ան ատենը չէ թէ միայն ազգը կըմնասի, հապա նաև ամէն ան ազգէն ըլլողները : Հատ օգտակար ընկերութիւններ հարկաւոր են ազգին, ուր պէտք է նաև քիչ մը ծախք ալ ընել . թէ որ ազգայինք հասարակաց օգուտը սիրող չըլլան, ան ընկերութիւնները յառաջ չեն երթար, ազգը կըղձկրվի ան բարեաց, որուն որ կարօտ է : () Իննակի համար շատ կարօտութիւն ունի ազգը ընկերութեան մը, որ հոգայ տղոց աղէկ կըթրվիլը : Արչափ հոգի մեծնալէն ետքը կըցաւին որ՝ ինչու

պզտիկուց գրել կարդալ չհսորվեցան : Բայց պատճառը յայտնի է , վասն զի ամէն ծնողք չեն ճանչնար թէ՛ որչափ հարկաւոր ու օգտակար բան է գրել կարդալը , անոր համար հոգեւորնին չըլար սորվըցնել տալու , մանաւանդ՝ թէ որ քիչ մըն ալ ագահ կամ աղքատ ըլլալու ըլլան : Բայց ասոր վրայ ետքը կըխօսինք :

Հասարակութիւնին աղէկութիւնը ամէնուն օգտակար ըլլալը գեղեցիկ կըցըցընէ աս առակս :

Մէն անգամները տրտունջ ըրին փորին համար , ըսելով թէ՛ մենք առտըվանց մինչև իրիկուն կաշխատինք ու ինքը ամենեկին չաշխատիր . այլ միայն կուտէ : Ընոր համար խօսք ըրին մէջերնին , որ անոր կերակուր չիտան : Բայց երբոր փորը պարապ ու անօթի մնաց , մէկալ անգամներուն ալ ուժը կտրեցաւ : Ըն ատենը երեցաւ թէ՛ ինչ կընէ եղեր փորը , վասն զի չէ թէ ուտելով ինքը կըգիրնայ եղեր , հապա ամէն անգամը կըգիրցընէ եղեր , ինչու որ փորը առած կերակուրը կըմաքրէ , և որչափ որ պէտք է նէ ամէնուն կըբաժնէ :

Ըզգատեցութիւն կըսեպի նաև անոնց բրածը , որոնք կուզեն տէր ելլել իրենց ազգին պակտութեանը : Շատերը պարծենալով մը կըսեն , մենք մեր պապերէն աղէկ չենք ուզեր ըլլալ , ինչ որ մեր նախնիներէն տեսած ենք , միայն ան կուզենք , ուրիշ բան չենք ուզեր : շեն գիտեր թէ աս խօսքս որչափ դէմ է ճշմարիտ ազգասիրութեան : Ինչպէս կընայ բարեկարգութիւն մը ըլլալ՝ երբոր ամէն մարդ յամառութեամբ կուզէ իր գիտցածը յառաջ տանիլ :

Վէշ բանը ոչ ոք կուզէ , ամէն մարդ աղէկ բանը , կամ որնոր իրեն աղէկ կերևնայ նէ՛ անի կուզէ : Սոյլութիւնը ոչ ոք կըսիրէ , ամէն մարդ առաքինութիւնը ,

կամ որն որ իրենն առաքինութիւն կերևնայ նէ՛ ան կրօն-
 րէ : Ենոր համար սուտ ազգասէրներն ալ իրենց մօլո-
 թիւնը ծածկելու ու առաքինութիւն երևցընելու հա-
 մար , աս խօսքս կրբանեցընեն , հինը նորէն պարտաւորն է :
 Ես խօսքը շատ բանի մէջ իրաւ է , բայց շատ բանի մէջ
 ալ սուտ է , մանաւանդ երբոր ան անձինք աս խօսքը
 կրղուրցեն , որոնք կրթըվել ու կարգի դալ չեն ու-
 զեր : Եղէկ սովորութիւնը , որն որ աւանդութեամբ մեր
 սուրբ հարց եկած է , անարատ պահելը գովելն է ,
 Բայց ան բանը , որն որ չէ թէ նախնի սուրբ հարք ,
 հապա սատանան սերմանած է , պահել ուզելը ուրիշ
 բան չէ՛ բայց եթէ Վրիստոսի աշակերտ ըլլալը չու-
 զել : Սատանան հնուցմէ մինչև հիմա սորվեցուցած է
 շատերուն ատել օտար քրիստոնեայ ազգերը , ու ուղ-
 շափառ ազգերը կաթուղիկէ եկեղեցւոյն բաժնել , շատ
 իրաւ ու սուտ զրպարտութիւններ անոր վրայ խօսելով
 ու գրելով : Ուստի ով որ իր հօրմէն ու մօրմէն այս-
 պէս տեսնելով խաբւած է , ու չուզեր աս գէշ սովո-
 րութենէ դադրիլ , ըսելով որ՝ ես իմ պապերէս այս-
 պէս տեսած եմ , աւելի կուզէ սատանային աշակերտ ըլ-
 լալ՝ քան թէ Վրիստոսի , որ իրենն աշակերտներուն ը-
 սաւ . մարդիկ ան ատենը իմանան որ դուք իմ աշակերտ-
 ներս էք , երբոր մէկ զմէկ կրսիրէք նէ :

Գետաձորեցիք ու Հաղբատացիք՝ որ Հայաստանու
 մէջ տեսակ մը կրօնաւոր էին՝ շատ զրպարտութիւններ
 գրեցին Վեոն թագաւորին սուրբ Աերսէս Վամբրոնաց-
 ւոյն վրայ , իբր թէ կուզէ կոր ազգին մէջը նոր սովորու-
 թիւն խօթել , և օտար ազգաց հետ հաղորդութիւն ունի ,
 և այլն : Վեոն թագաւորը հաւատալով իրենց ըսածին
 Վամբրոնացւոյն թուղթ մը գրեց՝ կամ այսպիսի բաներ

չընել, և կամ՝ եպիսկոպոսական պատիւը թող տալ :
 Սուրբ Աւերսես ալ Ղևոն թագաւորին այսպէս պատասխան
 արժաւ : « Սերը գլուխ եւ մէն պարտաւորաններուն, ըստ
 սուրբն Պօղոս, եւ որքան Տեր նոր պարտաւորան արձաւ Տեղէ,
 որ Տէ զձեի սիրելիք : Ըս օրէնքը շէնք իրնար շէ՛քանել, ա-
 րեւել օրար շրխոսնեայ ազգերը : Չորոյգեպացոց ա-
 զածը ընելու համար : (Ո՛հե անոնք (ձորոյգեպացիք) զՏեղ
 տարեմ, Տէնք անոնք շէնք տարեր, այլ շար իւրերեւնք լե՛կ հայ-
 երը լե՛կ լափելիը ու լե՛կ յոյնը. եւ ամենալ Տէ ինճանչ-
 նանք ՚ի Վրիստոս, եւ իրնանք գերտաւրեմա՛ք՝ որ սորձած էնք
 սուրբ գերեւն՝ պապանյեցընել յոյնը, լե՛կ որ իարժե լե՛կ
 հայը սպառափառութեան հետոս եւ, նոյնպէս հայն ալ
 իրնանք պապանյեցընել, լե՛կ որ իւրարժե լե՛կ օրար ազգերը
 սպառափառութեան հետոս էն : » :

Վրիչ մը ետքը այսպէս կրտէ : « Գոտ (Ղևոն թա-
 գաւոր) լե՛ղ ինքոր որ լե՛կ յոյները, ու լե՛կ լափելիները
 յեր պալարը Տրնան. անոնց իշխանութեան ու տոճիկ (եօլե-
 ֆե) ինքոր, անոնք իւրերեւն ու իւրտանիք անընարողա-
 քար հաստար հայոց : Ըրդ լե՛կ որ դոտ սիրոյն օրէնքը
 հաստար հայոց իւրարժեք, Տեղ ինչոս իւրերեւն (չօռ
 կընէք) սուրիշները տարել, որոնք հաստարոյ Տեղ պախոս-
 լիան մը շունին : Չորոյգեպացիք շէնք սպէր որ լափելաց-
 աց հեպ հապարտութեան սանեկանք, արդ հաստար լե՛կ
 էնք, նոյն ազգին դոտ Տարմաւոր իշխան էք եւ Տէնք հո-
 գեոր. ինչպէս որ ինճրամայէք Տեղէ որ նախնիներէն ինչ որ
 գերեւնք նե՛՛ ան ընելնք, դոտ ալ նմանեցէք յեր նախնի
 լափաւորներուն սովորութեանը : Ինչոս գլուխնիդ Բաց
 իւրեանք, գլուխնիդ գոցեցէք յեր նախնեաց պէս, Տար-
 նիդ ու Տորոսնիդ Տի իրերէք, լայն լափեր հագէք, շէ լե՛կ
 զարած նեղ հագտաւորներ : Ըրդ դոտ ոս Բաներս ըրէք,

Տենք ալ իրենցինքս մեր Բարեկարգութիւնները՝ գեղասփռեցանոց սահմանն ունենալ : Արդ լեւ որ յեղե ծառեր է այսօր պատահին ուղեին՝ որ էն ֆրանկիս՝ տնօրէն եւ Բարախ սովորութիւնն լեռնաւ, եւ ՚ի հինոց հայաստանեայց սովորութիւնն դատանաւ, եւ ու իտալեանիւ իրենց իր, եւ ու իտալա իտալեանիւ, մեզնէ տեղե ծառեր է Բարեկարգութիւնները, որն որ օրորողաց տանին, լեռն դաւ :

Մեր նախնի սուրբ հարք շատ կըրաղձային գիրքեր գրել կամ թարգմանել ու անով աղգը լուսաւորել, ինչպէս հիմա կերեւայ իրենց նշանները, բայց յառաջ տպագրութիւն չըլլալուն համար շատերը կորսըվեցան : Հիմարութիւն է չուզել օրէ օր նոր գիրքեր գրել, ու մեր նախնեաց աշխատանացը պակասը լեցընել ըսելով թէ, բաւական է մեզի մեր ունեցածը, մեք նորէն բան չենք ուզեր : Մեծ նախատինք կուտայ ազգին, ով որ այսպիսի խօսք մը կըհանէ իր բերնէն : Մեծ նշան է ազգին կոպտութեան ու բրտութեան ուսում չսիրելը : Արչափ աղգ մը բարակ է, այնչափ կըջանայ նորէն գիրքեր հանելով աղգը աւելի պայծառացընել : Աս ըսածներս աղէկ կիմանայ, որն որ քիչմը հեռուանց ծանօթութիւն ունի ֆրանկներուն, այսինքն Արոպայի աղգերուն : Միայն Աննայի կայսեր գրքատան մէջ իրեք հարիւր հազար (300,000) հատոր գիրք կայ. բայց ամէն օր ալ նոր նոր գիրքեր կըհաննեն կըտպեն :

Պետրոս մոսկովներուն թագաւորը տեսնելով իր ազգին բրտութիւնը, ուզեց անոնք մարդ ընել, անոր համար նախ Արոպայի կարգաւ ղինուորութիւն սորլըցուց անոնց : Ատքը երբոր ուզեց Արոպայի թագաւորութիւնները տեսնելու երթալ, իր ժողովուրդը ոտք կըաւ, աս ինչ նորութիւն է՝ կըսէր, աս թագաւորը

Նորէն բան պիտի հնարէ, դրսէն բան պիտի խօթէ, չենք
 ուզեր: Ինչ որ գիտենք, ինչ որ մեր նախնեաց ունինք՝
 ան մեզի բաւական է: Այսեցաւ որ՝ գլուխ չի կրնար ել-
 լել ժողովրդեան հետ, պիտի ապստամբութիւն ելլէ,
 ձայն հանեց որ՝ դուրս դեսպան պիտի խրկէ, ինքն ալ
 զգեստը փոխեց, ծառայի հագուստով դուրս գնաց:
 Այց չիպատմըվիր թէ՛ որչափ աշխատեցաւ, մինչև
 ազգը բարակցուց: Արակ արհեստ բանեցընել չէին գի-
 տեր, դրսէն վարպետներ բերել տրվաւ, ու սորվե-
 ցուց: Իմաստասիրութեան նշան մը չիկար մէջերնին, ին-
 քը դպրատուններ շինել տրվաւ, վարպետներ բռնեց,
 որ տեսակ տեսակ լիզուներ ու իմաստութիւն սորվեցը-
 նեն, նորէն տպարաններ դրաւ, վասն զի առջի եղած-
 ները շատ հաստ էին. անբաւ զրքեր գնեց, ու իր եր-
 կիրը բերել տրվաւ. և վերջապէս քիչ ատենվան մէջ
 ազգը փոխեց, ուրիշ ազգ մը ըրաւ:

ԳԼ: Դ.

Իշխանները ու հարուստները ինչ բանի մէջ դէպի ցոլե-
 նէն իրենց Ազգասիրո՞ւթիւնը:

Սեր աղգասէր իշխանները ու հարուստները ամէն
 բանէն աւելի պիտի հոգան, որ միաբանասիրութեամբ
 հասարակաց բարին յառաջ տանին, քիչ մը ծախքի
 ու աշխատանքի չիխնայելով: Հասարակաց բարեաց
 մէջը էն մեծը ու ամէնէն աւելի օգտակարը ջանալն է՝

որ ազգին մէջ ուսումնասիրութիւն մտնէ : Մարդկային ընկերութեան ամէն չարեաց պատճառը անուսումնութիւնը, այսինքն տգիտութիւնն է . ուստի իշխանք պիտի ջանան տգիտութեան մոլթը կամ խաւարը գիտութեան լուսով պայծառացընել : Իրաւ ազգին շատ օգտակար բան է տեսակ տեսակ ուսմանց վրայ գրքեր ունենալ , բայց շատերը ընդու չիհասկընալնուն համար , չեն կրնար անոնցմէ շահիլ : Աւելի ախոսալու է անոնց վրայ , որոնք չէ թէ միայն չեն կրնար , այլ նաև չեն ուզեր հասկընալ . կտտեն կարդալը իբրև անօգուտ ու անշահ բանի մը պէս : Ասոնք կընմանին սաստիկ տգեղ մարդիկներու , որոնք հայլին չեն նայիր՝ վախնալով որ՝ չըլլայ թէ զիրենք տեսնելով՝ իրենց վրայ դարչին : Ասանկ ալ ուսումնատեաց մարդիկ պզտիկուց ուսման զարդը չունենալով , տգեղ մեծցած են , ու գիտեն որ այնպիսի լուսաւոր գրքերը հայլի պէս իրենց տգեղութիւնը իրենց աչքին առջին կըդնեն , անոր համար կարդալը կատեն : Իայց որչափ որ ատեն , այնչափ աւելի բիրտ կոպիտ ու մոլի կըմեծնան :

Արդ ազգասէր իշխաններուն առջի պարտքը պիտի ըլլայ աս բանիս ճարը հոգալ , ամէն տեղ ձրի կարգաւորեալ դպրատուններ բանալով , որ տղաք անհոգ կամ ազահ ծնողաց , ու անճարակ վարպետներու ձեռքը չիմնան : Թէ որ աս բանս յաջողելու ըլլայ , տղաք պզտիկուց դպրատունը աղէկ ու պիտուական բաներ կըսորվին , ու անով աչվընին կըբացվի , կըճանչնան թէ՛ որչափ մեծ բան է եղեր կատարեալ ու առաքինի ըլլալը , ու որչափ գէշ և ատելի մոլութիւնը : Այնպէս կըճանչնան թէ՛ մարդիկ թէ որ բան սորվելու չըլլան չիկրնալով շիտակ բան իմանալ , ու շիտակ դատում ընել ,

անասունէն (հայլանէն) վար չեն մնար, մանաւանդ թէ երբեմն անասունէն անարգ կըլլան: Մեր բնութիւնը առանց կրթութեան չիկրնար աս պտուղները տալ: Ինչպէս որ արտը (թառլան) թէև պարարտ հող ունենայ, թէ որ մշակած չըլլայ՝ չիկրնար առատ (պօլ) պտուղ տալ, նոյնպէս տղաք թէև սուր խելք ունենան, թէ որ պզտիկուց աղէկ կրթըվելու չըլլան՝ չեն կրնար իրենք իրենցմէ աս պտուղները տալ. մանաւանդ շատ անգամ փուշ ալ կըբուսցընեն:

Ընոր համար ամէն ազգասէր պիտի ջանայ աս բանիս ետևէ իյնալ, ու իր կրցածին չափ օգնել որ՝ յառաջ երթայ: Ըմէն երևելի ու կենցաղօգուտ ազգասիրութեան դործքերը մէկ պզտի խորհուրդէ մը յառաջ եկած են, որոնք ետքէն ժամանակ անյնելով երևելի պտուղներ տրվին:

Սուրբ Մեսրոպը թէ որ աշխատելու չըլլար հայերէն գիր գտնալու համար, հիմա ո՞ր էին մեր սրբոց թարգմանչաց շինած գիրքերը, ինչպէս կրնային մեր նախնիք իրենց պերճախօս լեզուն գրքերու մէջ բանեցընել, ու մեզի լեզուի կանոններ աւանդել. ո՞ր էին հիմա մեր ազգին պարծանքը, նախնեաց աշխատանքը, ու մեր Ուիլ Ղալուան իմաստունները: Մի միայն աս աղէկ խորհուրդը, որ սուրբ Մեսրոպին միտքը ինկաւ, այսպէս առատ պտուղ ցրցուց իր ատենին: Ատրի ատենս ալ ունինք այսպիսի օրինակ մը: Ըստուած իր անսահման ողորմութեամբը մեր բարեյիշատակ Միսիթար արբահօր միտքը խորհուրդ մը ձգեց վանք մը հաստատելու, որ ազգին կարօտութեան օգնութիւն հասնի: Որչափ որ սկիզբը պզտիկ էր ու շատերուն արհամարհելի՝ ծառի մը սերման (թոհումի) պէս, այնչափ սուելի տարածեցաւ

իր ատենին, ու ճիւղեր արձակեց, որոնց պտուղը կը վայլէ կոր Հայոց աղբը :

Ըս Միաբանութեան ուրիշ հազարաւոր օգուտները մէկ դի թողունք, ու հիմակվան ատենս եղածը բսենք : Վիչ օգուտ է մի որ՝ նոր ատեններս աս Միաբանութեան վննացի Միաբանները իրենց մտածմունքովը ու ծախքովը Ստամպուլի մէջ նոր դպրատուն բացին, ու նոր տեսակ ուսման կարգ դրին, որ տղաք քիչ ատենվան մէջ ու քիչ աշխատանքով շատ բան սորվին, որուն պտուղը թէպէտ հիմակ ալ սկսաւ երևնալ, բայց քիչ մը ատեն անցնելէն ետքը աւելի աղէկ պիտի երևնայ : Ըս բանիս վրայ երկայն խօսիլ հարկաւոր չէ. վասն զի տղաք (որոնց համար աս գիրքը շինված է) իրենք իրենցմէ փորձով աւելի կիմանան, ու իրենց գործքովը ուրիշներուն ալ յայտնի կիմացընեն մեր ըսելքը :

Հիմա թէ որ իշխանները ձեռք տան այսպիսի կարգաւորեալ դպրատուններ բանալ, իր ատենին կը տեսնեն անոնց զարմանալի պտուղները : Տղաք առանց դպրատունի երկու իրեք չորս տարվան մէջ հազիւ քիչ մը գրել կարդալ կրնան սորվիլ : Բայց կարգաւորեալ դպրատան մէջ կարդալուն հետ մէկ տեղ այնպէս օգտակար բաներ կը սորվին՝ որ մարդուն կը ծառայեն մինչև ՚ի մահ : Մեր ասանկ նոր կարգ դնելնուս, ու գրավարժութեան համար այբբենարանէն սկսած աշխարհաբառ գրքեր հանելնուս պատճառը աս եղաւ որ՝ տղաք նախ կարդալը դիւրաւ կը սորվին, ինչու որ մարդ հասկըցած գիրքը աւելի դիւրաւ կը կարդայ, քան թէ չհասկըցածը : Արկրորդ գրաբառ սորվելու ալ շուտով ճամբայ կը բացվի անոնց. ինչու որ աշխարհաբառը որչափ որ

մաքուր է, այնչափ գրաբառին մտախի է. անոր համար հայոց ազգէն շատերը, որոնք որ մաքուր աշխարհաբառ կրխօսին, կրնան դիւրին գրաբառ գրքերը հասկընալ: Այլ որովհետև աս գրքերուն մէջը ջանացինք մաքուր ու զուտ աշխարհաբառ լեզուն բանեցընել, անոր համար տղաք պզտիկուց անոնց մէջը վարժելով, գրաբառի ալ շատ յարմարութիւն ու դիւրութիւն կուներնան:

Պակէնկիստանի մէջ ասանկ կարգաւորեալ դպրատուններ խիստ շատ կան, որոնց մէջի վարպետները կամ ուսուցիչները մեր հիմակվան դրած ու բռնած կարգը կրբռնեն: Վրավարժութեան դիրքին մէջ այնպիսի բաներու վրայ կրխօսին, որ հարկաւոր է տղու մը պզտիկուց զիտնալ: Ինչպէս ըսեմ՝ բնական առաքինութեանց ու մոլութեանց վրայ, որոնք մարդը առաքինի կամ մոլի կրնեն, քաղաքավարութեան վրայ, որ մարդուն դրսի շարժմունքը կըշտկէ. աշխրքին վրայ եղած զանազան ընկերութեանց արհեստներու ու գիտութեանց վրայ, որ տղաք ամէն բանը աչքերնուն առջևը ունենալով, աղէկը մէջէն զատեն: Վարձեալ կրխօսին աղգասիրութեան վրայ, որ է գլուխ ամէն կենցաղօգուտ առաքինութեանց. ինչպէս որ տեսար կարգաւ աս գրքին մէջ: Ատքը կըսորվեցընեն իր լեզուին քերականութիւնը, ու թուարանութիւն, որ կարօղ ըլլայ ուղիղ գրել, ու հաշիւ ընել: Թէ որ ատեն ըլլայ, ու տղան խելացի ըլլայ, կըսորվեցնեն ուրիշ զուարճալի ու օգտակար բաներ, որոնք մարդու թէ շահ ու թէ զբօսանք են. ինչպէս ըսեմ աշխարհագրութիւն, որ կըսորվեցընէ բոլոր աշխրքին քաղաքները, թէ ինչ վաճառ (մալ) կրբանի անոնց մէջը, ինչ բան կրբերէ, որչափ մարդ կան, ինչ

աղգ են, ինչ կրօն ունին, և այլն: Ղարձեալ կըսոր-
 վեցընեն բնական պատմութիւն կենդանեաց՝ տնկոց՝ քա-
 րանց՝ և մարդու: Աս ամէն բանը այնպէս համառօտիւ
 ու զիւրաւ կըսորվեցընեն որ՝ տղաք քիչ տտնւման մէջ
 աշխրքիս տեղեակ, խելացի ու բան ճանչցօղ մարդ կըլ-
 լան: Ինչ վիճակի մէջ որ ըլլան թէ աշխարհական և
 թէ եկեղեցական միշտ ուսման բաղձանք մը կուեննան,
 ու պարապ տտնը գիրք մը կառնեն կըկարդան որով
 թէ զբօսանք կընեն ու թէ օգուտ: Այսպիսի դպրատան
 մէջ կըթած տղաք խօսելու տտննին աւելի մեզ կըզար-
 մացընեն, քան թէ անկիրթ ազգերուն վարպետները:
 Այսչափ բարեաց պատճառ և յառաջացուցիչ կըլլայ
 ով որ բարենախանձ կամքով կըյորդորի այսպիսի դպրա-
 տուեններ մեր ազգին մէջն ալ դնել:

ԳԼ: Ե.

Արեւոյն Սեւրովայ սրտնչելէ հրաժարւելան
 զարմանալէ պարտնելը:

Թեպէտ Հայոց ազգը հաւատքին կողմանէ սուրբ
 Գրիգոր Լուսաւորչին ձեռօքը պայծառացաւ, բայց
 հայերէն գիր չըլլալուն համար խորունկ անգիտութեան
 մութը պաշարած էր մեր ազգը, չիկար ազգին մէջ խե-
 լացի ու իմաստուն մարդ մը, որ կարօղ ըլլար իր իմաս-
 տութիւնը իր լեզուաւ ուրիշներուն սորվեցնել:

Սուրբ Սեւրովայ տեսնելով մեր ազգին կարօտու-

Թիւնը շատ աշխատեցաւ որ հայերէն գիր դանէ, բայց չիկրցաւ այնպիսի գիր մը գաննել, որոնցմով Հայոց ամէն հնչումը աղէկ արտաբերովի: Ընոր համար շատ տրտմեցաւ, մանաւանդ տեսնելով Հայոց տղոց մեծ աշխատանքը, որոնք շատ ստակ ծախելով, հեռու տեղեր երթալով, շատ ատեն կորսնցընելէն ետքը յոյներուն ու ասորիներուն քովը, հազիւ քիչ մը բան կը սորովէին:

Սուրբ Սեբրովպ եկաւ սուրբ Սահակին քովը, որ ան ատենը Հայոց կաթողիկոսն էր, ու շատ խորհեցան մէկ զմէկու հետ աս բանիս վրայ: Ետքը սուրբ Սահակ Սեբրովպին խորհրդովը ժողով մը ըրաւ, ուր եկաւ նաև Սահակապուհ թագաւորը: Երբոր սկսան աս բանիս վրայ խօսիլ, ըսաւ թագաւորը որ, ինձի Հարէլ անունով քահանայ մը պատմեց թէ՛ Վանիէլ անունով եպիսկոպոսի մը քով հայոց համար շինած գիրեր կան: Ընոր համար թագաւորը մարդ մը խրկեց, որ երթայ ան գիրերը սորովի ու բերէ: Վնաց մարդը Հարէլին, ու երկուքը մէկ տեղ եպիսկոպոսին գացին: Ըն ալ սիրով ընդունեցաւ, սորվեցուց հեգեը, ու սորվեցընելէն ետքը խրկեց թագաւորին: Եկան սուրբ Սահակին ու սուրբ Սեբրովպին առջևը, ու հեգեցին գիրերը, ինչպէս որ սորված էին: Երկուքն ալ շատ աշխատեցան հայերէն լեզուին յարմարցընել ան գիրերը, և երբոր մէկ քանի հոգւոյ սորվեցուցին, թագաւորը հրամայեց որ՝ տղոց հայերէն կարդալ սորվեցընեն, ու աս բանիս վերակացու դրաւ սուրբ Սեբրովպը:

Երկու տարի աշխատելէն ետքը, տեսան որ ան գիրերը հայու լեզուին չեն յարմարիր կոր. դարձեալ տարակուսանաց մէջ ինկան: Երկուքն թագաւորին հետ մէկ տեղ խորհուրդ ըրին, ու որոշեցին որ՝ սուրբ

Մ'եսրովպ ելլէ Ղանիէլ եպիսկոպոսին երթայ, գուցէ աւելի բան մը կրնայ իմանալ: Սուրբ Մ'եսրովպ անձամբ գնաց անոր, բայց աւելի բան մը չիմացաւ, անկէց ելաւ շատ տեղեր պըտըտեցաւ, շատ իմաստուններու խորհուրդ հարցուց, բայց օգուտ մը չեղաւ:

Երբոր իր յոյսը մարդկային օգնութենէ կտրեցաւ նէ, Ըստուծոյ ապաւինեցաւ, ու խնդրեց ջերմեռանդ աղօթքով որ՝ Ըստուած իր գթութեամբը շնորհէ անոր ան բանը՝ որն որ չիկրցաւ աշխատանօք գտնել: ()ր մը աղօթք բրած ատենը Ըստուած իրեն վրայ թմբութիւն մը ձգեց, ու երեցուց ձեռք մը, որ քարի վրայ կը գրէր այբուբենը, ու այնպէս գիրերուն ձևը ու հնչումը անոր միտքը տպաւորեցաւ որ՝ արթնցածին պէս շատոնցվնէ սորված բանի մը պէս գրեց: Ըսի յաջողելէն ետքը՝ պինտ առաջ յունարէնէն Սողոմոն իմաստունին առակաց գիրքը հայերէնի թարգմանեց, ու իր գտած գրերովը գրեց, ետքը դարձաւ սուրբ Սահակ կաթուղիկոսին, որ լսելով ու տեսնելով Ըստուծոյ բրած ողորմութիւնը շատ ուրախացաւ:

Թագաւորէն հրաման առաւ, ու ամէն տեղ զբոյրատուններ բացաւ, ու խելացի տղոց հայերէն կարգալ ու գրել սորվեցուց, ինչպէս որ իրենք ալ կը բաղձային:

Ետքը ուզեցին Վիրք ու Ըղուանք որ սուրբ Մ'եսրովպ անոնց ալ գիր գտնէ, գնաց ու անոնց ալ իմաստութեամբը գիր հնարեց, ու իրենց տղոցը սորվեցուց: Սուրբ Սահակ աս միջոցիս մէջ բոլոր աստուածաշունչը թարգմանեց, որով մեր աշխարքն ալ լեցաւ Ըստուծոյ իմաստութեամբը, ինչու որ, ինչպէս Աորիւն պատմարանը կը գրէ, իբրթէ հայաստանու մէջ նորէն

երևցան Սովսէսը բոլոր մարգարէներով, Պօղոս առաքելը առաքելոց թղթերով, աւետարանիչք աշխարհակեցոյց աւետարանին պատմութեամբ: Ա՛լ կրնայ պատմել հայաստան աշխարհին ուրախութիւնը, որ ատեն մը հաղիւ հեռւիւնց լած ըլլալով ասոնց պատմութիւնը յանկարծակի չէ թէ լսեց, այլ նաև իմացաւ ու սորվեցաւ թէ անցածը թէ ներկան, և թէ դալիքը:

Սուրբ Սեբրովպ շատ աշկերտներ ունեցաւ, որոնցմէ երկուքը, այսինքն Յովսէփ պաղնացին, ու Լղեսիկը, որոնք աղէկ գիտէին յունարէն ու ասորերէն, Լղեսիա (Ուռհայ) խրկեց որ հոն տեղը ասորւոց հարց գիրքերը հայերէն թարգմանեն: Ետքը երկու աշկերտ ալ զատեց, որոնց անունը էր Յովհան Եկեղեցացի, և Էրձան արծրունի, որ Ստամպոլ երթան, ու յունաց հարց գիրքերը հայերէնի թարգմանեն: Ղևոնդ ու Ասրիւն, որոնք յունարէնը աղէկ գիտէին, իրենցմէ ուղեցին Ստամպոլ երթալ. նոյնպէս Յովսէփ ու Լղեսիկ ալ Լղեսիակէն ելան Ստամպոլ գացին, ու ամէնը միաբան սկսան աշխատիլ:

Երբոր ասոնք Ստամպոլ կաշխատէին, սուրբ Սահակ ու սուրբ Սեբրովպ աս հինգ բանը շտկեցին ու կարգի դրին, որոնք ամէն բանէն աւելի հարկաւոր են ազգի մը: Եթա ժամագիրքը, երկրորդ Տօնացոյցը, երրորդ Պատարագամատոյցը, կամ Ղաչօցը, չորրորդ Շարականը, հինգերորդ ձեռնադրութեան, մկրտութեան, ու այլոց խորհրդոց Պաշտօնը:

Երբոր թարգմանիչները Ստամպոլէն ետ դարձան նէ, իրենց հետ բերին Լչփեսոսի սուրբ ժողովոյն թուղթը ու կանոնները, իրենց թարգմանած գիրքերը, ու յունարէն ընտիր ձեռագիր աստուածաշունչ մը, որուն

վրայ շատ ուրախացան սուրբ Սահակ և սուրբ Մես-
 րովպ : Ըս ընտիր օրինակին վրայէն սուրբ Սահակ սրբա-
 գրեց առաջին թարգմանած աստուածաշունչը : Ըտեն
 անցնելով յունարէն աստուածաշունչները շատ այլայլե-
 ցան, բայց հայոցը անփոփոխ մնաց, ամենն ալ հին ու
 ընտիր թարգմանութենէն օրինակված ըլլալուն համար :

Ընոր համար ինչպէս որ նաև օտար ազգերէն
 շատ անձինք՝ որոնք մեր լեզուն քիչ մը սորված են՝ կը-
 վկայեն, այնչափ ընտիր է մեր աստուածաշունչը, մինչև
 կրնայ օրինակ ըլլալ յունարէնը սրբագրելու : Ըսպէս
 շատ աշխատելէն ետքը մեռաւ սուրբ Սահակ չորս հարիւր
 քառսունին, ու սուրբ Մեսրովպ անկէ տալի մը ետքը :

Սուրբ Մեսրովպին մտածութեանը սքանչելի օ-
 դուտը ամեն մարդ կրնայ գիւրաւ իմանալ, թէ որ մտա-
 ծէ ազգին վիճակը գիր ու դպրութիւն չունենալէն յա-
 ռաջ :

Սուրբ Սահակ և սուրբ Մեսրովպ մեռնելէն ետքը
 իրենց աշկերտները աւելի զարգարեցին իրենց վարպետ-
 ներնուն դրած հիմը : Ըմենն ալ երևելի վարդապետներ,
 կամ սուրբ հայրապետներ եղան : Ոմանք մարտիրոսա-
 կան մահուամբ վկայեցին, ինչպէս Յովսէփ կաթուղի-
 կոս, սուրբ Ղևոնդ՝ ու իր ընկերները : Ոմանք ալ երևե-
 լի եղան սրբութեամբ ու իմաստութեամբ, ինչպէս
 Ղիւտ ու Յովհան մանդակունի կաթուղիկոսները, Ղա-
 ռիթ անյաղթ փիլիսոփան, Լղիշէ հայոց ճարտասաննե-
 րուն պսակը, Սոփէս խորենացի հռետորը ու քերթողա-
 հայրը, Ղազար փարպեցի ճարտասանը, Արիւնը, Լղ-
 նիկը, և ուրիշները, որոնք անթիւ գիրքեր գրեցին,
 որոնց շատը մինչև հիմա կան, ու շատը կորսրվեցան :

Ըտոնք ամենն ալ սուրբ Մեսրովպին ազգասէր

մտածութեան պտուղն են: Քայց հարկաւոր չէ խօսքով
խնայքնել բարկքը որ ունեցաւ աղօք սուրբ Մկրտիկին
ձեռօքը. ինչու որ բոլոր աղօք արդէն կըճանչնայ թէ
բարեաց մեծութիւնը, և թէ պատճառ ըլլողին իմաս-
տութիւնը, ու անիկա գոված է, ու կըգովէ մինչև աս
օրս:

ԳՎ: Գ:

Հասարակ ժողովուրդը ինչ բանի հը պէտի ցըշընէն
իբէնց Ազգասիրութիւնը:

Այս և առաջ ազգասէր մարդուն աչքին առջը
պիտի ըլլայ միշտ աս որ՝ ինքը միայն իր տանը համար պի-
տի չաշխատի, հասպա նաև իր ազգին համար ալ: Սն-
նաւանդ թէ աւելի պիտի աշխատի իր ազգին համար,
քան թէ իր տանը համար: Աս ըսելով կուզեմ իմացը-
նել թէ իր առաջին փոյթը պիտի ըլլայ ազգին օգուտը
առաջ տանիլը:

Ազգը մարմին մի է զանազան անդամներէն բաղ-
կացած. ու ինչպէս անդամները աւելի կըսիրեն բոլոր
մարմինը քան թէ իրենք զիրենք, այնպէս պիտի ըլլայ
նաև ազգային մարմինը: Բնութիւնը, որպէս զի գլխուն
վնաս մը չըլլայ, կըսորվեցընէ ամենուն ալ որ վտանգի
մը մէջ իյնալու ըլլան նէ ձեռքը գլխին զիմացը դնեն, ու
թէև ձեռքը վնասելու ըլլայ նէ՝ հոգերնին չըլլայ, միայն
թէ գլխուն վնաս չըլլայ, ինչու որ եթէ գլուխը վնասելու

ըլայ, բոլոր մարմինը կը մեռնի: Սէրէնէ Էն, կըսէ Աիկեր-
րոն, ծնողք, որդիք, ազգականք ու գրեացիք: Բայց ազգը
ամենէն աւելի սիրէն է. եւ որդիսն աղէի մարդ մը իբնաց
ըսել ինչ ցանկալի չէ ազգի համար մեաննը՝ Էրբոս մահը
ազգին օգոստի իբնաց:

Ազգասէր մարդուն երկրորդ ջանքը ան պիտի ըլլայ
որ՝ տղաքը անկիրթ չի մեծնան: շէ թէ միայն անի կըս-
վի ազգասէր, որն որ ազգին օգտին համար մեծ ու
դժվար բաներու ձեռք կը զարնէ՝ ու յառաջ կը տանի,
թէ և ուրիշները դէմ դնելու ըլլան ու նախատեն, հա-
պա ան ալ՝ որ աղէկ կը կրթէ տղաքը, ու կըսորվըցնէ
թէ՝ որն է աղէկը ու գէշը, առաքինութիւնը ու մոլու-
թիւնը: Անաւանդ թէ աստեսակ ազգասէրը ամենէն
աւելի կ'օգտէ իր ազգին: Մաւական է որ մէյմը տղուն
մտքին մէջը տեղ ընէ առաքինութեան սէրը ու մոլու-
թեան ատելութիւնը, ալ քանի որ կը մեծնայ նէ կը ջա-
նայ անոնք պահելու: Ան խրատները՝ որոնք որ մարդիկ
պղտիկուց կը սորվին՝ խորունկ արմատ կը ձգեն անոնց մտքին
մէջը. ինչպէս նոր ամանին մէջ ինչ բան որ գրվի՝ անոր
հոտը երկան ատեն կը պահէ ան ամանը:

Աս կտորիս մէջը ճշմարիտ ազգասէրը երկու կեր-
պով պիտի աշխատի, այսինքն տղան պիտի կրթէ նախ
իր բարի օրինակովը, ու ետքը օգտակար խրատներով:
Աիկերոն՝ որ իր զաւակը կրթելու համար շատ աշխատե-
ցաւ, հեղ մը դատաստանի մէջ Ալեոսես անունով գէշ
մարդու մը դէմ՝ որ իր գէշ օրինակովը իր զաւակն ալ
գէշցուցած էր, ասանկ խօսեցաւ: «Վոսն քոնին ինչ բա-
լուր չէնք գիտել, ինչո՞ւ որդիք ձեզնէ հետ մի որդի աստի
անպէն պըտըրցո՞ցելը: (Թիկն Բնո-լեւոմէ աղէի ու Բարէ
զասակ ունեհալու ըլլայելը, այնպէս Բարէ զասակն ալ

սոս Գաբրիէլի շարժող հասարակական շարժող ինքնիշխան : Վիճակէ սոս
 արդար ասեաններն աղէկ էան յը շնորհաստ իմ շնչեց, ինչը
 ինչպէս իրենց Բարբէլը ըլլալ : Ասով շնչ լիկ թայն յեղէ, հա-
 ոյս հասարակութեան ոս ազգից ալ զնա ըրիր : Օգտակար
 յեղէ ոս սոս արանց համար թայն շնչեցար, այլ նաև ազ-
 ցից համար ալ՝ որ իր արեանն օգտակար անպատ ըլլայ իր
 ազգին : Տղար իրենչ ոս աղէկ ընելու արեղ, դոսն
 ինչպէս շար էիր, այնպէս ալ շար արդար յը լուրսացիր սոս
 Երեւելոց սոս ազգից : :

Փիլիպպոս մակեդոնացւոց թագաւորը, որ միան-
 գամայն իմաստասեր էր, աղէկ ճանչցաւ թէ՛ որչափ
 մեծ բան է տղար աղէկ կրթելը . ինչու որ երբոր իրեն
 տղայ մը ծնաւ, որ էր մեծն Աղեքսանդր, այսպէս նամակ
 մը գրեց Արիստոտէլ մեծ փիլիսոփային ու իմաստունին :
 « Փիլիպպոս Արիստոտէլն ողջոյն . Փիլիպպոսն որ ինչն արդար յը
 ծնաւ . Արիստոտէլն ողջոյն համար շնորհակալ շնչ ըլլար որ՝
 ծնաւ, հապա անոր համար որ՝ սոս արեւելոց ծնաւ : Ասան
 պէ իրոսսամ որ՝ սոս յետոց Թեմակով ոս իրենչելով, յեղէ
 ոս Թեմ լուրսացուցան յը ծաննն անչ իրալ : » :

Չիսարպեցաւ փիլիպպոս իր յուսէն, որ ունէր
 Արիստոտէլին վրան : Ասան զն Աղեքսանդր անոր քովը
 երկայն ատեն աշկերտութիւն ընելով, այնչափ օգտա-
 կար բաներ սորվեցաւ, մինչև կրցաւ աս խօսքը ըսել .
 աւելն պարպականութեան ոսն իմ Արիստոտէլին, սոն լիկ
 Փիլիպպոսին, ինչու որ Փիլիպպոսին (իմ հօրեւս) թայն
 աղբիւր ասեցար, ինչ Արիստոտէլին աղէկ աղբիւր ողբ-
 ղեցար :

Արբոր աթենացիք սկսան իրենք զիրենք գարշելի
 մոլութիւններու տալ, ծերակոյտը այսինքն իմաստուն
 ծերերուն ժողովքը խորհուրդ ըրաւ թէ՛ ինչ պէտք է

ընել ազգը մոլութիւններէն դադրեցընելու համար :
 Անոնցմէ մէկը ժողովոյն սենեակին մէջը փտտած
 խնձոր մը գլտորցուց, ու ըսաւ . « Ա՛յր հասարակապետ-
 լիւնը հիմա՛յ աս ինչորին իրնամնի . Բայց ինչպէս աս ինչորին
 ինքեքը լի՛ որ Գնիլիլէոս ըլլան՝ իրնան Բոսանիլ , Ժո-
 ըլլալ , ու ազնոր պարտաւորիք պաւլ , այնպէս որ մեծ յոյս
 ունիին ունենանք մեր հասարակապետ-լիւնն զայն լի՛ ճոճ-
 Բայ իսկայ , լի՛ որ որչա՛ սերման պէս նոր Բոսած արիւն-
 ձին ազլի՛ նայիլիլէոս ըլլան » :

Ազգասիրին երրորդ փոյթը պիտի ըլլայ օտար ազ-
 գի ետևէ չըլլալ : Հայոց ազգը մեծ զնն քաշեց՝
 աս կարգը չիպահալելուն համար : Սարգ նախ առաջին
 պարտական է աստուծոյ , ետքը իր ծնողաց , ետքը իր
 ազգին : Ինչպէս մեծ տմարդութիւն է թող տալով իր
 ծնողաց կարօտութիւնը , երթալ ուրիշներուն օգնել ,
 այնպէս ալ մեծ տմարդութիւն է թողուլ իր ազ-
 գին կարօտութիւնը , ու երթալ օգնել ուրիշին , որ ա-
 նոր օգնութեան կարօտ չէ : Աս մոլութիւնը կունենան ,
 որոնք արդէն մոլի ըլլալով , կուզեն ծածկել իրենց մո-
 լութիւնը օտար ազգի անունով : Ո՛հ որ մարդ ինքը
 առաքինի ըլլայ , իր առաքինութիւնը բաւական իրեն
 փառք ու պարծանք է :

Սերիֆեան դէշ ու վատանուն կղզիին (ատային)
 բնակիչներէն մէկը՝ որ մը լի՛էմիստոկղէս մեծ աթենացի
 փիլիսոփան նախատեսց : Հատ խօսքերուն մէջը աս ալ
 ըսաւ . Ղոտն չէ լի՛ շուտ աստիճան-լիւննք համար մեծ ու-
 նուն ունիս , հոգա տլիւնացի ըլլալովք հայրենեացի
 (Ալիէն Ժողիին) փառքը չեզլ պարիս- ինքայ ինք : Ան ալ
 խելօք պատասխան տրվաւ . Ոչ էս ցած իրայի , ըսաւ ,
 լի՛ որ Սերիֆեան իղլիկի ըլլայի , ես ոչ Գոտն փառա-որ

լըլայիւր, լէ որ Ալեէնէն ըլլայիւր: Աս ըսելով իմացուց
անոր թէ ան ազգէ կամ ան ազգէ ըլլալը մարդուն օ-
գուտ մը կամ մնաս մը չընեն, հապա ինքը բարի ըլլալը
օգուտ կընէ, ու չար ըլլալը մնաս: Այլ իրացընէ աշ-
խրըքիս մէջը երևելի մարդ մը չիկայ՝ որ գովվի ան տեղա-
ցի կամ ան ազգէն ըլլալուն համար, հապա ամէն տ-
նուանի մարդիկ գովութիւն ստացան իրենց առաքինու-
թեանը համար, ու իրենց առաքինութեամբը իրենց ազ-
գը ու տեղը փառաւոր ու գովելի ըրին:

Ազգասիրին չորրորդ պաշտօնը պիտի ըլլայ իր լե-
զուն գիտնալ, աշխարհաբառ ուղիղ խօսիլ ու գրել,
իսկ գրաբառ գոնէ հասկընալ: Հայոց ազգին մեծ մնաս
է, երբոր Հայ մը հայերէն խօսիլ չգիտեր: Ազգը մեծ
մարմին մի է զանազան մարդիկներէն իրրև զանազան
անդամներէն միացած, որոնց յօդը կամ կապը իրենց
լեզուն է: Արդ՝ թէ որ մէկը իր ազգին լեզուն չգիտեր,
ան ազգէն զատված ու կտրված անդամ մը կըսեպվի:

Ինչ ամօթ բան է մարդուն՝ երբոր իր մայրենի
լեզուն չգիտնալով օտար ազգի լեզուովը կըխօսի: Ղար-
ձեալ ինչ ամօթ բան է՝ երբոր իր մայրենի լեզուովն ալ
խօսած ատենը՝ ուրիշ ազգաց բառերը խօսքին մէջը կը-
խառնէ: Թեպէտ երկու ազգ մէկ զմէկէ ուրիշ շատ
նշաններով կըզատվին ու կորոշվին, բայց էն առջին նշանն
է իրենց զանազան լեզուն: Արդ՝ թէ որ մէկը իր լեզուն
չգիտնայ, ու օտար ազգին լեզուն միայն գիտնայ, անոր
համար ուրիշ բան պէտք չէ ըսել՝ բայց եթէ՝ իր ազգը
թող տըվեր է, և ուրիշ ազգի վրայ սէր ձգած է:

Ղուցէ ոմանք մեր ազգէն անոր համար չուզեն հայ-
երէն սորվիլ որ՝ հայու լեզուն մեռած՝ անպիտան՝ ու
գէշ լեզու մըն է: Իսոյց ասի ծուռ ու սուտ կարծիք է:

ընտիր լեզուն՝ նախ աշխարհաբառը՝ (որն որ արդէն սկսաք ու առաջ կըտանիք կոր) ու ետքը գրաբառը աղէկ սորվել : Դպրատունի մէջէն պիտի սկսիք ձեր սրտին ազնուութիւնը, կամ աւելի յայտնի ըսեմ, ձեր ազգին վրայ ունեցած սէրերնիդ ցըցընել : Եզգասէր եղէք նախ աստուածապաշտութեամբ՝ քաղսքավարութեամբ ու բարի վարքով կրթով : վասն զի որչափ որ մէկը աւելի աստուածապաշտ ու բարեկիրթ է այնչափ աւելի օգտակար անդամ կըլլայ իր ազգին, ու անով իր ազգը կըսիրէ : Ետքը ազգասէր եղէք գրաբառ լեզուն սորվելով, քիչ մը ուսումնական գրքեր կարդալով, ուսման մէջը օրէ օր առաջ երթալով, ու ձեր ազգին մէջը ուսումը ծաղկեցընելով : Ես բանը ընելու ատեննիդ հիմայ դպրատունին մէջն է. նայեցէք որ բոպէ մը առիթ մը չիկորսնցընէք ասանկ մէկ պատուական դանձը կահանուխկնկ ձեռք ձգելու : Ստոյգ գիտցէք որ՝ եթէ հիմակ ատեննիդ պարապ կանցընէք՝ ուսում սորվելու փոյթ չեք ունենար նէ, օր կուգայ բանի գործքի տէր կըլլաք ու ան ատենը կուղէք բան սորվիլ, շատ բանի մէջ վարժըլլալ, բայց յարմար ատենը անցած է : Են ատենը կըսկսիք ցաւիլ ու զղջալ ձեռքերնիդ ունեցած առիթը կորսնցընելուդ համար. բայց անօգուտ ու պարապ տեղ :

Որչափ սքանչելի ու ձեղի ալ փառաւոր բան է՝ երբոր ձեր վարպետները՝ ձեր ծնողքը՝ ձեր ազգականները ու ճանչվորները կըտեսնեն զձեզ որ՝ անսխալ շարադրութիւն կընէք կոր, կարդացած գրքերնիդ կըհասկընաք կոր, ու խօսած ատեննիդ կարդացող ու ուսումնական անձ ըլլալնիդ կըցըցընէք կոր : ()տար ազգի մարդիկներն ալ ձեզ ասանկ ուսումնասէր, գրասէր, ու բան գիտցող տեսնելով չէ թէ միայն զձեզ կըգովեն, հապա

ուրիշներու առջին ալ թէ ձեր անունը ու թէ ձեր աղօր
իրբև ուսումնասեր աղօ կը պատենն ու մեծ կը սեպեն:

Ահա առիկ հիմայ աս գիրքը լինցընելով՝ մաքուր
աշխարհաբառ լեզուին մէջը քիչ մը վարժեցաք: Վարա-
տունը աղէկ վարվելու կանոնները, մարդկային աղէկ
կենցաղավարութեան վերաբերեալ առաքինութիւնները,
ու քաղաքավարութեամբ ապրելու ճամբան ալ սորվե-
ցաք: Վարձեալ մարդկային կենաց տեսակ տեսակ ըն-
կերութիւնները, անոր զանազան վիճակները, ու ա-
նոնց պարտքերը կարգացիք իմացաք: Ասոնցմէ՛ի զատ
Տնտեսութեան ալ՝ (որուն մէջը մեծցած ատեննիդ պիտի
մտնէք)՝ ինչ ըլլալը, ու իրենն ուղիղ կանոնները սորվե-
ցաք: Ասկից ետքը ձեռքերնիդ պիտի առնէք նոր ու
դիւրին Վերականութիւն մը, որ գրաբառ լեզուն սոր-
վիլ սկսիք. ու անկից ետքն ալ ուրիշ ընտիր ու զուար-
ճալի ուսմանց գրքեր կարգաք, ու մտքերնիդ զանազան
ուսմունքներով զարգարէք: Չանացէք՝ աղնիւ տղաք՝ որ
գործքով ստուգէք մեր Վաւիթ Անյաղթ ըսվող մեծ ու
անուանի փիլիսոփային աս սքանչելի խօսքը. Ո՛վ որ հեղ-
մը սասանն ու գրոց չաղչրու-լեւան համը մտքին ծայրով
խառնէ, ալ անկից ետքը տե՛ն տե՛ն աշխարհային բաներու
Բարով ի՞նչ (1):

(1) Ո՛րք մտնեցամ իմաստաբեցու-լեւան արեւելան բունից, ե-
տե՛ն ի նմանէ հեղուակիւնէն, ծայրելա մտքին հանդի-
պին ճաշակալը, տե՛նայն ինեցաղական հոգոց Բա-
րեւա մտը ասացեալը, աղջակուն ինի հոլու-լեւամե-
տա այստե՛կ վարեալը բե՛րին: Վաւիթ Անյաղթ
'ի գիրս Սահմանաց, 'ի յառաջաբանի:

Յ Ե Ն Կ

ՄԵՍԵՍՅ ԳԻՍՏՈՅ ԵՒ ՅՕԴՈՒԼՆՕՈՅ ԳՐՈՅՄ:

Մ Ե Ս Ն Ե Ռ Ե Ջ Ի Ն

Գպրատուն գացող տղոց գիտնալու հարկաւ
ւոր եղած բաներուն վրայ: 1

ԿԼՐՈՂ ՆՕԼՆՈՒՅՈՒՄ

Գպրատունի վրայ: 1

ԳԻ: Ե. Երջանկաւորութեան կամ բանգրատարութեան վրայ: 2

ԳԻ: Բ. Մարդոսն հոգեկէն վրայ: 10

ՈՒ Ե Ռ

Մ ի ա կ:

ԳԻ: Ե. Ելիւրդիւրը գպրատունի մեջ էնչ կը
սորվին: 16

ԳԻ: Բ. Տղատ գպրատունի մեջ էնպէս պէտէ
սոս սորվին: 20

Գպրատունի կանոնները:

Գպրատունը երկուլին տաւը էնչ պէտէ
ընել: 23

Գպրատունին մեջ էնչպէս պէտէ
կէնալ: 24

Եւս երկուլին, կամ ժամին մեջ էնչ
պէտէ ընել: 26

Եւսն սո գպրատունին գորտը
էնչպէս պէտէ
կէ զարվել: 27

Մ Ե Ս Ն Ե Ր Կ Ր ՈՐ Գ:

Թէ ինչպէս պէտէ մարդուն կատարեալ ու
առաքինի ըլլալ, կամ իր բարքը, գործքերը,
ու բոլոր վարմունքները շտկել: 30

ԳԻ. Ե. Եւսնաւորութեան վրայ ընդհանրապէս: . 30

ԳԼ Բ Ինչ աստիճան-լեւննէր տարածն Բարբը կըլլին :	32
Յօդ. ա : Կարարելու-լեւան զլայ :	32
Յօդ. բ : Պարաստիւրո-լեւան զլայ :	33
Յօդ. գ : Լախիւրո-լեւան զլայ :	36
Յօդ. զ : Կրկնախիւրո-լեւան զլայ :	39
ԳԼ Գ Կարարելու-լեւան Բարձրացողը սարկիւրոան հէր աղէի կեցացալու-համար էնչ աս- տիճան-լեւննէր պիտի սանկնայ :	44
Յօդ. ա : Բարելու-լեւան զլայ :	44
Յօդ. բ : Իրազաղասիւրո-լեւան զլայ :	45
Յօդ. գ : Ինչպէս պիտի Ե պարտասար ըլլալ սարկի- ւն ծառայելու :	46
Յօդ. զ : Ընկիւղձո-լեւան զլայ :	49
Յօդ. Ե : Լասարարո-լեւան զլայ :	52
Յօդ. Ն : Սիւլեանասիւրո-լեւան զլայ :	53
Յօդ. Է : Ոստանասիւրո-լեւան զլայ :	56
ԳԼ Դ Կարարելու-լեւան Բարձրացողը ինչ իր ան- յն համար էնչ աստիճան-լեւննէր պիտի ս- անկնայ :	58
Յօդ. ա : Կարգի, կամ կարգասիւրո-լեւան զլայ :	58
Յօդ. բ : Ընկարասիւրո-լեւան (համարալեւ-լեւան) զլայ :	59
Յօդ. գ : Գնհ (կանահալ) ըլլալու զլայ :	61
Յօդ. զ : Չափասար ծակս (կարծ) ընելու զլայ :	61
ԳԼ Ե Կարարելու-լեւան պիտի ըլլալ Տըլու-լեւննէրը :	63
Յօդ. ա : Չափի գորս կամ անկարգ անյնասիւրո-լեւան :	63
Յօդ. բ : Ընկարարասան-լեւան, կամ Լպարարո-լեւան :	65
Յօդ. գ : Չափի գորս պարսոյ Բարձրալ :	67
Յօդ. զ : Յաժո-լեւան, կամ պարի- շնիւրել :	68
Յօդ. Ե : Յոգնալեւան, կամ անասանլու-լեւան :	69

Յօդ. Ի Բարոս-լեւան կամ Ասպարոս-լեւան :	70
Յօդ. Է: Լնազազազարոս-լեւան :	70
Յօդ. Ը: Ուրեշէ Կեհ խօսել . ուրեշէն պալատ-լեւան նէրոսն զլայ ինքաւ , ու անոնս հրապարտ- լել (չաւ ընել) , եւ ուրեշէ Բասիլիան : .	71
Յօդ. Թ: Պարձեւազազ-լեւան , կամ Յոյստոլոս-լեւան, (Բան ծախել) :	74
Յօդ. Ժ: Սասար խօսել . Վ.Ֆրել . ու Երգոսի ը- նել :	75
ԳԼ. Ե. Վազազազարոս-լեւան զլայ :	79
Վազելոս զլայ :	79
Ալեհալոս զլայ :	80
Նասրելոս զլայ :	80
Չոսնի շոսելոս զլայ :	81
Ալեբախոս ուսրելոս զլայ :	81
Սարձինին պէսպէս շարժանաննէրոսն զլայ :	82
Օգիւստ հագնելոս , ու ուրեշէ յազազազարոս- լեւան զլեբաբիբիլեալ Բաննէրոս զլայ :	83

Մ Ե Ս Ն Ե Ր Ր Ո Ր Գ :

Եստուծմէ Հաստատված մարդկային ընկերու- թիւններուն , ու անոնց պարտքերուն վրայ :	85
ԳԼ. Ե. Բնիլերոս-լեւան զլայ ընդհանրապէս :	85
ԳԼ. Բ. Օսնազան Կեհալ ընիլերոս-լեւաններոս զլայ :	86
ԳԼ. Գ. Իշխանները ինչ Բանոզ առաջ իբրանին ազազազազան ընիլերոս-լեւան խազազազ-լեւան ու Երջանիլոս-լեւանը :	115
ԳԼ. Դ. Վազազազազան ընիլերոս-լեւան անդամները կամ անյինքը ինչպէս Կեհալ Կեհալ Գիբոս- լեւաններով իբարոս Կօգնէն , ու Դիլ զիլոս- Երջանիլոս-լեւանը առաջ իբրանին :	121

Յօդ. 10: Գիրքոս-Լեւնեւերսա զլայ:	123
Յօդ. 11: Արհեստներս զլայ:	126
Յօդ. 12: Սեղանախան արհեստներս զլայ:	128

ԳԼ. Ե. Սարգիսն զանազան գործերսն, բեր- մանցը, իսկ յԺարս-Լեւնեւը, ու ոչնորանիկ զլայ, որոնցմով իրանան շաղախայնն ընկե- րոս-Լեւնեւ հանգստոս-Լեւնեւը առաջ քանիչ:	130
---	-----

Մ Ե Ս Ն Չ Ո Ր Ր Ո Ր Գ

Տնտեսութեան վրայ: 135

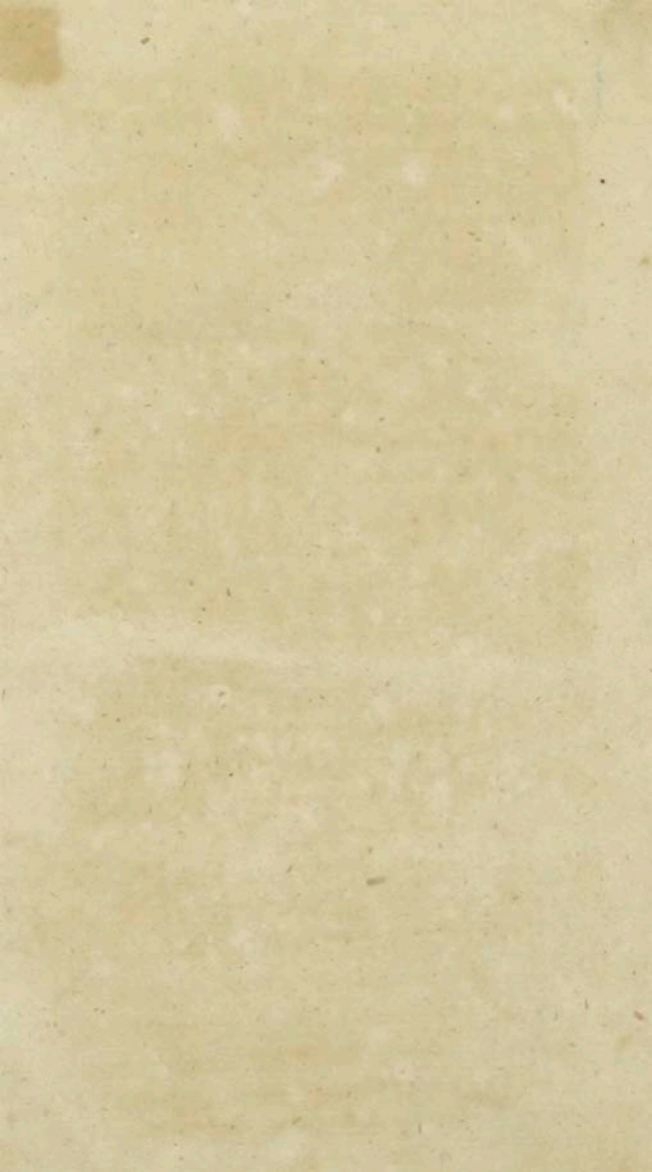
ԳԼ. Ե. Տնտեսութեանն էնչ բան է:	135
ԳԼ. Բ. Տոն նայօղը էնչ բանի մեջ իրանալէ:	140
ԳԼ. Գ. Տոն հոգացողներսն իրար:	143

Մ Ե Ս Ն Հ Ի Ն Գ Ե Ր Ո Ր Գ

Ազգասիրութեան վրայ: 147

ԳԼ. Ե. Ազգասիրութեան զլայ ընդհանուր ծանօ- տութեանն:	147
ԳԼ. Բ. Ինչպէս իրնայ մէջը Ազգասեր ըլլալ:	150
ԳԼ. Գ. Ազգասիրտութեան պարծառը էնչ է:	157
ԳԼ. Դ. Ինչանները ու հարստները էնչ բանի մեջ պէտի ցըջընեն իրենց Ազգասիրութեանը:	165
ԳԼ. Ե. Սրբոյն Սեւրովայ ստանչելի մարծութեան զարմանալի պարտաւերը:	170
ԳԼ. Օ. Հասարակ ծողովարար էնչ բանի մեջ պէտի ցըջընեն իրենց Ազգասիրութեանը.	175
Սէրլաբանութեան ու Յարգոյր պղղոյ:	180

Justus Kuyper 1879

